

İSTASYON

MALTEPE

ŞUBAT
2023

SAYI:29

ÜCRETSİZDİR

Kavuşmayı sever...

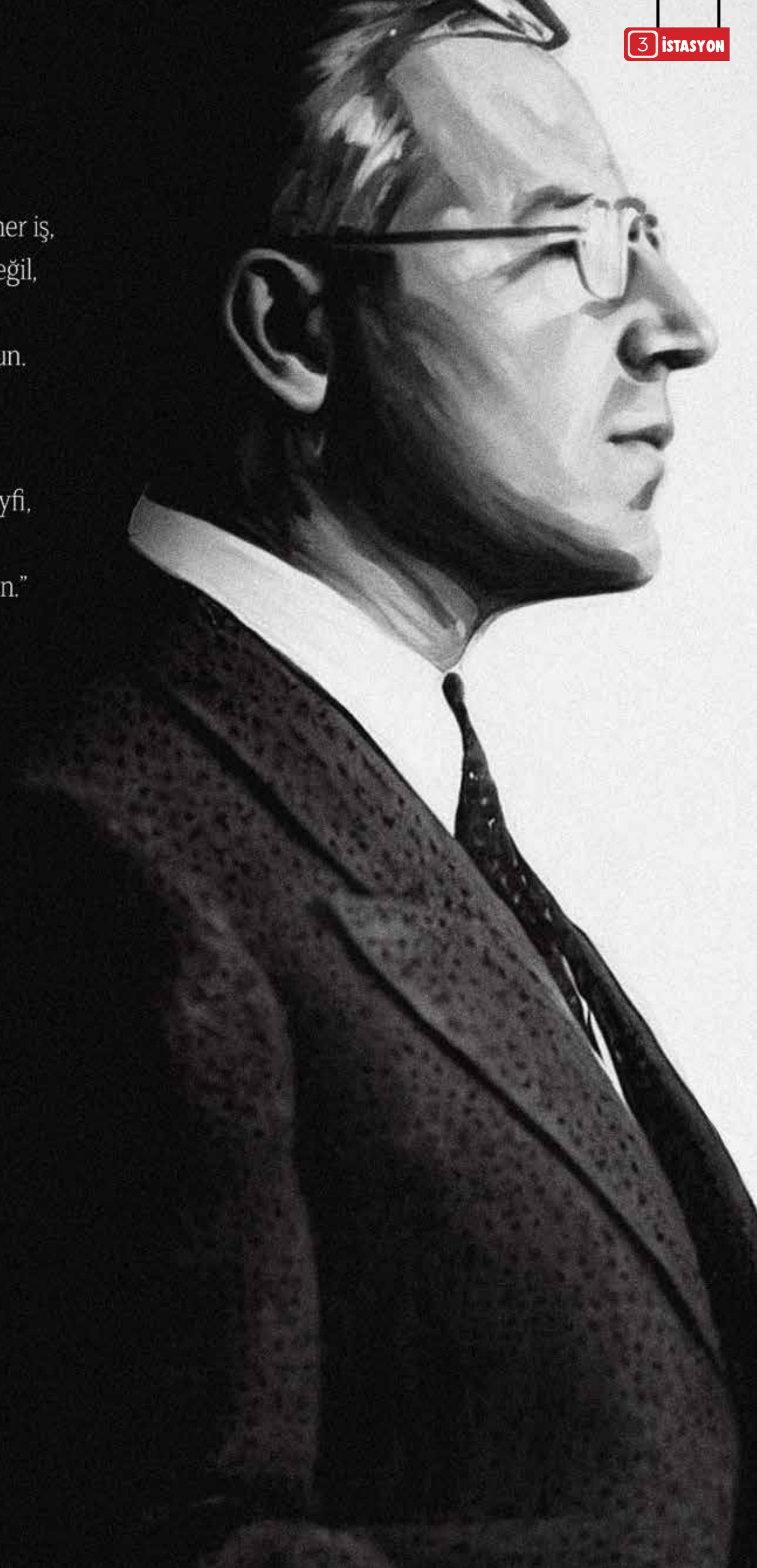
06.02.23

"çünkü hiç unutmam hiç unutmam hiç unutmayın
insan nasıl direnir başka
HİÇ UNUTMA"

“Biz istiyoruz ki,
bu memlekette yapılan her iş,
üç beş kişinin çıkarına değil,
bu toprakları dolduran
milyonların yararına olsun.

Biz istiyoruz ki,
koltuğuna ısınmış
beş on hazır yiyicinin keyfi,
menfaati değil,
milletin hayrı düşünölsün.”

S. A.

ULAŞ GEROĞLU

6 Şubat 2023... Çağımızın en büyük felaketiyle zaman durdu. 25 yıldır hazır olmamız gereken, bilim insanlarımızın az sayıda bulduğu her fırsatta bıkmadan anlatmaya çalıştığı, uyardığı gerçekliğimizle yüzleştik. Hem de daha önce şahit olmadığımız, eşi benzeri görülmedik bir şekilde saatler içinde iki büyük depremle sarsıldık. Gecenin en derin saatinde gerçekleşen depremin şokunu atlatamamışken ikinci depremle ne olduğunu anlayamadık. Tüm dünyanın gözü önünde yıkıldık. Binalar, mukavvadan yapılmışçasına yırtıldı, kumdan kaleler gibi dağıldı...

Gece gerçekleşen ilk depremin sebep olduğu felaketi anlayabilmek için hepimiz sosyal medyaya bakıp, televizyon ekranlarının başında nefes almadan durumu anlamaya çalıştık. İzlediğim bir videoda işittiğim sesler, gördüğüm görüntü aklımdan çıkmıyor. Dışarıda olanlar hala evlerinden ayrılmamış insanlara "dışarı çıkın" diye seslenirken sağlı sollu yıkıldı binalar. Ben ilk defa böyle bir afet anına tanık oldum. Daha sonra benzer görüntüler çoğalsa da ve hatta canlı yayın sırasında muhabirler olanı biteni tüm dünya ile an be an paylaşılsa da izlediğim ilk video çıkmayacak asla aklımdan.

Bizim bildiğimiz; biriken enerjiyle fay hatlarının kırılması sonucu deprem meydana gelir. Bizim bildiğimiz; depremden sonra devam eden sismik hareketlerle, ölçeği küçük artçılar gerçekleşir. Bu yüzden uzmanlar ilk depremden sonra afet bölgesinde yaşanacak artçılara karşı insanları uyarmaya başlamıştı ki ikinci büyük deprem gerçekleşti. Hem bilimsel olarak hem de tecrübelerimize göre karada gerçekleşmiş eşi benzeri görülmedik bir felaketti yaşadığımız. Depremler hem büyük ölçekli hem de yüzeye oldukça yakındı. Yıkımı da, acısı da büyük oldu...

Resmi verilere göre başta Hatay ve Kahramanmaraş olmak üzere on ilimizde on iki binden fazla bina yıkıldı. Kar altında köyler, yolu yarılmış şehirler, yıkılan hastaneler, pistleri çöken havalimanları, sokakları kapanmış, elektriği kesilmiş, doğalgazın ulaşmadığı, temiz su şebekelerinin çalışmadığı Avrupa'nın birçok ülkesinden büyük bir coğrafyayı etkileyen. Normal şartlarda bile yılın bu mevsimi ulaşması zor köylere, kasabalara, kentlere gidebilmek için yurdun dört bir yanından gönüllüler ve STK'lar yola çıktı. Bölgeye gidemeyenler sosyal medya hesaplarını kullanarak afet bölgesinden gelen binlerce ihbarı yetkililere bildirmeye başladı. Afetin paniği ve çaresizlikle hemen kimsenin ilk anda aklına gelmeyen başka bir felaketle dağlanmış yüreğimiz kavruldu, titreyen

nefesimiz kesildi. Soğuk! Enkaz altında kurtarılmayı bekleyen canlar ve kurtarılan yaralılarla soğuk arasında hiçbir şey olmayacaktı. Zamanla yarış başladı...

Çaresizlik nedir? Elbet kendi hayatımızda çaresiz kaldığımız birçok şey oldu. Yeri geldi zamanla telafi ettik, yeri geldi üzerinden geçtik. Fakat hepimiz belki ilk defa ortak bir çaresizliğin içine düştük. Artık bizim için çaresizlik; güneş, günü terk ederken usul usul düşen kar taneleri oldu. Bizim için çaresizlik; uykuyla soğuk arasında direnmek zorunda kalmak oldu... Bizim için çaresizlik; dışarıda kalanların içinde yanan ateşle soğuğu hissedememek oldu...

Yirmi dört saat geçmişti ki dünyanın her yerinden yardım için yola çıktılar. Ülkeler ve hatta savaş hâlinde olan Ukrayna; dördüncü seviyede verdiğimiz alarmla kayıtsız kalmayacaklarını ve yardım için hazır olduklarını açıkladı. Çoğuyla kavgalıyız, çoğuyla yeni husumetlerimiz, geçmişe ait yaralarımız var. Çoğu kendi aralarında da anlaşamıyor ama geldiler. Bir oldular, birlikte can telaşına düştüler. Kendi inançları neyse, öyle dua ettiler. Kendi gelenekleri neyse öyle sevindiler her kurtardıkları canla.

Ve biz... Canım memleketimin, canım insanları... Ne verebiliyorsak sırtlanıp yardım merkezlerine koştuk. İnsan zincirleriyle elden ele, sırt sırta dualarla yükledik tırları ve yola çıkardık. Hani yeni neslin duyarlılığı hep tartışılıyor ya, o yeni nesil, tüm tartışmaları sona erdirdi. 15'ileri gördük sabahlara kadar telaş içinde yardımları hazırlayan. 20'ileri gördük canla başla afet bölgesine koşan.

Kurtuluş için, hürriyet için böylesini yaşadık bir asır önce. Ve o kurtuluşun birinci asrında tekrar sırandık birlik ve beraberlikle. Dost- düşman unutuldu; çatışmalar, fikirler,

farklılıklar çıktı akıllardan. Gerçeği hatırladık hep birlikte. Bir olmanın, birlik olmanın gücüne şahit olduk. Aynı gözyaşlarıyla, aynı telaşla ve endişeyle buluştuk insanımız. Aynı gerçeklikle, aynı sonuçla yine yan yanaydık...

İyi ama biz bu gerçekliğe, sonuca neden mahkûm ediliyoruz? Asya'nın en doğusu beşik gibi sallanırken, insanları sadece kahveleri masaya dökülmesin

telaşı yaşarken, biz neden binlerce canın yitip gittiği gerçekliğe mahkûmuz? Beni uyku tutmuyor. Gecelerin bu kadar çabuk sona ermesini beklediğim, saate bu kadar fazla baktığım olmadı benim. Daha önce hiç sabahları böyle telaşlı, böyle bir endişeyle karşılaşmadım. Sahipsiz sesler işitiyorum. Duyuyorum nefes alışlarını, kalp atışlarını. Beni uyku tutmuyor ve biliyorum uyuyabilenler var ve onlara soruyorum nasıl mahkûm ettiniz bizi böyle bir karanlığa?

Belki zamanı değil şimdi. Belki uzun süre bu sorunun cevabını arayacağız. Hak etmiyoruz bu sonucu, bu gerçekliği. Hak etmiyoruz soğuktan korktuğumuz, canımızın derdine düştüğümüz geceleri...

Belki bu sefer birileri çıkar "özür dileriz, sorumlu biziz" der diye bekledim. Demediler. Kaderden, plandan bahsettiler. Şimdi haberler geliyor. Müteahhitler tutuklanıyormuş. Ya onlar da mahkemelerde kaderden ve plandan bahsederse? Mesela bir müteahhit var, yaptığı onlarca binanın hiçbirini yıkılmamış. Şimdi çıkıp o da "tedbir bizden" derse?

Artık bir şeyleri değiştirelim. Ne olur değiştirelim. Bilimle inatlaşmayalım ki yıkılmayalım. Sorumluluktan planlar ve fitratı bahane ederek kaçmayalım. Eskiymi koruyamayanın, yenisine kanmayalım. Düşmeyelim ki kaldırılmak zorunda kalmayalım. Ne olur...

Tüm ülkemizin başı sağ olsun...

PELİN BATU

Başucu Kitapları

Başucu kitaplarım her daim değişir. O sıralarda okuduğum bir roman, şiir ya da kısa hikâyelerden mürekkep bir kitap varsa, kitap kulelerinin arasına yerleşir. Ve fakat kulenin temelleri pek değişken değildir. Orada bir şiir antolojisi, sözlük veya bir atlas her zaman vardır. Bu ay sizlerle başucu kitaplarımı paylaşıyorum, Umberto Eco'nun *"La Vertigine della Lista"* (Listelerin Sonsuzluğu) kitabından hareketle bir liste yapacağım, böylelikle hem o listede sık sık yer alan Eco ustaya bir hürmet babında hem de başucu kitaplığına da bu yakışır diyerekten...

Leyli Liste

■ **Italo Calvino:** *Görünmez Kentler*

Uyumadan evvel, Calvino'nun tarih ve mitlerden örülmüş var olmayan kentlerine gitmek, rüyalarımızda yeni evrenleri ziyaret eden bizler için iyi bir kılavuz olacaktır.

■ **Binbir Gece Masalları**

Şehrazat'ın hikâyeleriyle kaçmak, onun gibi kaçamak yapmak ebruli bir sergüzeşt, Orient Express'te sisli bir an.

■ **Alberto Manguel:** *Hayali Yerler Sözlüğü*

Birileri sizden önce, haritaları ve tuhaf canavarlarıyla, o uzak topografilerdeki nehirleri ve bulutları, taşlarını ve balıklarını çizmiş. Birileri de bunları bir sözlükte toplamış. Daha ne ister insan?

■ **Neil Gaiman:** *Sandman*

Saat karanlık olunca, gecelerin ilahları kumlu diyarlarından bir bir çıkınca, gotik bir korku ki odur geceye yakışan, bizi sardığı anda Morfeus bizi kollarına alacak.

■ **Borges:** *Düşsel Varlıklar Kitabı*

Her insanın kuyruklu bir dostu, sadık bir yazarı olmalı. Okumadan bile labirentlerinde kaybolduğum bir evren, bir kara delik, bir ana kara, Borges.

■ **Evliya Çelebi:** *Seyahatnâme*

Şayet uzak memleketlerdeki oburların havadaki muharebelerine tanıklık etmek, İstanbul'daki eski ağaçları tanımak istiyorsanız, buyurunuz, güzel bir yolculuk sizi bekliyor.

■ **Casanova:** *Günlükler*

Günün demirli hapsinden firar edip gecenin

koyu kıvamına gelince, başkalarının yaşadığı hayatlar sizin olur. Böylece Venedik'ten yola çıkar, kendinizi başka bir bin bir gece masalının içinde bulursunuz.

Apollo'lu Gündüz Şekerlemesi Listesi

■ **Cansever:** *Yerçekimli Karanfil/Kirli Ağustos*

Yaz, tüm pembeliğiyle sizi ağırlaştırdığında, çalınız bir siesta. Bir elinizde ayna, bir elinizde Cansever'in karanfil sözleri. Hiç umurumda mı dünya?

■ **Rilke:** *Duino Ağrıtları*

Şayet sütlü bir sabaha kalkmışsanız, ruhunuz opak ve kırılğan ise, alın yanınıza dağlardan düşmüş soğuk sözleri. Hüzün nasıl güzel bir battaniyedir bazen.

■ **Oxford English Dictionary**

Kelimelerin geçmişi ve geçirdikleri evrim, fantastik nice diyardan daha bir fantastik, daha bir kurgusal gelebilir. Bkz. Tuhaf ve tuhafıye.

NİMET ERENLER GÜLKÖKÜ

Kadın ruhuyla anlatmak. Klavyemin tuşları bu kez bir cumhuriyet kadını hissetmek ve onun ruhuyla gözle görünmeyen, elle tutulmayan bir enerji boyutunda bağ kurmak, görünmeyen ruhsal boyutunu hissetmek gayretiyle yazmaktadır. Yirmi birinci yüzyıla damgasını vuran bu güçlü, Muazzez İlmiye Çığ'dır. Yüz dokuz yaşında olan Çığ, gelecek kuşaklara önemli bir rol-modeldir. Topluma kazandırdığı bilgiler, taşıdığı insani değerler ve toplumsal iyilik bilinci öne çıkan karakteristik özelliğidir. Ve tabi ki en önemli yönlerinden biri de Sümerolog olmasıdır. Sümer tabletlerini, Sümerceden dilimize çevirdiği tabletler ve bu medeniyete ait bilgilerin gün ışığına çıkmasına aracılık ederek sadece Türkiye'de değil bir Türk kadını olarak ününü ülkemizin dışına taşımıştır.

O doğduğunda babası adını İlmiye koymak istemiş, çünkü çocuklarının ilimle uğraşmasını ve ilimle donanmalarını arzu edermiş. Aslında biz zannederiz ki anne ve babalarımız bizi seçer oysa tam tersidir. Çocuklar, anne babaları seçerek gelir. İlmiye ismini veren babası olsa da "İlmiye" ismini seçen Muazzez İlmiye Çığ'dır! Kim bilir, belki de o, geçmişte de yaşamış bir tanrıçanın yirmi birinci yüzyılda, yeniden bedenlenmiş hâlidir. Belki de tarihin sayfalarına adını yeniden yazdıran kadim ruhlardan bir kadın tanrıçadır. Bilginin ve bilgeliğin temsilcisi, topluma ışık tutan, yol açan, yön bildiren Episteme'sidir. Efes Antik Kenti'ndeki Celsus Kütüphanesi'nin giriş kapısında bütün görkemiyle duran ismiyle ilim ve bilimi temsil eden kadınlardan biri gibidir.

Hayatta hiçbir şeyin tesadüf olmadığına inanan biri olarak yine hayatın işaretler ve izlerle devam ettiği düşüncesiyle Muazzez İlmiye Çığ ile dolaylı ya da direkt bir iletişimim ve etkileşimim olmuştur. Bu satırlar, hazırlamam için bana ulaşan Maltepe Belediye Başkanı Sn. Ali Kılıç'ın, Muazzez İlmiye Çığ ile ilgili bir yazı yazmam ricasıyla ortaya çıkmıştır. Sn. Ali Kılıç'ın, toplumumuzda yaşayan değerli isimlerin öldükten sonra kıymetlerinin bilinmesinin geç kalan bir takdir olduğunu düşünmesi ve aslında onlar hayattayken verilen değer önemli olduğu farkındalığıyla şubat ayı dergisi kapağının ve içeriğinin Muazzez İlmiye Çığ'a atfedileceği düşüncesi ile gelişmiştir. Kıymetli Sümerologumuz Muazzez İlmiye Çığ hakkında pek çok röportaj kaleme alınmıştır. Araştırmacı-gazeteci olan Sedef Kabaş, Muazzez İlmiye Çığ'ın biyografisini kitap olarak kaleme almıştır. Yine pek çok televizyon programına konuk olarak kendi yaşam anlayışını, fikirlerini, Sümeroloji'ye katkılarını anlatarak ifade etmiştir. Hakkında pek çok bilgiye hem yazılı ve hem görsel pek çok video üzerinden çeşitli programlar aracılığıyla erişmek mümkündür. Peki, böyle bir yazı teklifi neden bana gelmişti? Bütün bunları hızlı bir şekilde aklımdan geçirirken bir yandan da,

Muazzez İlmiye Çığ için farklı ne yazabilirim diye düşündüğümde zihnimde geçmişe doğru bir 'flashback' yaptım ve yollarımızın zaman zaman kesiştiği anılara gittim. İşte o zaman, anlatacaklarım olduğunu gördüm. Yaşamımın belli dönemlerinde yollarımızın kesiştiği bu kıymetli isimle paylaştığım anları ve onun aktardığı bilgileri bu yazıda kaleme alacağım.

2006 yılında kendisini CBN Kitap Evi'ne, bir söyleşi ve imza gününe davet etmişim. İlk fiziki karşılaşmamız o tarihte olmuştu. Ama daha önce kendisini, Sümerleri anlatan kitaplarıyla tanımışım ve kitaplarını ilgiyle okumaktaydım. Çevremizdeki pek çok okuyucuya Muazzez İlmiye Çığ'ın yazmış olduğu eserlerini tavsiye ederek önermekteydik. Bununla da yetinmeyip kendisini bir imza günü ve eğer davetimizi kabul ederse söyleşi düzenleyerek konuk etmeyi planlamıştık. Muazzez İlmiye Çığ'la ilk yakın temasımız o gün gerçekleşmişti. Ona ulaşmak için heyecanlı hissediyordum. Telefona kendisini asiste eden bir hanım bakmıştı. Muazzez İlmiye Çığ'ı kitap evimize söyleşiye davet ettiğimizi be-

lirterek telefonu kapatmışım. Sonuçta olumlu cevap tarafımıza ulaştı. Gereken duyurularımızı yapıp hazırlıklarımıza başladık. Ona soracak çok sorularımız vardı. Sümerlerin kim olduklarını, nasıl bir uygarlığın sahibi olduklarını ve pek çok ilke imza atan bir medeniyet olarak kamuya yansımayan bilgileri kendisinden alabileceğimiz düşüncesi ve heyecanı içindeydik. Bu yalnızca bizim için değil o gün söyleşiye katılan davetliler için de önemli bir gündü. Atatürk'ün direktifleriyle Sümeroloji'yi okuyan ve Alman Sümerolog Samuel Noah Kramer ile tabletler üzerinden çalışmış ve tüm dünyanın tanıdığı Sümerologumuzla bir araya gelmek, o medeniyeti tanımak ve yakınlaşmak anlamına geliyordu. Sümerler, tanrıların tasvirlerini yaparken onların insana benzediğini ancak insanüstü yeteneklere sahip olduklarını yazmışlardı. İnsanın geçmiş medeniyetlere ve yeryüzündeki varoluş süreçlerine ilgisi ve merakı her zaman olmuştur. Üç büyük dinden önce yaşayan bu medeniyetin içinde Tufan Hikâyesi'ni, Âdem ile Havva'nın var edilişini, Gılgamesh Destanı'nda insanın tekâmül

*Muazzez
İlmiye Çığ*

sürecinin ne şekilde anlatıldığını ve bugünkü inanç sisteminin temellerinin Sümer medeniyetinde de var olduğunu görmek. İşte bütün bu bilgiler kolektif bilinçte bir derinlik oluşturuyor ve bazı bilgilerin kapısını aralıyordu. Mesela "Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni" adlı Muazzez İlmiye Çığ'ın yazmış olduğu kitap bu benzerlikleri çok açık ve net bir şekilde ortaya sergiliyordu. Bugün camilerimizde minarenin üstünde yer alan ay sembolünün, Sümerlerin ay tanrısı Sin'den geldiğini işaret etmesi gibi.

Evet, o beklenen gün gelmişti ve Muazzez İlmiye Çığ'a söyleşiye gelmesi için bir araç göndermiştik. Kış aylarında olduğumuz için kar vardı ve hava soğuktu. Aracın ısıtma kliması arızalı olduğu için yolda biraz üşüyerek gelmişti. Buna üzüldük tabi ama imkânlarımız bu kadardı. Kitap evimizin kapısından içeriye girdi, tam 95 yaşındaydı. Telefon üzerinden arabada biraz üşüdüğü haberini aldığımız için hemen sıcak içecek söyledik. Başında fötr bir şapka, boynunda inciler, parmaklarında altın yüzük ve yine kolda altın bilezikler, tırnakları kırmızı ojeli, kırmızı rujlu son derece zarif bir cumhuriyet kadını olarak tüm zarafetiyle ışıltı ışıltı. Onu yuvarlak bir masanın sandalyesine oturttuk. Söyleşi için gelen insanlar, kendisini can kulağıyla dinlemeye hazır. Çok sorularımız vardı. Acaba gerçekten 'Tufan Hikâyesi' doğru muydu? Yeryüzünde bir tufan gerçekleşmiş miydi? Âdem ile Havva cennetten kovulmuş muydu? Cennet dedikleri yer neresiydi? Sümerler, tanrıların nasıl tanımlıyordu? Sümerlerin inanç sistemleri nasıldı? Birdenbire değişen bir uygarlığı değiştiren güç neydi? Ne olmuştu da Sümer medeniyeti bir anda çok farklı bir yönetim şekline, çok farklı bir yaşam anlayışına, çok farklı bir medeniyete sıçrama yapmışlardı. Kimdi bu Sümerler? Nereden gelmişlerdi? Kendilerinin hangi halklara ait olduklarını ifade ediyorlardı?

Sümerler kendilerini tanıtırken bütün her şeyi kendilerine tanrıların öğrettiklerini anlatıyorlarmış. "Yeryüzünde gördüğünüz her şeyi tanrılar bize öğretti." diyorlarmış. Yazıyı tanrıların öğrettiklerini söylüyorlarmış. Bunun yanında sayıları, astrolojiyi, geometriyi, matematiği, güneş saatini, şehirleşmeyi, kanunları, su bentlerini, çiftçiliği öğrettiklerini söylüyorlarmış.

"Sümerli Ludingirra" Muazzez İlmiye Çığ'ın kurgusal yazdığı ancak Sümerleri anlatan bir kitaptır. Yazar, bu kitabın bir kurgu olduğunu belirtirken içindeki tüm bilgilerin gerçeğe dayalı olduğunu ifade etmektedir.

Yazma fikrinin ne zaman başladığı sorusunu yönelten bir dinleyiciye, Muazzez Hanım şöyle bir yanıt verdi; "Aslında benim kitap yazmama sebep olan ve kitap yazabileceğimi düşündürten, o dönemin ismini şimdi veremeyeceğim yazarlarından biri oldu. Eğer, o kitap yazmışsa, ben de bir kitap yazabilirim diye düşündüm ve yazmaya karar verdim." şeklinde bir açıklama yaptı. İlk kitabının basılması için başvurduğu bilindik yayım evlerinden ret cevabı almıştır. Ancak sonunda tek bir yayınevi (Kaynak Yayınevi) kitabı basacaklarını, hatta eğer yazmaya devam ederse diğer kitaplarını

da basabileceklerini belirtmişler. Böylece İlmiye Çığ'ın ilk kitabı ve diğer bütün kitaplarının Kaynak Yayınevi tarafından basılmış olduğunu öğrendik. Saatler ilerliyordu, bu coşkulu, keyifli söyleşinin ardından Muazzez İlmiye Çığ kitaplarını imzaladı ve bu anlamlı gün böylece tamamlandı.

O günkü söyleşide sanki yine de cevapsız kalan sorular oldu. Bazı soruların cevapları muallakta kaldı, bazı konularda da görüşlerini belirtmek istemediğini ifade etti. Çünkü kendisinin bir devlet görevlisi olduğunu ve kişisel görüşlerinin kendisine ait olacağını belirterek sorulara daha açık cevaplar yerine bazılarını yanıtlamayıp bazılarını da yuvarlak cevaplarla karşılamıştı.

Aradan yıllar geçiyordu. Kendisini zaman zaman televizyonlarda izliyordum. Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma (TEMA) Vakfı Kurucu Onursal Başkanı olan Hayrettin Karaca ile bir TV kanalında programlar yapıyordu. Hatta bir seferinde haberlerde kar yağışının olduğu bir günde meclisin önünde Hayrettin Karaca ile birlikte bir bankta protesto gösterisi yaptıklarını izlediğimde ne kadar mücadeleci bir ruha sahip olduğunu bir kez daha izleme fırsatım olmuştu.

Derken yine seneler geçmişti ve yıl 2019'du. Gayanna ekip arkadaşlarımızdan Gülgün Taşbaşa bana kadın üzerine Muazzez İlmiye Çığ ile bir program yapmamızın kadın iş birliği açısından çok anlamlı olacağını söyledi. Bu aynı zamanda kuşaklar arası kadın dayanışması anlamına da geliyordu. Bir an zihnimde yine geçmişe gittim, kendisiyle duygu ve düşünce etkileşimi yaşamıştım "neden olmasın, olabilir." dedim. Gülgün Hanım bunun üzerine harekete geçti. Duyumlarımıza göre artık İstanbul'daki evinde yaşamıyordu. Önceleri İstanbul Ataköy'de iki katlı olan evlerden birinde oturuyordu. Kendisini o tarihlerde ziyaret ettiğimde çok sıcak bir ev sahipliği göstermişti. Güler yüzlü, sohbet etmeye gönüllü ve oldukça misafirperverdi. O dönemde ismini şimdi hatırlamadığım bir öğretim görevlisi kadın onu asiste ediyordu. Neyse kaldığımız yerden devam edeyim. Gülgün Hanım, Muazzez İlmiye Çığ'ın, artık Mersin'de kızının yanında yaşadığını söyledi. Ve nihayet kendisine mail yoluyla ulaşıldı. Tarafımıza olumlu geri dönüş cevabı geldi. Aradan çok zaman geçmişti. Öyle ki ben de tam beş kitap yazmıştım. Fakat o tarihlerde konuşumuz olarak davet ettiğimiz kişinin ben olduğumu hatırladığını düşünmüyordum. Çünkü yüzlerce yere davet edilmiş, binlerce insan ile karşılaşmış birinin hatırlamasını beklemek çok doğru olmazdı. Ama tabi benim için onu unutmak mümkün değildi. Heyecanla, eskiden yapılan söyleşide sanki yarım kalmış olan sorulardan ne varsa tekrar kendisine yöneltmek için bir fırsat doğmuştu. Hazırlıklarımı yapmaya, dersime çalışmaya gayret ettim. O dönem, tam da pandeminin başladığı tarihlerdi. Karantina günleriydi ve sokağa çıkma yasağı vardı.

Açıkçası bu buluşmanın tesadüf olmadığını ve özünde, geçmişin bilgisini, yaşamın bilgeliği-

ni yüklenmiş bir kadınla bir arada olmanın bile şahsıma büyük bir deneyim katacağını düşünüyordum. Tek bir amaç yoktu. Ancak ağırlıklı olarak fenomenal bir hâl olduğunu, kadının görünmeyen gücünün bizi buluşturduğunu ve olması gerektiği için bu fikrin doğduğu inancıyla hazırlık yapıyordum. Zaten Sümerlere dair sormak istediğim kritik birkaç soruyu mutlak sormalıydım diye düşünüyordum. Kararlaştırdığımız gün ve saatte yayını Zoom üzerinden gerçekleştirdik. Bu söyleşiyi dinlemek isteyenler Gayanna Youtube kanalında izleyebilirler.

İşte sorduğum o kritik sorulardan biri şöyleydi: "Zecharia Sitchin, Sümerlerle ilgili yazmış olduğu kitaplarında Sümer tanrılarının Niburu adlı bir gezegenden dünyaya gelerek bugünkü Basra Körfezi olan o dönemlerde ise Aden olarak bilinen yere konuştuklarını Lagaş, Ur, Nippur, Eridu, Kiş, Zabalum, Uruk gibi kentlerde Sümer medeniyetini kurduklarını ve esasında altın madenini toplamak için dünya gezegenine geldiklerini iddia ediyordu.

Fakat altın madenlerinde çalışmak onlar için çok yorucuydu. O nedenle Sümer Tanrılar Meclisi bir toplantı yapar. Ve bu ağır maden işçiliğini kendilerinin yapmak istemediklerini ve bunu yapabilecek işçiler yaratmaları gerektiğine karar verirler. Tevrat'ta da geçen "Tanrı insanı kendi suretinde yarattı." ifadesiyle örtüşen Sümer tabletlerindeki "Benzeyişimize uygun canlılı bulduk." ifadesiyle örtüştüğünü ve bu canlı üzerinden bir mutasyon gerçekleştirip "Homo Sapiens" adında bir tür insan yaratmayı başardıklarını yazmaktadır. Bu konuda sizin düşünceleriniz nedir? Bu iddialara katılıyor musunuz?" şeklinde bir açıklamalı soru yönelttiğimde Çığ'ın cevabı aynen şöyle oldu; "Kızım bu sorulara sinir oluyorum! Bunlar, doğru iddialar değil!" şeklinde cevap vererek Zecharia Sitchin'in iddialarını reddettiğini ifade etti.

Ve Sümerlerin tanrılarının Nippur denen bir gezegenden geldiği sorusuna da katılmadığını belirtti.

Kadının, Sümer döneminde haklarını ve yaşamdaki konumunu sorduğumda aldığım cevaplar yaklaşık şöyleydi: "Kadın erkeklerle aynı haklara sahipti, cinsiyet ayrımcılığı yoktu. Hatta kadının gücü daha fazlaydı." diyerek şöyle bir örnek verdi: "Eğer bir kadın eşinin ihtiyaçlarını karşılayacak durumda değil ise kadının izni olmak şartıyla koca kendisine kinci bir eş alabilirdi. Ancak bu evlilik esnasında birinci kadın kendisine verilen değerinde bir kayıp yaşarsa ikinci eşi de yanında götürerek bu evliliği sonlandırabilecek güçteydi." Sümer kanunlarının kadını koruyucu bir yapıda olduğunun altını çizerek aktardı. Ve bizim ülkemizde Atatürk'ün, kadınların önündeki engelleri kaldırdığını, Osmanlı döneminde Arap etkisine giren Türklerin geleneğinde olmayan kadının değerinden uzaklaşması sürecini Atatürk, yeniden Türk kadınına iade edecek şekilde kanunlarla destekleyerek güçlendirmişti.

Ülkemizin yıldız kadınlarından biri olan Muazzez İlmiye Çığ'a hak ettiği saygıyı ve sevgiyi yaşarken vermek gerektiği inancıyla yazdım. Umud ederim ki bu yazıyı kendisi de okusun.

O doğduğunda babası adını İlmiye koymak istemiş, çünkü çocuklarının ilimle uğraşmasını ve ilimle donanmalarını arzu edermiş.

ŞÜKRÜ ERBAŞ

Sitem Taşları-7

İki ağızlı bir bıçakla

İnsanın hayal hanesi varlık içinde işlemez. Beş duyumuzu kör eder varlık. Olanaksızlıklar kurar cenneti. Arzu etmeyi, uzakların çağrısını, kendini sevmeyi olanaksızlıklar öğretir bize. İki ağızlı bir bıçakla yaratır büyüsünü. Yıkarken de kurarken de yara açar. İyilik ve güzellik ancak böyle bir yürek acısıyla yaratılır. İnsanın yüceliği, yaratıcılığı bu çarmıhta gerilidir.

Biz, başkalarının yarattığı varlıklarız

Kendimizden başlamazsak söz söyleyemeyiz. Söz söyleyemezsek dünya bizim olamaz. Büyüdükçe, yazdıkça anlarız ki bizim sandığımız hayatımız gerçekte herkesin hayatıymış. Yalnız kendi hayatımız olsaydı yaşadığımız, hepimiz ne kadar eksik kalırdık. Biz, başkalarının yarattığı varlıklarız ve biz başkalarını yaratan varlıklarız. Bu yüzden sığınmak bizim en güzel varoluş hâllerimizden birisidir.

Kimsesizler mezarlığı

Yabancılaşma, insanları kimsesizler mezarlığına çevirdi. Bencilleşti. Küçük düşürdü. Belleksiz yaptı. Dilsiz yaptı. Kötücül yaptı. Bu yıkıcı döngünün tabii ki geleceği olamaz. Bir boğuntu mührüyle mühürlenmiştir her sözü. Kalbi gövdesinde susmuştur, soğumuştur. Hiçbir zaman bilemeyeceği şudur ki, tanrısı onu, bu dünyayı sevmeden ölmekle cezalandırmıştır.

İnsanın lekesiz belleği

Çocuk, biz onu eğip bükene, kendimizden bir kalıba dökene, hayal hanesini aptal bir ortalamaya oturtana kadar pırıl pırıl bir şairdir, ressamdır, müzisyendir. Bize akıl dışı gelen ne varsa çocuk için bir sevinç kaynağıdır, yeni bir dünya bilgisidir, sonsuzluğun keşfidir. Çocuk, insanın lekesiz belleğidir. Korkmayın, onun kadar cesur sözler

söyleyin ona, söylediğinizden ötesini anlayacaktır. Çocuk bizim ders vereceğimiz, hayatı öğreteceğimiz bir cahil değildir. Kurduğu oyunlarla bize hayatı öğreten bir bilgedir, güzellik büyücüsüdür, yaratıcı dehadır.

Anlaşılmak ve sevilmek kaygısının ötesinde bir merak bu

Okurların şiirlerimi nasıl anladıkları, yorumladıkları, hayal hanelerinde nasıl canlandırdıkları... Bunu kim merak etmez ki? Anlaşılmak ve sevilme kaygısının ötesinde bir merak bu. Ruhunuzun hangi aklın, acının, arzusun, yalnızlığın içinde nasıl bir yolculuk yaptığını; neleri giyinip neleri soyunduğunu; kendi anlamının bir başka anlam içinde nasıl bir değere ya da anlamsızlığa dönüştüğünü... Çok insani bir merakla bilmek ister. Bu hem çoğalmanın, hem başka hayatları anlamının, hem kendi varlığını sevmenin büyülü bir yolu. Bazen şöyle oluyor; diyelim ben, sessizliği içimle, suskunluğu dışımla çok örtülü bir biçimde ilişkilendirerek art arda kullanıyorum. Bu ince ayırımın algılanıp algılanmadığını merak ediyorum. Algılsın istiyorum. Ama nasıl algılandığını bilmenin, yazma sürecindeki tutumumu zerre değiştirmeyeceğini de derinden biliyorum.

O metni şairin, yazarın dışında yeniden yazmak

Konuşmalarımda çok söyledim; ben, iyi bir okumanın o metni şairin, yazarın dışında yeniden yazmak olduğuna inanırım. Bu, okurun kişilik yapısıyla, etik ve ideolojik değerleriyle, tam anlamıyla farklı bir okuma yapması demektir. Farklı bir anlam üretebilmesi demektir. Elbette şairle / yazarla benzer şeyleri de düşüneceğiz ama o metni kendi dünyamızda bir daha yaratacağız. Yoksa bütün bir edebiyat, bir okumada biten birer tüketim nesnesi olur çıkardı. Okurun, oluşturduğumuz imge dünyamızı nasıl algıladığının, yazdıklarımızı bize bir başka ruhla öğretmesi açısından önemi vardır. Yoksa bizim okura göre yazmamızla, okura göre tutum almamızla ilgili bir önem değil bu.

HAYAT GEÇER
KÜLTÜR KALIR

Dünyanın ucunda bir gül açılmış
Efil efil esen yele merhaba.
Karanlığın sonu bir ulu şafak
Sarp kayadan geçen yola merhaba.

Gün ve gün yüreğim ulu yalında
Engel tuzak kurmuş bekler yolunda
Zulümlerde, işkencede, ölümdede
Dükülmeyen güce, kola merhaba...

Acı da kahr da çekmiş geliyor
Güneşten boşanmış kopmuş geliyor
Bir ışık selidir, sökmüş geliyor
Nâzım usta,
ulu sele merhaba.

Alınacak Anadolu'nun öcü
Yerde kalmayacak çekilen acı
Aşıldı geliyor şafağın ucu
Şu doğdu doğacak güne merhaba.

Selam olsun dört bir yana merhaba
Akan kana, düşen cana merhaba
Hesap sorulacak güne merhaba
Türkünü söyleyen dile merhaba.

Supriye
Yasak
1977

SEDA ŞANLI

Isınmak

Bomboş beyaz bir sayfaya bakarken ve ellerim buz gibiyken, yazmalıydım ısınmak için. Söz gelir de yazılırsa dolduracağım o beyazlığı ve belki ısınacağım zamanın tek göz odada kendi hâlinde yanan çıtır çıtır sobasında... Uçan sözlerle nispet yazı kalsa da devranda, önünde sonunda yazıya dökülen söz olmadıktan sonra, benliğim havadaki sağdan-soldan, alttan-üstten donatılmış kanatlı sözlerle mesafeli, hatta varlıklarından rahatsız, açık aramaya gönüllü ve hissiyatsız, buz tutmuş ellerim gibi. Bu umarsız hâllerim uçan sözlerimi dize getiremeye de öteyi beriye didiklemeden, aradığım açık bana kapan olmuşken, kariyerimi değiştirmeye karar verdiğim anlardı neredeyse. Kamuda müfettiş olmaya ramak kalmışken ve üşümekten kanım çekilmişken aklıma düşen şarkıyla kendime geldim de üşümeyi dost bildim son anda. Isındım...

Bir soğuk yel eser

Üşür ölüm bile

Anlatır akan kanı

Beyaz sesiyle

Üşüyen tek ben değilmişim işte. Ölümün bile üşüdüğü dünyada bir kendine gel be insan evladı, sen yazmazsan o yazmazsa mavi kuşa mı kalsın dünya? Anlatamazsın beyaz sesinle ama yine de hele bir kalemi al eline, bak nasıl ateş sızır ruhuna biten yazın sonunda. Yel essin kokusu gelsin yaza kırmızı yapraklarla. Isındım...

Yazın bittiği her yerde söylenir.

**Böyle kırmızı kalkan görülmemiştir
Ölüleri örten yapraklardan başka.**

Ülkü Tamer nasıl da tam zamanında düştü önüme üşümekten buz kesmişken, mesafeliyken sözlerle. Üstat bir söyleşisinde şöyle demişti “Usta-laşmaktan korkuyorum.” Belirli bir mertebeye gelince, sanatta ustalığa erişince kopya kâğıdı gibi aynı şeylerin üretileceğinden bahsetmişti ve eklemişti “Ben acemiliği seviyorum.” Ah ustam bir acemi ol-

sam sonrasına bakacağız da kadro var ama atayan yok. Kendimce üç beş satır yazdım da ısındım...

20 Şubat 1937’de Gaziantep’te doğdu Ülkü Tamer. Çocukluğu doğduğu yerde geçti. Orta öğrenimine İstanbul’da devam etti. Robert Kolej’den mezun oldu. Şivesinin bozukluğundan dolayı bu yıllarda bazı sıkıntılar çektiğini anlatsa da edebiyat ile şiir ile tanışması ilkokul yıllarından başladı. İlk şiiri lisede okurken “Kaynak” dergisinde yayımlandı. Daha sonra “Varlık”, “Yeditepe”, “Şairler Yaprığı” gibi dergilerde şiirleri yayımlanmaya devam etti. İlk şiir kitabı 1959 yılında “Soğuk Otların Altında” ve bir yıl sonra “Gök Onları Yanıltmaz” çıktı. Daha sonra “Ezra ile Gary” yayımlandı. Daha sonra “De” yayınlarında sürekli yazmaya başladı. Bir dönem özel tiyatrolarda oyunculuk yaptı. 1965 “Virgölün Başından Geçenler” ve 1966 “İçine Çektiğim Gökyüzüdür” kitapları aynı yayınevinden çıktı. Cemal Süreya’nın en yakını olarak “Papirüs”ü çıkardı ve İkinci Yeni akımına çocuksu, süssüz, sade zarafetiyle can kattı. William Shakespeare, Anton Çehov, Arthur Miller, John Steinbeck gibi yazarlardan onlarca oyun çevirdi ve antolojiler hazırladı. Yaşamı, doğayı, sevdayı şiirleriyle anlattı.

Yüzün ay ışığı vuran bir koydu

Saçların gecede saman yoluyla

İçin güneşlerle dolu doluydu

Önce gözlerine gelirdi bahar

Yalın diliyle basit olanın aslında ne kadar ağır olabileceğini anlattı. 1970’lerden sonra toplumsal sorunlara değinen şiirleri ön plana çıkmaya başladı. Barışıkta kendiyi ve aydınlıkta içi karanlığa nispet. Pırıl pırıl bir insan olarak yaşadı ve varlığıyla hayatı ısıttı...

Yetmez mi?

Kaç kelebek ömrü kadar

ömür yaşadın.

Zaman... Buruk geçmiş mi, tutarsız gelecek mi? Şimdinin zaten ahı gitmiş de nesi kalmış sormaya ne hacet. Üşümem soğuktan değil be kardeş, ruhsuzluktan, nezaketsizlikten, görgüsüzlükten, medeniyetsizlikten. Aynı coğrafyada yıllardır yaşayıp onu bunu ötekileştiren siyasal zihniyetten. Yandım yetiş dediğim yan kapımdaki komşuma nasıl davranmam gerektiğini bana dikte ettiklerinden. Bak şimdi bir el uzandı yamacıma sorgusuz, en dar anımda nasılsın dedi de ısındım...

Zülfü Livaneli ile yakın dosttu. Önce birkaç şiirini besteledi Zülfü Livaneli. “Atlının Türküsü” ilk olarak albümde yer aldı. Sonra Zülfü Livaneli’nin Theodorakis ile birlikte çıkardığı albümdeki bestelere söz yazdı. Coğrafyada sınırlar ayrı olsa da ruhlar birleşti, sanat bizi bir araya getirdi. Umutlar kalbimizi ısıttı...

Umutların arasından

Kirpiklerin karasından

Döşte bıçak yarasından canım

Güneş topla benim için

Ah sevgili ruhum, önce güneş ısıtsın içimizi, sonra sanat. Hep söylüyorum zaman ustaları yâd etme, hak ettikleri değeri verme, gelecek nesillere aktarma zamanı. Onlara tutunup ısınma zamanı. Belki ruhumuz buz tutmuş başka şeylerin endişesinde, gelecek kaygısında, yaşam savaşında. Hayat ne gösterir bilinmez ama umut ısınmak için hep yanı başımızda. Özgürlüğe kaç saat o da bir muamma.

Okşadın biletini bir daha

Hesapladın

Yılın bitmesine iki bin üç yüz yirmi sekiz saat vardı

Antep’e dört saat.

Özgürlüğe kaç saat vardı acaba?

YAŞAR SEYMAN

Sendikalar ses verin!

Dünden bugüne emek örgütü sendikalar...
15 Ekim 1995, Ankara

Güzel bir sonbahar sabahı heyecanla hazırlanıp evden çıktım. Ankara'nın sonbaharı her zamanki gibi sanatsal tablolarıyla insanı büyülüyor. Sonbaharın güzelliğine Orhan Veli'nin "Güzel kadınları severim," şiirini katarak eyleme yürüyorum:

*"güzel kadınları severim,
işçi kadınları da severim,
güzel işçi kadınları
daha çok severim."*

O güzelim sonbahar günü TÜRK-İŞ'in Kızılay Meydanı'ndaki mitingi ve aynı gün TBMM'de Tansu Çiller azınlık hükümetinin güven oylaması vardı.

TÜRK-İŞ'in çağrısıyla Ankara Kızılay Meydanı'ndaki mitinge katılım için işçiler Türkiye'nin her köşesinden, her koldan Kızılay'a akıyordu.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral ve TÜRK-İŞ yöneticileriyle kol kola yürüyüşe başladık. TÜRK-İŞ bünyesindeki sendikaların Ankara'daki tek kadın yöneticisi olduğum için bu tür eylemlerde hep ön saflarda yer alırdım. Rahmetli Şevket Yılmaz ile dayanışma için bir greve gittiğimizde, grev önlüğünün önce bana verilmesini isterdi. TÜRK-İŞ'in tüm yöneticileri bu özeni hep gösterdiler.

Hep düşünürüm, birden fazla kadın başkan olsaydık aynı özen gösterilir miydi?

Kol kola, sloganlar eşliğinde yürüyerek coşkuyla meydana girdik. Birlikte yürüdüğümüz TÜRK-İŞ Genel Başkanı, beni de otobüsün üstüne çıkartmalarını söyledi. Oysa otobüsün üzerine yalnızca TÜRK-İŞ Başkanı, yöneticileri, sendika genel başkanları çıkardı.

Benim de çıkmam ve kitleye seslenmem

istenince çok şaşırdım. Ne bir hazırlığım vardı ne de bu durum bana daha önce bildirilmişti.

Alandaki işçiler haklarının verilmesi için kemanın telleri gibi gergindiler. Bayram Meral alana hâkim olmak için, 89 Bahar Eylemleri ile işçi sınıfının gözbebeği olmuş sendikacılar içinde beni de anons ettiler.

O yıllarda, Tansu Çiller'in başbakan olmasıyla birlikte bir 'Bacı' rüzgârı esiyordu.

TÜRK-İŞ Genel Mali Sekreteri Enver Toçoğlu beni de "Bacımız, tek kadın sendikacımız!" diye anons etti.

Alan tıklım tıklım, coşkulu kararlı konuşmalardan sonra bir kadın seslenecekti. Mikrofonu elime alana kadar geçen saniyeler içinde bir iki kısa cümle düşündüm ve seslendim:

İŞÇİLERE SESLENİŞ

"İşçi kardeşlerim, barikatları aşarak bu meydana hoş geldiniz! Ben kardeşimin bacısı, oğlumun annesi, sizin mücadele arkadaşınızım! Gün bugün; emeğin kıymetini bilmeyenlere gününü bildirme günü! Bugün birkaç saat sonra TBMM'de azınlık hükümeti için güven oylaması yapılacak. Öyle bir ses verelim ki, azınlık hükümeti güvenoyu almasın ve düşsün! Gün, birlik ve dayanışma günüdür! Hep birlikte başaracağız!

Ruhi Su ne güzel söylüyor:

"Sabahın bir sahibi var

Sorular bir gün sorular

Biter bu dertler, acılar

Sararlar bir gün, sararlar"

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Bayram Meral her platformda, "Biz dünya kadar konuştuk, Yaşar iki söz söyledi, alan dalgalandı, en büyük alkış o aldı." der.

Miting bittikten sonra eğitim programımız gereği Bursa'ya yola çıktık.

Sendikamızın yöneticileri için düzenlenen iki günlük eğitimde şubelerimizle buluşacaktık.

Ankara'dan Bursa'ya kadar yönetici arkadaşlarımızla mitingi konuştuk. Çiller'in azınlık hükümetinin güvenoyu alamamasına sevindik.

Yaşamımda kitlelere çok seslendim, bu mitingdeki kısa ve öz seslenişim coşkuyla karşılandı, benim de vazgeçilmezim oldu.

Emeğin Kutsal Duası

Alanlara yürümüştük...

15 Ekim 1995'te ülkenin en büyük işçi örgütü başkanı Bayram Meral, Kızılay Meydanı'nda miting için toplanan binlerce işçiye hitaben yaptığı konuşmada, "Geçici işçilerin sorunlarının çözülmesini, toplu sözleşmelerin bir an önce bitirilmesini, özelleştirme ve taşeronlaştırma adı altında binlerce işçinin işinden edilmemesini ve kıyıma son verilmesini" istedi.

O gün Kızılay Meydanı'nda yüz binlerce emekçinin barikatları aşarak katıldığı bir miting yapıldı. Büyükçe bir otobüsün üstü, mitinge katılan işçi önderleri ile tıka basa doldu. Onlarca el havaya kalktı, coşkulu alkışlayan eller, gökyüzüne uzanan eller... İşte o sırada yılların fotoğrafçısı deklanşöre bastı. Yüz binlerin katıldığı mitingde, otobüsün üstünde işçileri selamlayan onlarca el arasında bir çift kadın eli yansıdı...

O günü günlüğüme not düştüm:

"Gökyüzüne ilk kez eller alkış için kalkıyor, emeğin kutsal duası bu mu?"

Emek örgütleri sendikalar yeterince susmadınız mı?

Sizi alanlarda görmek için emek duasına mı çıkalım?

Korkuyu yenin!

Suskun sendikalar artık ses verin!

NEBAHAT AYHAN

HAYAT GEÇER
SANAT KALIR

Bilgin Bin Bir Yadigâr

**“Annem ufukta parlayan bir ışık, bir dağ geyiği
İşıldayan bir sabahyıldızıdır o”**

Sümerli Ludingirra

Kırım göçmeni bir ailenin cürek incisi
20 Haziran 1914’te Bursa’da dünyaya
gelir. Babası **Zekeriya İTİL**, annesi
Hamide Hanım doğacak çocuğun kız olmasını
diler. O doğmadan okulu, eğitimi hayal edilir.
Öğretmendir Zekeriya Bey. Sayılsın, aziz bilinsin
diye **Muazzez**; ilim sahibi olsun diye **İlmiye** adını
fısıldar kızının kulağına.

1919’da Yunan işgalinde İzmir’den yayan
yapıldak, el ayak cııldak Eskişehir-Ankara; sonra
Çorum’a göçerler. Anadolu dalgalandırmaktadır
içten içe. Sefalet ve yokluk içinde bir milletin ölüm
kalım savaşı esnasında Çorum’da okula başlar. Bir
süre sonra Hamide Hanım çocuklarının daha iyi
eğitim alması için, **“Bursa’ya gidelim.”** der.

1924’te dönerler Bursa’ya ve **“Bizim Mektep”**
adlı özel bir okula başlar. Okulda muhteşem
bir kadro; evde kasket ve pantolon dikip kızının
Fransızca ve keman dersini karşılayan bir anne;
her an yanı başında olan bir baba; en başta yedi
düveli alt edip cumhuriyet kuran bir önder...
Sonuç: İlmiye.

**1926’da “Bursa Kız Muallim Mektebi
Sınavı”**nı kazanır ve 1931’de bitirir. **Eskişehir’e**
atanır, 4,5 yıl çalışır.

Bu arada dünya büyük bir kaosa doğru
dönmektedir. Genç cumhuriyet, köklerini

güçlendirirken **1933’te** Almanya’dan sürülen,
çoğunluğu Yahudi olan bilim insanlarının sığınağı
olur. Bu göç, Türk Tarihi ve Dili üzerine önemli
çalışmaların başlamasını sağlar.

1936’da AÜ/DTCF’de Sümeroloji’yi seçer.
Fakültenin diğer bölümleri dolmuştur çünkü.
Hititoloji Bölümü’ne kaydolur. Nazilerden kaçan
Prof. Dr. Hans Gustav Guterbock’tan Hitit Dili
ve Kültürü; **Prof. Dr. Benno Landsberger**’den
Sümer- Akad Dilleri ve Mezopotamya Kültürü
derslerini alır. Hititoloji, Sümeroloji, arkeoloji
alanında yetişir.

1940’ta mezun olur. Hocası üniversitede
kalmasını ister; fakat o nişanlısının üniversitede
kalamaması korkusuyla bunu istemez. O yıl
Kemal ÇİÇ’la evlenir.

**İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi’ne Belgeler
Arşivi Uzmanı** olarak atanır ve burada **33 yıl**
çalışır. Alman hocalarının eşliğinde arkadaşlarıyla
Sümer, Akad, Hitit dilinde on binlerce tableti
temizler, sınıflar, numaralandırır. Sümerologlara
makaleler, kitaplar yazar ve bu alanda dünyaca
tanınır. Akademisyenlik yerine müzede çalışması
hayatının dönüm noktasıdır.

Okuduğu çivi yazıları genç cumhuriyete, tarih
ve kültür alanında yadsınamayacak yepyeni bir
sayfa açmasını sağlar.

Yetmiş dört bin tabletin, çivi yazılı belgelerin,
belgeliğini oluşturur. Üç bin tabletin kopyasını
katalog yapıp yayımlar.

1972’de emekli olur, yurtdışına çıkar ve bir süre

orada yaşar. **Philadelphia Üniversitesi Müzesi
Tabletler Bölümü Başkanı Prof. Kramer**’le Sümer
Edebiyatı’na yeni konular kazandırır, eksik bilgileri
toplar. **“Tarih Sümer ile Başlar”**ı çevirir, çocuklar
için **“Zaman Tüneliyle Sümerlere Yolculuk”**u yazar.

Başarının sırrına **“çalışmak, okumak, gayret
etmek”** der. Hayat bir amaç için çalışmaktan başka
bir şey değildir onun için. Sümerler de 5 bin yıl
önce **“Boş vakit geçirdin neye yaradı? Mademki
biliyorsun neden öğretmiyorsun?”** dememiş miydi?
Bildiğini öğretmek paylaşıp kendisi ve dünyayla
barışık olarak yaş üstüne yaş alır **Sümer Işığı**.

2000’de İstanbul Üniversitesi **Fahri Doktor**
unvanı verir; **“Sümerli Ludingirra”** adlı eseri
2004’te İran’da basılır; **2005’te AKAD’dan Özgür
İnsan** ödülü alır.

2007’de “Vatandaşlık Tepkilerim” adlı eseri
nedeniyle yargılanır ve aklanır.

Meraklı ve çalışkan oluşu bir kraliçelik
kazandırır zamanla. **“Sümer Kraliçesi”**dir
istemese de. O bilinmeyen bir kültürün araştırmacı,
okuyucusu, paylaşımcısıdır. Gözü yükseklerde
değil; bilinmeyen bir medeniyetin aydınlatıcılarını
geleceğe taşımaktır istediği. Taşır da...

**Selam olsun bin yıllar öncesinden geleceğe
köprü kurana!**

**Selam olsun kendisini yetiştiren
Cumhuriyet’in neferi olana!**

**Selam olsun hayatı olduğu gibi yaşamakta
ve gerçeği olduğu gibi anlatmakta olana
hâlâ!**

Ahlak Bilimden Önce Gelir

Kaç gündür Albert Einstein'la ölümünden kısa süre önce yapılmış söyleşilerden oluşan bir derlemeyi okuyorum. Bu büyük âlimin, büyük filozofun her sözü, insanlığa yol gösterecek hikmetlerle dolu. Ailelerin, Einstein'ın aşağıda aktardığım bu sözlerini çocuklarına tekrar tekrar okutmalarını, kulaklarına küpe gibi takmalarını isterdim...

- Dünya neden kaoslar silsilesi yaşıyor?

Dünya kaosları kötü kişiler ve kararlardan dolayı değil, olanları durup seyreden ve onlara ses çıkarmayanlar yüzünden yaşıyor.

- Dünya nereye gidiyor?

3. Dünya Savaşı doğal kaynak eksikliğinden çıkacaktır. O savaşta hangi silahların kullanılacağını bilmiyorum ama 4. Dünya Savaşı'nda taş ve sopalar olacağını biliyorum.

- Siz atomu keşfettiniz, Hiroşima ve Nagazaki'nin tepesinde atom bombası patlattılar. Ne düşünüyorsunuz?

Her savaş insanlığın ilerlemesini engelleyen kötülük zincirine bir halka ekler. Ben atomu insanlığın yararı için keşfettim. Ama insanlar atomla birbirlerini öldürüyorlar. Böyle olacağını bilseydim, bir ayakkabı tamircisi olurum.

- Başarının formülü nedir?

ZÜLFÜ LİVANELİ

$A=X+Y+Z$ (A: Başarı, X: Çalışmak, Y: Çalıştığı konuyu oyun gibi görmek Z: Konuşmak yerine üretmek.)

- Bilimin en son ulaşabileceği nokta ne olmalı?

Dünyada tek bir çocuk dahi mutsuz olduğu sürece, büyük icatlar ve ilerlemeler yoktur.

- Ne zaman dünyanın sırrına ereceğiz?

Bir kum tanesinin sırrını çözmeyle başarsaydık, bütün dünyanın sırrını öğrenmiş olurduk.

- Bir ülkenin geleceği neye bağlıdır?

O ülkenin insanların göreceği eğitime bağlıdır. Eğitimse insanın okulda öğrendiği her şeyi unuttuğunda arta kalandır.

- Dünya aptallarla dolu diyorsunuz. Aptalın tanımı nedir?

Aynı şeyi defalarca yapıp farklı bir sonuç almayı uman kişi. Aptallarla dolu bir dünya çekilmezdir; çünkü dâhiliğin mutlak bir sınırı vardır, aptallığın asla.

- Sizin zarif bir kişi olmadığınızdan bahsediyorlar...

Yüksek ruhlar, her zaman sıradan akılların şiddetli muhalefetiyle karşılaşır. Eğer bilim adamı olarak gerçeği açıklamak istiyorsan, zarafeti terziye bırakmalısın. Diğer yandan şunu da söylemeliyim ki bu dünyada beni birkaç kişi anladı, onlar da yanlış anladı.

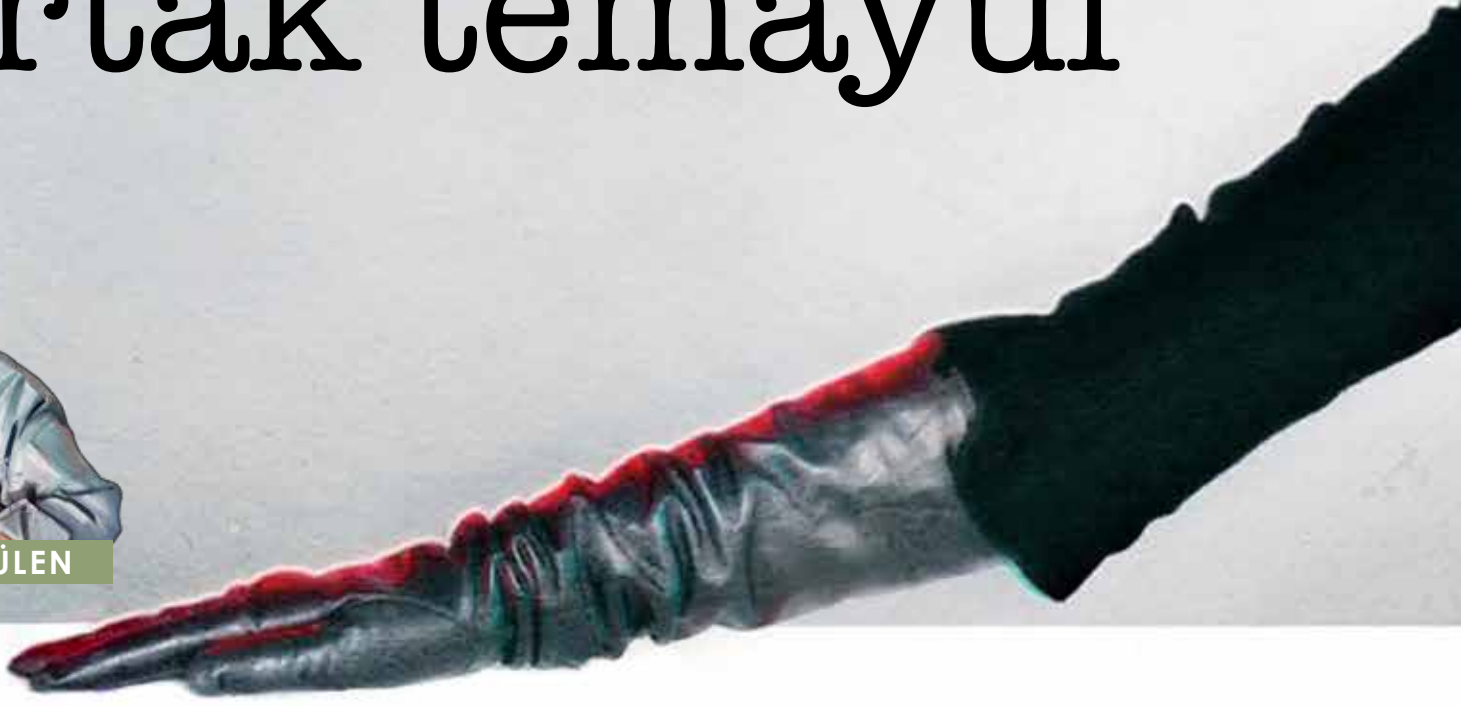
- Tüm dünyaya tek bir mesaj vermek isteseniz o mesaj ne olurdu?

Yeryüzündeki şartların düzelmesi sadece bilimsel buluşlara değil, çok ahlaklı bir yaşama düzeninin gerçekleşmesine bağlıdır.

TÜRKÇE SÖZLÜ Sezen Aksu: Ortak temayül

HAYDAR ERGÜLEN

Müthiş bir Sezen Aksu portresi mutlaka vardır, yazılmıştır ama ben bulamadım, yazı yayımlandıktan sonra çıkar ortaya, nasıl görmedin gözünün önündeydim der. Desin. Bir gün Sezen Aksu'yu yazacağımı biliyordum, ne var bunda, bundan doğal ne var hatta demeyin. Kolaylık zorluk açısından değil, kolay değil tabii onu biliyorum, ama bunca göz önünde ve hemen herkesin bildiğini düşündüğü, en azından hakkında hepimizin bir şeyler bildiği, fikir sahibi olduğu, düşündüğü, yani 'ortak temayül'ümüz olan birinden söz ediyorum. Şimdilik adı "*Türkçe Sözlü*" olan, bu hâliyle çok klişe olan, ama daha iyisini ya da farklısını bulamadığım bu dizide, yeniden yazacağım Fikret Kızılok, Cem Karaca, Selda, Tülay German, biraz daha yazacağım Ajda Pekkan ve henüz yazmadığım Tanju Okan, Tarkan, hakkında bir yazı yazıp iki yazı daha yazmak istediğim Zülfü Livaneli dışında en ötekileri, öncüler, yenilikçileri, sevdiklerimi hemen hemen yazdım.

Bu adlara bakıyorum da, sanırım ne yazacağımı bilmediklerimi en sona saklamışım, o günler gelip çattı ve çatmaktalar işte! Nedenlerinden biri Nâzım Hikmet'in bence şarkı olduktan sonra bilinir olan "Herkes Gibi"nin ki ilk Cem Karaca'nın güçlü sesinden

dinleyip bir kez daha itirafa zorlandığım, evet evet ben de, "*Sen de şimdi herkes gibisin*"'in sözlerinde gizli! Bu yorumcular, sanatçılar, müzisyenler karşısında hemen hepimiz birbirimiz gibiyiz, yani herkes gibiyiz.

Dinleyiciyiz yani! Dinlerken de aklımıza gelen şeyler üç aşağı beş yukarı dedikleri türden, yani aynı şeylerdir diye düşünüyorum. Bu kaniya nereden mi vardım? Barış Manço örneğin, onun hangi şarkısını dinlesem, çocuklar için yazdığı olsun, aşk şarkıları olsun, çevreci bağ bostan şarkıları olsun, beni özgür bırakır, onun televizyon programındaki gibi dünyayı dolaştırır, şakacıdır, oyuncudur, çaktırmadan ve çaktıracak öğüt de verir, kıssadan hisse de söyler... Cem Karaca da Barış Manço şarkılarının hissiyatından çok farklı olmakla birlikte, sesinin saklayamadığı erken büyümlük ya da 'sesini büyüttmüş' olma duygusunun temelindeki gizli ergenlikle bizi devrime, isyana, itiraza çağırırken, devrimci önderlerden Mao Zedung'un "*Bin çiçek açsın bin fikir yarışsın!*" şiarıyla çiçeklendiğimizi hissederiz. Fikret Kızılok şarkıları böyle değildir ama sesinin sözünün yumuşaklığına, nerdeyse fısıldar gibi söylemesine karşın, Sezen Aksu'nun "*Ben sende tutuklu kaldım*" demesine benzer bir hâl

olur ve o şarkıların çemberinden çıkamazsınız, bağlayıcıdır, tutulursunuz, sizi bırakmaz!

Kendi şarkısıyla da örnek verdiği gibi Sezen Aksu şarkıları bizi kendi hâlimize bırakmaz, o şarkıyı yedeğimize alıp yola koyulmamıza izin vermez, gözü değil ama sesi hep üstümüzdedir, tüm dinleyicilerini tanır sanki hepsini bilir ve 'sınırlı sorumlu bir şarkı kooperatifi' gibi kullanım hakkını, yani hüznlenme hakkını koşullu olarak sunar. Nereye kadar? Kendisini bir ya da birkaç şarkıya kaptırıp da onun peşine düşüp diyar diyar gezerek, çölde kumda Mecnun gibi yüzerek, derbeder olup candan geçerek yokolmasına izin vermez dinleyicisinin. Yani, sonuna kadar değil bir yere kadar!

Acıdan kanırtsa, kederden ağlatsa, ayrılığın, gurbetin, yalnızlığın, terk edilmişliğin hicranını kanlı gözyaşlarıyla yaşatsa da, öldürmez Sezen Aksu şarkıları. Jiletlik değildir. Siz tam uçuşumun kıyısında bir dize uzatır, bir de bakarsınız pürneşe pürgüneş pürmavi içinde Ada Vapuru'ndasınız, biraz önce kendine uçuşum beğenen siz değilmişsiniz gibi "*Şinanay da Şinanay*" derken bulursunuz kendinizi!

Sezen Aksu'nun dilinden kurtulamayız! Sesinden de! 40 yıl vardır, şimdi yeri rüzgârlı desem iyi ama ne yazık ki rüzgâr gelsin diye

yıkıyorlar, yerine daha işe yarar, paraya pula yarar şeyler yapalım diye yakıyorlar, anısı bol, sedası sonsuz Şan Tiyatrosu konserini izlediydim bir pazar öğle sonu. Sanki Taksim Belediye Gazinosu'ndaydım, öyle eski güzel günlerinden biriydi memleketin. Kaset günleriydi, sevgilimle, aslında birbirimizden gizli sevgilileriydik birbirimizin o günlerde, belki kendimizden bile gizli, gittik konsere ve ilk orada canlı olarak kendi ağzından duymuş, kendi gözünden görmüş oldum Sezen Aksu'nun hepimizin yerine ağladığını!

Hayır, canım dinleyicilerim, candan aziz ve dahi azizelerim filan demedi tabii, sizin yerinize gözlerimden yaş akıyor, siz ağlamayın ben ağlayım da demedi. Demedi ama öyle bir "*Sen ağlama dayanamam/ağlama gözbebeğim sana kıyamam*" dedi ki, deyişi var ki bilirsiniz, bir daha ondan sonra ne zaman aklınıza ağlamak gelse, hatta Necmettin Halil Onan'ın "*Kalbe ağlamak getiren tren sesleri*" de gelse, durur ve o şarkıya bakarsınız!

Durdurucu bir sestir o. Buğuludur, üzümlüdür, karaüzümdür, bir letafet gizler, gazinoda bir uvertürün okuyucu ablalarına özenen yeniyetme genizden hıçkırıkları hicranı da duyulur zaman zaman, bazen dikleşir yokuşa

sarar, sarp bir ses olur, sesi Cevat Çapan'ın şiirindeki gibi *Sevda Yaratan* olur, hiç derdiniz yokken başınızı sevdaya salar ve şarkıdaki gözlerin yerine sözleri koyarak söylersek, "*sevda yaratan sözlerin...*" esiri olurum, olursun, oluruz!

Kendisine bağlar. Güne bağlar. Sesine, sözüne, şiirine ve geleceğe. Geçmişe daha fazla gitmesine izin vermez bağlularının. Sesinde nostaljik bir tını da var gibidir, 1925 İstanbul'unun kadın şarkıcılarını da andıran şivesiyle, lehçesi nostaljiye çalar. Deniz Kızı Eftelya'nın, Seyyan Hanım'ın şarkılarının yorgun bir duvar saati gibi döndüğü taşplaklarda arada bir dalgalı bir ses hâlinde duyulur sanki onun da sesi, en küçükleri olarak gizlice aralarına sızmış gibidir.

"Bu okursa çok büyük makamlara gelir, öyle bir kafa var bunda!" dedikleri çocuklar vardır, gözlerindeki ışık mı zekâyâ yorulmuştur yoksa hevesleri mi yüzlerinden okunmuştur, her ne hâlse, oğlan çocuklarının okumaya pek gözü olmadığı için de çoğun onlar için söylenir. Siyah kuğular da yok değildir, Sezen Aksu da biraz oğlan çocuğu tavırlı bir mini mini hanım görüntüsü verdiğinden olsa gerek, o da bu söylemden payını almış gibidir!

Okulu da idare eder etmesine de, sesi

gönlüne akmakta, beni sahneye çıkar diye yalvarmaktadır! (Şu 'kitsch' cümleyi kurmadan edemedim, Sezen Aksu da şarkıları da beni bağışlasın!) Sonunda kimsenin, belki kendisinin de beklemediği bir yere gelir, artık bulutların üstündedir! Sesindeki bulut mu yoksa şarkılarındaki buğu mu, ama üzümün buğusu, çünkü aslında tam da Ege ve Akdeniz üzerinden söylemektedir, ikisinin buluştuğu birbirlerine karıştığı yerden, kaç rüzgâr varsa halk takviminde, Sezen'in sesinde buluşup bir güney duygusu olarak esmededir.

Sezen Aksu'daki deli kızın kalbi Ege'de kalmıştır ya, sesi de Ege ve Akdeniz'de, ikisinin arasında kalmıştır. Nerdeyse o denizlere sesini vermiştir diyeyim, iki deniz de onda ortak bir ses bulmuştur. Zülfü Livaneli, Mikis Theodorakis ve Maria Faranduri'nin sesinin geçtiği denizlerden, onların köpüklü dalgalar gibi yükselen seslerinden Sezen'e geldiğimizde durulur sular, o yatıştırıcı sesiyle suları sakinleştirir, "*dalgın sular uyumuş...*" diye başlayan şarkıyı söylemiş midir bilmiyorum ama sesindeki ateş o sularda da bir 'soğuk ateş' yakacaktır. Üstelik suları uyandırmadan!

"*Sesinde ne var biliyor musun*" diye sormanın şiirini yazmıştı Cemal Süreya "8.10 Vapuru"nda, sanki Sezen Aksu'nun şarkıları aklına gelmiş gibidir bu şiiri yazarken. Pek çok dizesinde, Sezen Aksu dinlerken tanımlayamadığım duyguları buldum: "*Sesinde ne var biliyor musun/ bir bahçenin ortası var/.../Sesinde ne var biliyor musun/eski öpüşler var/.../Sesinde ne var biliyor musun/ev dağınıklığı var*" der ve şiir "*Sesinde ne var biliyor musun/söyleyemediğin sözcükler var*" dizeleriyle aslında sesimizde söyleyemediğimiz sözcüklerin uykusuzluğunu, tedirginliğini, kimsesizliğini, dağınıklığını, özlemine, telaşını söyler. En çok da sesinde "*Bir bahçenin ortası var*" der sanki Sezen Aksu'yu düşünerek: Bir bahçenin ortası, bir denizin ortası, iki denizin arası, iki adanın buluşması, iki hatıranın kavuşması...

Biz de onun sesinde hatıralara kavuşuruz, hatıralarımıza, bizi o günlere götürmez, o günleri şimdiye getirir, eskimeyenin sesi olur, kuşatıcılığıyla, dışarda kimse kalmaması ister, bir tekke havası da yaratır avlu duygusu da, denizler de avlusudur sesinin, içdeniz gibi bakar onlara iç denizleri gibi söyler, hangi deniz, kimdensiniz diye sorulsa, Ege de Akdeniz de 'Sezendeniz' diyeceklerdir nerdeyse, şarkıları da iç denizleri değil midir, onlar da 'Sezendeniz' demezler mi hem!

Şiirleri de var, iki kitap, "*Eksik Şiir*" başlığını taşıyor ikisi de, okumadım, Yıldırım Türker yayına hazırlamış ya da önsöz yazmıştı diye bir şey kalmış aklımda, buna karşın okumadım, sesinin ve sözünün bendeki iklimiyle duymak, duyumsamak istedim hep onu. "*Eksik Şiir*" adından mülhem, söz tamamdır da belki ses eksiktir ya da şarkılarındaki sesi orada duyamam diye korkmuş olabilirim!

Ezcümle kendisinin "rakı ortak temayülümüzdür" hissiyatına kadehimi kaldırırken milletçe "Sezen Aksu ortak temayülümüzdür" dememe izin verin lütfen.

BARIŞ İNCE

Yaşar Kemal ve dil rengi

Yaşar Kemal gibi bir ustadan bahsederken, Osman Şahin'in deyimiyle "geniş bir nehrin akışı"nı anlatırken nehre hangi kıydan varacağınız önemli. Bu yazıda Yaşar Kemal'in dil evreninden bahsetmek istiyorum. Kuşkusuz romancı aynı zamanda bir hikâye avcısıdır. Homeros'tan bugüne bu topraklarda süregelen sözlü ve yazılı hikâye anlatıcılığı geleneği, romanın modern teknikleriyle birleştiğinde kendi özgün yatağını bulabilmiştir. Bunun birleştirici gücü de dildir. Romancı, anlatısını kurgularken yarattığı evrenin kişilerini, mekânlarını, olaylarını dil aracılığıyla birleştirebilir. Sözlü edebiyat geleneğine çok aşina olan Anadolu topraklarının, Tanzimat'tan itibaren Batılı anlamda roman biçimiyle tanışması kuşkusuz kimi zorlukları da beraberinde getirmiştir. Burjuva devrimi sonrası kısmen dönemin sosyal, siyasal, ekonomik etkisiyle, kısmen de ticari kaygılarla Batı'da giderek kitlesellenen roman; hızla kendi özgün tekniğine kavuşurken, Türkiye'de önce bu yeni türün keşfi, sonra Batı'da kine benzer yerel hikâyelerin bu türün biçimine sokulma çabası gibi eklektik aşamalardan geçmiştir. Kuşkusuz özellikle Cumhuriyet döneminde, hem dünyayı hem de memleketini iyi tanıyan güçlü kalemler, romanın ülkede kök salmasına önemli katkılarda bulundular. Bu katkılar içerisinde özel bir parantezi hak eden isimlerden biridir Yaşar Kemal.

Yaşar Kemal, sözlü anlatı geleneğinin hâkim olduğu bir coğrafyada ağıtlarla, türkülerle büyümüş, o türküler kendi yaratıcılığıyla yeniden yazabilmiş bir kişidir. Yaşar Kemal o günleri şöyle anlatır: "Çok küçüktüm kaç yaşında olduğumu bilmiyorum. Bir gün köyün kızları bir eğlenceye toplu olarak türküler söylüyorlardı. Böyle türküler ben de söyleyebilirim dedim ve türküler uydurmaya başladım. Kimselere söylemiyordum. Sonraları köye âşık destancılar geldi, onlara öykündüm."

Bu öykünme romanın Batı'daki formunu keşfetmesiyle yeni bir aşamaya evrilir. Yine Yaşar Kemal'den dinlersek: "17 yaşımdan sonra da Batı edebiyatıyla ilişki kurdum. Bunları bir doymazlıkla okuyor, Balzac'ları, Tolstoy'ları, Çehov'ları, Stendhal'leri, Dostoyevskileri çevirilerinden okuyor, onları da destanlar, Karacaoğlanlar gibi özümseyordum."

Buradaki özümseme sözcüğünü önemli bulurum. Yaşar Kemal'in edebiyatında iki ayrıksı unsurun yani modern forma uyması çok zor bir âşık geleneği ile modern romanın biçiminin aynı anda özümsemesi. Bu iki ayrı damar nasıl birleşebildirdi? İşte orada yepyeni bir dil devreye girecektir. Nitekim Yaşar Kemal bu arayışa girdiğini şu cümlelerle söyleyecektir: "Benim yapmak istediğim yeni bir anlatım biçimi, yeni bir dil kurmaktır. Çok iyi bildiğim sözlü edebiyat yazı diliyle pek uyumuyordu. Yeni bir edebiyat yaparken yeni bir dil, yeni bir anlatış

biçimi de kendiliğinden kurulmalıydı."

Görüldüğü gibi Yaşar Kemal kendi kökü ile evrensel damarı bir araya getirmenin kolay olmadığını fark etmiş, birleştirici gücünü yeni bir dil olduğunu da belirtmiştir. Bu bir keşif sürecidir. Aslında süreklilik arayışı da denebilir buna. Zaten kültürdeki süreklilik insanın da toplumun da güven duygusunun en önemli kaynağıdır. Yaşar Kemal, "Benim için en büyük mutluluk o gur ve sağlam halk kaynağından gelmiş olmamdır." diyerek gürleşen ağacın köklerinin nerede olduğuna her zaman işaret etmiştir. "Baldaki Tuz" adlı kitapta toplanan makalelerinde de halkla bütünleşen edebiyatçının ve aydının önemini sıkıca dile getirmiştir.

Tekrar dil arayışına dönersek, Yaşar Kemal'in dil evreninin oluşmasında Çukurova coğrafyasının dil hazinesinin önemi tartışılmaz. Yaşar Kemal bu hazineyi yeryüzüne çıkarmak için büyük bir çaba göstermiştir. İnsanlar, edebiyatçıyı ilham perilerinin dürtüklediği müstesna varlıklar olarak görme eğilimindeyken, pek çok edebiyatçı da bu katı kendilerine mesken tutma kibrindeyken Yaşar Kemal ustalığın emek yönünü göstermiştir. Bir anısında bu çabayı şöyle anlatır: "Benim gençliğimde folklorculuğum vardı. Yüzlerce ağıt topladım. Çoğunu candarmalar polis aldı elimden. Sonradan öğrendim, candarmalar evimi basıp aldıkları ağıtları, öteki derlemeleri sobada yakmışlar. İsveç'te bir konferansta bunu da anlattım. Türk milletinin dil hazinesidir dedim onlara. Çünkü içten hazırlanmadan söylenen türküler çok güzel sözlerdi. Niye yaktılar diye bir gazeteci sordu. Komünist Manifesto zannetmişler dedim." Bu çabadan bahsederken Çukurova'nın dil hazinesinin gün yüzüne çıkarılma çabasından bahsettim. Bu konuşmayı hazırlarken Yekpare Karakış'ın, "Yaşar Kemal'in Romanlarında Çukurova Ağzına Ait Sözcükler Ve Etimolojileri" adlı tez çalışmasına baktım. Tezde Yaşar Kemal'in 27 romanının tarandığını ve Çukurova ağzına ait 593 sözcük tespit edildiğini gördüm. Bu sözcükler özellikle, romanların diyalog bölümlerinde geçen sözcükler elbette. Hem karakterlerin hem de anlatıcının dilinin Çukurova ile yoğrulması söz konusu.

Yine başa dönersem yerel kökle evrensel biçimi birleştirmenin sadece yerel ağız kullanımıyla olduğu düşünülürse bu çok yanıltıcı olacaktır. Yaşar Kemal'in çabası bu unsurları birleştirecek yeni bir dil bulma arzusudur. Burada İnce Memed eseri önemli bir örnek oluşturur. Tasvir üslubundan, büyük merak yaratan olay örgüsüne, insanoğlunun evrensel adalet arayışından çocuksuz ve masalsi anlatıma, yepyeni bir dil icat edilmiş gibidir. Fethi Naci bu konuda şunları söyler: "32 yıl gibi büyük bir zaman dilimi içinde yayımlanan dört cilt İnce Memed'de Yaşar Kemal hep aynı üslubu, hep aynı roman tekniğini

kullanır. Bu yıllarda öbür romanlarında anlatı biçimi değişir, İnce Memed'de aynı kalır. Hep o çocuksu, masalsi, anlatım. Anlatıcı ile anlatılanların hep aynı dünyanın insanlarıdır. Sanki özdeşleşmişlerdir. Dilleri aynıdır. İnançları aynıdır, aynı mucizelere inanırlar." Berna Moran da "İnce Memed gücünü gerçeklikten almaz, tersine, gerçeğin yerini alan eski bir düşü-yülü bir dille ustaca anlattığı için sevilen bir roman olmuştur." der.

Bir romancı romanını yazarken ruhun var olabileceği bir beden ihtiyacı gibi bir dil gereksinimi duyar. Bu dil romandan romana değişebildiği gibi yazarın özgünlüğünü müjdeleyen kimi unsurları da barındırır. Yaşar Kemal hakikatin üstünü örtmeyen diliyle, toplumcu yönünü yani özünü asla kaybetmez. Farklı romanlarında farklı üsluplar kullansa da dilindeki değişmeyen bir renk de ağıt ve türkü geleneğinden gelen müzikli tınılardır. Erendiz Atasü'nün belirttiği gibi, "Eserlerindeki dil, müzik yapıtlarına benzetilebilir. Kimi deyişler kimi betimlemeler belli bir ritim sağlamak üzere yenilenir."

İstanbul şehrini kurguladığı "Deniz Küstü"de Yaşar Kemal, baştan aşağı bir yabancılaşmanın ve bir kentin çöküşünün romanını yazar. İmgelerle ve uzun soluklu cümlelerle çürümüşlük ortaya serilirken kimi tekrarlarla da ritim sürer. "Ağır kokar içinde ölen, yıkılan, hızla çürüyen bir eski şehir İstanbul... Yüreğine binlerce kurdun girdiği, kıvıl kıvıl, milyonlarca kurt, suyu, toprağı, insanı çürüyen bir şehir..."

Yaşar Kemal'den bahsederken pek çok yazar onun hayattaki duruşundan ve direncinden de söz eder. Bu direnç doğanın ranta karşı direncidir de aynı zamanda. Modern köleliğe karşı çıkarken Yaşar Kemal, doğa ile insanı bir gören Yörük geleneğini de modern romanla birleştirmeyi başarır. Betimleyici üslup, burada bir dil rengi olarak da öne çıkar. Kimileri bu üslubun uzun betimlemelerle sınırlı olduğunu düşünerek yapılmak isteneni kavramaktan uzak görüşler belirtebilir. Özdemir İnce, Yaşar Kemal'e yönelik bir çınar yaprağını yere düşürmek için 40 sayfa yazıyor eleştirisine şöyle yanıt verir: "Bir yaprak kırk sayfada ya da kırk elli dakikada yere düşmezse uzun kış geceleri nasıl geçer? Yaşar Kemal bir düşme eylemi içine bütün evreni, bütün mekân ve zamanları sığdırmış demektir."

Yaşar Kemal doğa-insan ilişkisini ve bir bütün olarak özgürleşme çabasını, binbir çiçekli bahçe olarak gördüğü yerel kültürlerin evrensele ulaşma arzusunun, dünyada okur bulabilecek, hatta filme çekilebilecek olay örgülerini yaratma isteğini, modern romanın tüm gelişmelerini özümseme emeğini, ancak yeni dille birleştirebilmiştir. Bu dilin rengini bulmak bir gökkuşağının değdiği yeri bulmak kadar zor ama keyifli bir yolculuktur. Ne mutlu bizlere ki, Yaşar Kemal bizleri bu yolculuğa davet etmiştir.

NAZİM ALPMAN

Bariş Manço Ölümsüzdür

Türkiye’de pop müzik denildiğinde akla ilk gelen isimlerden biri elbette Bariş Manço’dur. Kendine özgü şarkılarıyla iz bıraktı. O kadar ki, hiç anons yapılmadan doğrudan çalınmaya başlayan herhangi bir şarkısını dinleyenlerin tamamına yakını “şıp” diye bilirlerdi:

“Bu şarkı Bariş Manço’nundur!”

Bariş Manço’nun hayatı müzikal bir bulvardan ilerledi. Her döneminde ses getiren çalışmalara imza attı. Bariş Manço 1960’lardan itibaren geniş bir dinleyici kitlesine sahip olmuştu.

En iyisi en baştan başlamak... Bariş Manço 2 Ocak 1943 yılında İstanbul Üsküdar’da Zeynep Kâmil Hastanesi’nde dünyaya geldi. Annesi Rikkat Uyanık, Devlet Konservatuvarı Klasik Türk Sanat Müziği hocası, sanatçısı ve yazar olarak biliniyor. Babası İsmail Hakkı Manço’dur. Genç çiftin dört çocuğundan ikincidir Bariş. Abisi Savaş 1941’de dünyaya geliyor. İkinci Dünya Savaşı’nın hiç bitmeyecek gibi sürdüğü yıllarda doğduğu için ona “Bariş” adı veriliyor. Bir ismi daha var: Mehmet Bariş! Bu kadarla da bitmiyor. Bariş’in hiç görmediği amcası Yusuf, o doğmadan önce vefat ediyor. Amcanın yakın çevresi onu “Tosun Yusuf” olarak biliyorlar. Bu yüzden Bariş’a iki isim de ekliyorlar, böylece nüfus kâğıdına “Tosun Yusuf Mehmet Bariş Manço” olarak yazılıyor. İlkokula başladığında resmi evraklara sığmayan bu uzun isim kısaltılıyor, “Mehmet Bariş Manço”da karar kınıyor. İlerleyen yıllarda bu isim “resmî” olarak kalsa da afişlerde, plaklarda Bariş Manço olarak şöhrete ulaşıyor.

Bariş Manço, Kadıköy Gazi Mustafa Kemal İlkokulu’ndan sonra Galatasaray Orta Okulu’na yatılı olarak başlıyor. Ardından da Galatasaray

Lisesi’ne devam ediyor. Bu yıllarda ilerde nasıl bir çizgide ilerleyeceğini de belli ediyor. 1958’de ilk müzik grubunu “Kafadar” adıyla kuruyor. İlk bestesi de aynı yıl geliyor: Dream Girl!

İkinci müzik grubu “Harmoniler”, Galatasaraylı arkadaşlarından oluşuyor. Yeni grubuyla 1959’da lisenin konferans salonunda konser veriyorlar. 4 Mayıs 1959’da babası İsmail Hakkı Bey vefat edince Bariş da Galatasaray’a veda edip Şişli Terakki Lisesi’ne geçiyor, oradan mezun oluyor. Yükseköğrenim için Belçika’da yaşayan abisi Savaş Manço’nun yanına gidip Belçika Kraliyet Akademisi’nin Resim-Grafik-İç Mimarlık Bölümü’ne başlıyor. Buradan mezun oluyor ama sıkı durun: “Okulu birincilikle bitiriyor!”

Bariş okulu bitirdikten sonra parlak diplomasını duvara asıp gitarını eline alıyor ve Avrupa’da hatırı sayılır başarılarla imza atıyor. Yaşlı kıtanın en önemli müzik mabedi kabul edilen Paris’teki Olympia’da sahne alıyor. Hem de Salvatore Adamo ve France Gall ile birlikte... Burada Belçikalı Les Mistigris (Vahşi Kedi) grubu ile tanışıp kaynaşiyor. Bu grupla birlikte Türkiye’ye de geliyor. Burada bir veda gerekiyor. Ayrılıyorlar. Yıl 1968 olduğunda “Kaygısızlar” grubuyla çalmaya başlıyor. Onun ilk Türkçe bestesi kabul edilen “Kol Düğmeleri” bir anda büyük beğeni kazanıyor. Şimdi Kaygısızlar grubundaki arkadaşlarına bir göz atalım: Gitaristler Mazhar Alanson, Fuat Güner, baterist Ali Serdar, bas gitarist Mithat Danişan’dan oluşan ekip Sayan Plak’tan ilk plaklarını çıkarıyorlar.

Bariş Manço 1970’te Kaygısızlar’dan ayrılıp tek başına yoluna devam etmeye karar veriyor. “Dağlar Dağlar” adlı bestesi 45’lik olarak yayımlandığında 700 bin satıyor. Bu tiraj ona

Platin Plak ödülünü getiriyor.

Bariş Manço, Anadolu pop tarzını benimsemişti. Kendisi gibi olduğuna inandığı Moğollar ile birlikte çalışmaya başladı. Hatta bir röportajında “Ne ben Moğolların solistiyim ne de Moğollar benim grubum, MançoMongol’uz biz artık.” dedi. Bu birliktelikten “İşte Deve İşte Hendek”, “Kâtip Arzuhalim Yaz Yare Böyle” ve “Binboğanın Kızı” gibi Manço klasikleri çıktı.

MançoMongol birlikteliği belli bir süre sonra sona erince bu sefer de adı her zaman Bariş ile anılacak olan Kurtalan Ekspres grubu doğdu. Hâlâ da yaşıyor!

Bariş Manço’nun kabına sığmayan yapısı onu yeni zirvelere taşıdı. 1988’de TRT-1’de o tarihe kadar bir benzeri daha olmayan “7’den 77’ye” adlı televizyon programına başladı. 10 yılda 370 bölüm olarak ekrana gelen program, Bariş Manço’nun televizyoncu olarak da ne kadar parlak bir sanatçı olduğunu gösterdi. Program içinde yer alan Adam Olacak Çocuk, pedagoji alanında ders olarak gösterilecek bir nitelikteydi.

1990’larda *Milliyet* gazetesinde her hafta ilgiyle okunan köşe yazarlığına başladı. O dönemde Bariş Manço ile tanıştım. Her hafta grafik bölümünde sayfası yapılırken sohbet etme şansını yakaladım. Sanki büyük şöhrete sahip büyük bir sanatçı değil de gazeteciliğe yeni başlamış heyecanlı bir genç havasındaydı.

1 Şubat 1999 günü evinde geçirdiği kalp kriziyle hayata veda ettiğinde öldüğüne kimse inanmadı. Uzun saçlarıyla, on parmağında on marifeti temsil eden yüzükleriyle, unutulmayan besteleriyle, şarkılarıyla, klipleriyle, kostümleriyle, televizyon programlarıyla çoktan kanıtlamıştı:

“Bariş Manço ölümsüzdür!”

Onur ile Uslu

Edebiyatta, daha çok da şiirde ilk arkadaşlık örneklerinden sayılır onların arkadaşlığı. Temize çekilmiş arkadaşlığı, beyaz, saf, düşünceli ve 'mazbut' iki delikanlının... Sergüzeşt diye sürdürmek isterdim cümleyi ama sergüzeşt olacak denli uzun bir hayatları olmadı ki ikisinin de! Erkenden gittiler, gittiklerinde güneş daha doğmamıştı bile, o kadar erken işte!

Rüştü Onur ile Muzaffer Tayyip Uslu. Türkiye'de şiirin, taşrada edebiyat sevgisinin, öykü ve şiir yazmanın, İstanbul'a yayınevlerine ulaşma zorluğunun ve özellikle de "Varlık" dergisinde şiir yayımlama arzusunun temsilinde, yaşamları, gençlikleri, istek ve özlemleriyle karşılığını bulan iki ad. Tabii hepsinden önce de hiç azalmayan, eskimeyen, solmayan ve coşkusundan hiçbir şey yitirmeyen arkadaşlıklarıyla...

Hakkını teslim etmek gerek. Yılmaz Erdoğan yönettiği "Kelebeğin Rüyası"(2013) filmiyle onların şair ve yakın iki arkadaş olduklarını ve genç yaşlarında kömürün ciğerlerinde açtığı yaradan göçüp gittiklerini yakıcı bir dille anlatırken, aynı zamanda onları yaşama yeniden döndürmüş oldu. Mert Fırat ve Kıvanç Tatlıtuğ gibi iki yakışıklının canlandırmasıyla yıllar yıllar sonra tanındılar, kendilerine yepyeni okurlar buldular. Güzel filmdi, belgesel gibi de izlenebilir, bizim "Ölü Ozanlar Derneği"miz gibi de, tek kusuru, Yılmaz Erdoğan kusura bakmasın ama Behçet Necatigil rolüne kendini yazmasıydı! O kadar kusur yönetimde de olur diyelim ama Yılmaz Erdoğan, Behçet Necatigil'den çok Ahmed Arif'e benzer. Onun filmini çeksın, şairi de kendisi oynasın, şahane olur!

"Bu dağlar kömürdendir/giden gün ömürdendir/feleğin bir kuşu var/pençesi demirdendir" türküsünü hatırlamamak elde değil onları düşünürken, giden gün de ömür de kömürdendir demek gerek belki de! Olay Zonguldak'ta geçiyor, kömür şehrinde. 1922 doğumlu Muzaffer Tayyip Uslu da, 1920 Devrek doğumlu Rüştü Onur da kömür işletmelerinin muhasebesinde çalışıyorlar. Kömür karası yalnızca madende, yeraltındaki işçilere yapışmıyor, yerüstünde çalışan memurları da Zonguldak halkını da bırakmıyor, o yıllar o günün kanseri sayılan verem illetinin ya da

romantize edilmiş tanımıyla 'ince hastalık'ın yaygın ve bulaşıcılığıyla da salgın olduğu yıllar tüm memlekette.

Üç yakın arkadaşdır onlar, üçüncüsü Kemal Uluser. O da 29 yaşında göçecektir ne yazık ki! Üçü de sanat, edebiyat, özellikle de şiir tutkunu olan. Nasıl olmasınlar ki, filmin adının da acıyla duyurduğu gibi kelebek ömürlü iki şairin hocaları da Behçet Necatigil'dir zira! İki 'Garip' diye de anılırlar, zira tam da Orhan Veli ve Melih Cevdet Anday ile Oktay Rifat'ın başlattıkları ve 1941'de kitabını yayımladıkları "Garip" şiirinin yıllarıdır.

Başka şairleri de okuyorlar okumasına, Necati Cumalı da arkadaşları. Ama en çok "Garip" in iyimserliği sarıyor onları, belki de en çok gereksinim duydukları şey de bu. Bir yandan Hitler'in liderliğindeki faşizm dünyaya kan kustururken bir yandan da 'ince hastalık', yetersiz beslenen, kötü koşullarda üretim yapılan madende çalışan ve o havayı soluyan işçilere, memurlara, askerlere, halka kan kusturuyor! Bu koşullarda karamsar ve ümitsiz olmak en doğalı, en kolayı, fakat onlar gençliklerinden, arkadaşlık duygusunun sıcaklığından ve şiirin verdiği yaşama coşkusundan belki de 'Garip' ama güneşli, sevinçli, karaya, karanlığa inat mavi, yeşil şiirler yazıyorlar, yazıyorlar, yazıyorlar...

Sonra ayın son günleri yaklaşıyor, İstanbul'dan Zonguldak'a gelen vapur kıyıya yanaşıyor, sahildeki gençler sabırsızlıkla, huzursuzlukla vapurdan çıkacak gazete ve dergileri, en çok da Varlık dergisinin yeni sayısını bekliyorlar, bakalım bu ay Yaşar Nabi Bey genç şairlerin şiirlerini basmış mı?

Bu ay da yok... Olsun, genç onlar gelecek ay var, gençlikleri var, gelecekleri var... Ama verem de var, "ölüm ölüm hezen ölüm/evden eve gezen ölüm" türküsündeki gibi evleri geziyor.

Rüştü Onur hastalanıyor önce, İstanbul'a sanatoryuma geliyor, vapurda tanıştığı Mediha Sessiz ile nişanlanıyor, o da aynı dertten mustarip, bir süre sonra ölüyor, kayınpederiyle birlikte Beşiktaş'ta Şair Leyla Sokağı'nda oturuyorlar, kayınpederinin ölüsünü tuvalette buluyor, zehir gibi yoksul, seyyar arabada salata yeşillik satıyor... Bir insanın 22 yaşına dek bunları yaşamasının dehşetini düşünebiliyor musunuz? Salah Bırsel

yakın arkadaşı, birlikte kitap çıkarmayı düşünüyorlar. Oturduğu sokağa şiir yazıyor: "Ben salata satayım/Şair Leyla sokağında/sen gene koş/bez fabrikasındaki/tezgâhının başına". Sonra kaçınılmaz derde, ölüme geliyor sıra: "Ölüm içimde/ölüm dışımda/ölüm talihsiz aşımında/ölüm kuru başımda/teselli benim gözyaşımında." 1942'de 22 yaşında göçmenin tesellisi ne ki? Salah Bırsel 1956'da tüm şiirlerini topladığı, hakkında yazdığı "Rüştü Onur" kitabıyla arkadaşlığın gereğini yerine getiriyor.

Muzaffer Tayyip Uslu "Garip" etkisindeki "Kan" da derdini şiire döküyor: "Önce öksürürverdim/öksürürverdim haftan/derken ağızımdan kan geldi/bir ikindi üstü durup dururken/.../meseleyi o saat anladım/anladım ama, iş işten geçmiş ola/şöyle bir etrafıma baktım/baktım ki yaşamak güzeldi hala/.../mesela gökyüzü/maviydi alabildiğine/insanlar dalıp gitmişti/kendi âlemine". Hastalığına, verem belirtisi olan kana karşın, sanki bir başkasının başından geçmiş gibi anlatır olayı, gökyüzünün maviliğinden dem vurur, o mavilikte yaşanacak, güzel, mutlu, uzun yıllar yaşayacakmış gibi bir iyimserlikle. Belki de ölümünden önce yayımlanan tek şiir kitabının adı gibi "Şimdilik" (1945) iyimserdir o.

Felsefeyi parasızlıktan bitirememiş, memleketine dönmüş, işe girmiş, vereme yakalanmış, ilk şiiri nihayet Varlık'ta yayımlanmış, fakat 24 yaşında alabildiğine mavi olan gökyüzüne, yemyeşil yeryüzüne ve gökkuşağı yaşama veda etmiştir Muzaffer Tayyip Uslu. Yalnızca şiir yazmakla yetinmemiş, şiir üzerine düşünceler de geliştirmiştir. Bunu şiirleriyle yapmıştır ama. Necatigil'in deyişiyle "Yaşamındaki acılara rağmen gizli bir üzümlük içinde yaşamının güzelliğini" yazmıştır şiirlerinde: "Yalnız yaşamak için geldik bu dünyaya/başka hiçbir şey için değil/mesut alabilmemiz içindir/ne varsa bu dünyada". Rüştü Onur ondan evvel gitmiştir, ondan da genç, daha 22 yaşında! Çok üzüldür, "Rüştü ölmüş... Ve ben daha şimdiden insanları yorulmadan sokakları yorulan bu küçük şehirde yalnızlığı hissetmeye başladım." der ve yalnızlığını hissedecek fazla zaman da bulamaz Rüştü'nün ardından, o da gider.

Şiir "Kelebeğin Rüyası" ise şairlik de arkadaşlık rüyasıdır.

AYLİN ÜNAL

Boş zamanlarımda pek huyum değildir ama bugün erken kalktım. Hava birkaç gündür normalden daha sıcak. Yağmur da yağdı. Babam da evde, bizim için çalıştırır arabayı. Biz dediğim, ben ve oyun eşim. Daha doğrusu abim. Severiz yüksek yerlere çıkarken avlanıp maymunluk yapmayı, boş bahçelere girip böğürtlen çalmayı. Avlarımızı da akşam olunca közler yeriz. Yemeden önce de zehirli mi diye mutlaka tereddüt ederiz. Ancak günün sonunda tabaklar boşalır, çünkü avın tadı zehirden daha leziz. Her zaman olduğu gibi bıçaklarımız poşetlerimiz, eve eli boş gelme ihtimaline karşı da anılarımızı sakladığımız birkaç fotoğraf. Hem onlar mantarlardan daha kalıcı.

Kulaklarım epeydir tıkalı. Yüksেğe çıkıyoruz, her zamankinden biraz daha yukarı. Aslında yabancı bir yer değil, eskiden yaşadığımız köyün ormanları. Ancak sanki geçmişten değil de gelecekten, hayallerimden bir yermiş gibi. Çünkü oraya var-

dığımız an kapanıyor bu dünyanın kapıları. Başka bir yere gidiyorum, küçük bir eşikten geçip büyük bir yol atlıyorum ve bir süreliğine olduğum yerde kayboluyorum. Zamanın geçmesinden, birinin beni bulup eve geri götürmesinden korkuyorum. Alice gibi bir delikten düşüp avlamak için geldiğim mantarların beni avlayacak kadar büyük olmasını istiyorum. Fakat ben, oyun eşimle birlikte olduğum sürece gittiğim yerlere Harikalar Diyarı'nı da götürüyorum. Şapkacı da muhtemelen çay saati geçsin diye bekliyor, kendisi bu hikâyede babam oluyor. Şapkasıyla gezdirmiyor ama kendine ağaç dalından bir baston bulup bana rehberlik ediyor.

Geziyoruz, üstü pür kaplı bütün çıkıntılara bakıyoruz eşeleyip, eğer bir tane mantar varsa etrafını talan ediyoruz. Yarış yaptığımız da oluyor, hiç bulamayıp ot kazdığımız da. Ancak ben her türlü galip hissediyorum. Elim toprağa değdiği anda sanki kuşların sesi içime işliyor. Bazıları ağlıyor bazıları gülüyor. Hikâye anlattıklarına şahit olduklarım bile var. Ama *Bizim Harikalar Diyarı'mızda* en çok, şarkı söyler kuşlar. Onlar etrafta hoş bir fon

oluştururken biz de yerine göre savaşıp, yerine göre ittifak kuruyoruz. Eğer ormanda zalim avcılar olup yarışacak hırslanır, bahçelere gidip dolaşacaksa dedektif kesiliriz. Dürüst olmak gerekirse ben bu durumda Doktor Watson olurum en iyi ihtimalle. Hele uzak gözlüklerim yoksa mantarlardan daha beter av olurum.

Her sene aynı yerlerde gezerken dahi eğlenmesi artıyor bu yolculuğun. Aynı yollardan geçip aynı yerlere bakıyoruz. Ben her seferinde başka bulutlar görüyorum, yalnız kokusu hiç değişmeyen aynı yağmurla ıslanıyoruz. Bazen kenara atıyorum zalim avcı kostümümü, şarkılarımı dinlediği için dalındaki çiçekleri öpüyorum, kıkırdayan ağaçlarla bakışıyoruz. "Eve dönme vakti" gelmeden de sarılıp vedalaşıyoruz. Ancak hiç gitmiyorum oradan, ruhumun parmaklarıyla küçük otların arasında biz, gezinmeye devam ediyoruz. İki küçük oyuncu şebek, her bahardan önce kör bıçaklarımızı kuşanıyoruz. Eminim bir gün Mavi Tırtıl da eşlik eder, avcı olarak gittiğimiz bahçe ziyaretine. Kış geçsin artık, baharı bekliyoruz...

GÜNÜMÜZÜN PARLAK ROMANCILARINDAN

Hakan Yaman

HALİL İBRAHİM ÖZCAN

■ Sevgili Hakan Yaman, uzun yıllardır edebiyatla uğraştığını biliyoruz. Toplam kaç roman oldu? Bize biraz romanlarından bahseder misin?

Bugüne kadar altı romanım yayımlandı. İlk romanım "İsrafil'in Kanatları"nı 2000 yılında yazmaya başlamış, ancak uzun süre üzerinde çalışmama rağmen bitirememiştim. İlk roman için zor bir konu seçmişim. İçinde kâinatın tüm sırlarının saklı olduğu düşünülen esrarengiz bir kitabın, Türkiye'nin çalkantılı 50'li yıllarıyla 1700'ler arasında gidip gelen hikâyesi üzerinden din, mezhep ve etnik ayrımcılık gibi önemli sorunlara yer veren bir romandı. Kurguyu zihnimde bitirmiştım, ancak kaleme almak için

dinler tarihi, felsefe, sosyoloji, tarih gibi alanlarda çoklu araştırmalar yapmam gerekiyordu. Bu yüzden romana bir süre ara vermek zorunda kalmıştım. Sonra eşimin cesaretlendirmesi ve desteğiyle romanı kısa sürede tamamlayıp yayınevine teslim ettim. "İsrafil'in Kanatları", 2007 yılında Doğan Kitap'tan çıktı ve en sevilen romanlarımdan biri oldu. Ardından 2009 yılında Yunus Nadi Roman Ödülü'nü aldığım "Fotoğraftaki Kadın", 2011 yılında 19. yüzyılda İzmir'in Levanten dünyasında geçen bir aşk ve ihanet romanı olan "Güz Kokulu Günahlar" yine aynı yayınevinden yayımlandı. Bir romancının intihar öncesi itiraflarını yazdığı otobiyografik romanından oluşan "Romancı" 2014 yılında çıktı.

■ Yayınevi değiştirmek yoruyor mu yazarı ya da sende yorgunluk yarattı mı?

2020 yılında çalışmaya başladığım SİA Kitap'tan da iki romanım çıktı. Bunlar, 2020'de yayımlanan "Huş Ağaçlarının Sessizliği" ile Türkiye'nin üst üste üç askeri darbeyle anılan çalkantılı yıllarını, biri devrimci, diğeri ülkücü iki kardeşin öyküsü üzerinden anlatmayı denediğim "Hüzzam'ın Uçma İhtimali" oldu. Kurgunun gerçekçi olabilmesi için uzun araştırmalar, belgeler

ve dönemin tanıklarıyla yaptığım görüşmelerden edindiğim bilgilerle sekiz yılda bitirdiğim son romanım "Hüzzam'ın Uçma İhtimali" 2021 yılının aralık ayında yayımlanmıştı.

■ Kendini yazarlık serüveninin neresinde görüyorsun?

Sevgili Halil İbrahim, senin de bildiğin gibi yaklaşık çeyrek asırdır roman yazıyorum.

■ Az bir zaman değil kuşkusuz.

Fakat kendimi hâlâ yolun başında görüyorum. Yeni bir romana başlarken hep ilk romandakiyle aynı heyecan, yazarken çekilen sıkıntılardan aldığım mazoşist haz, roman bittiğinde gelen rahatlama duygusuna karışık gizli bir gurur ve acaba iyi oldu mu kuruntuları hiç değişmedi.

■ Yazma heyecanını hep diri tutmak gerekir biliyorum.

Bazı yazarlara en iyi romanları sorulduğunda henüz en iyi romanlarını yazmadıkları söylerler. Kimi eleştirmenlerse yazarların kariyerlerinin ilk yıllarında en iyi eserlerini verdiklerini, sonrasında çoğunlukla düşüşe geçtiklerini söylerler. Galiba en iyi roman hiç yazılamayan. Projeler bitmiyor, biri

bitmeden diğeri geliyor insanın aklına. Yaşadığım sürece sanırım ben romandan, romanlar da benden uzak olmayacaklar.

■ **Edebiyatın bitmekte olduğu, artık kurgunun okurları eskisi kadar heyecanlandırmadığı ve daha az okunduğu söyleniyor. Bu konudaki düşüncelerini öğrenebilir miyiz?**

Kurgu eserlere eskisi kadar ilgi olmaması doğal. Fakat edebiyat yok olmaz. Şekil değiştirir, dönüşür, zamana uyar ama asla tükenmez. Teknolojik imkânlarla zenginleşen dijital yaşantımız, zamanı hızlandırdığı gibi bizlere de kitap okuyacak, hele bu kitapların da bir kısmını kalın romanlardan seçecek kadar zaman bırakmıyor olabilir.

■ **Yeni bir okuyucusu kitlesi var da onlar başka bir şey mi bekliyor acaba edebiyattan?**

Yeni jenerasyonun bir bölümü kitaplarda anlatılanlara internet ortamında kolayca ulaşabileceklerini, bir yazarın kendi iç dünyasının ürünü olan hayali öykülerin kendilerine bir şey katmayacağını düşünüyor olabilirler. Ancak zamanla bu düşüncelerin bir yanılgı olduğunu görecektir. Unutulmaması gereken bir gerçek var. İnsan her daim ona çok da iyi tanımadığı kendisini anlatan ve sürekli ıskalayarak, ayrıntıları kaçıracak yaşadığı yoksullaşan hayatına daha zengin bir bakış açısı sunacak olan edebiyata ihtiyaç duyacaktır. Edebiyatçılar hayatın özüne dair ayrıntıları kaçırmadan toplayan koleksiyonculardır. Yaşamın içindeki özleri bir arı gibi toplar ve sizin yaşadığınız hayatı size kurmaca yoluyla anlatırlar. Romanın ana konusu insan ve insan ilişkileri, yani hayatın ta kendisi... Sonuçta duygusal varlıklarız ve her zaman sanata, gerçek hayatla paralellik kurabileceğimiz biraz da masalsı bir kurgu dünyasına ihtiyacımız olacaktır. Edebiyatın bittiği gün insan da bitmiş demektir. Dijital dönemin kurgusal dünyası "metaverse" olur, kahramanlar "avatar"a dönüşür, ama edebiyat bitmez.

■ **Haklısın burada. Seni romanlarınla tanıyoruz. Roman dışındaki türlerde yazmayı düşündün mü hiç?**

Birkaç küçük öykü denemem oldu. Hatta bir küçük öyküm, Aylak Adam Yayınları tarafından yayımlanan ve 252 yazardan öykülerin yer aldığı "Öyküden Çıktım Yola" adlı kolektif kitapta yer almıştı.

Öykü yazmak bambaşka bir çalışma disiplini gerektirir düşüncesinde olanlardanım ben.

Fakat ben bir öykü yazarı değilim. Öykücü olabileceğimi de düşünmüyorum. Roman ve öykü çok farklı disiplinler. İyi bir romancının iyi öykü yazması pek mümkün olmadığı gibi iyi bir öykücünün de çok iyi romanlar yazabileceğine inanmıyorum. Hele öykünün romana geçiş için kullanılmasını çok yanlış buluyorum. Sıra dışı birkaç yazarı istisna oldukları için bunun dışında tutabiliriz, ama genel olarak romancı roman yazmalı, öykücü de öyküde kalmalıdır. Şairleri konuşmaya bile gerek yok. Edebiyatın en zor alanında yaratıcılıklarını ortaya koydukları için

onların diğer türlere öykünmelerine hiç gerek yok. Şiire ihanet etmiş olurlar.

■ **Türkiye'de okur az. Üstüne roman okuru daha da az. Bu durumun yaratım sürecine yansdığı oluyor mu hiç?**

Yazarken okuru çok düşünmemeye, roman okunur mu, konusu insanları içine alır mı gibi pazarlıklardan uzak durmaya çalışırım. Aksi hâlde yaptığım işin samimiyetini kaybetme tehlikesi var. Hep söylerim, her yazarın en samimi, en içtenlikle ve hiç hesapsız yarattığı tek eser henüz yayımlanacağından emin değilken yazdığıdır. Bu çoğunlukla bir dosya olarak yayınevlerinin editörlerinin önüne çıkan ilk roman veya öyküdür. Sonrasında yazarken ne kadar unutmaya çalışsanız da yazdığınız kitabın yayımlanacağından ve birileri tarafından okunacağından eminsinizdir. Yine de yazarken buralara fazla kafa yormamak gerekir. Çoğu edebiyatçı, şayet "çok satan" yazarı değilse roman ya da öyküsünün ne kadarlık bir kitleye hitap edebileceğini aşağı yukarı bilir. Burada nicelikten çok nitelik önemlidir onun için. Az ama nitelikli olumlu geri dönüşler, okurlarınızdan aldığınız övgüler, görüşlerine değer verdiğiniz bir eleştirmenin romanınız için yazdığı birkaç satırlık yorum, roman yazmaktan vazgeçmemek için ihtiyacınız olan motivasyonu sağlamaya yeter.

■ **Edebiyat ödülleriyle ilgili ne düşünüyorsunuz?**

Kendi kazandığım ödül de dâhil edebiyat ödüllerine inanmıyorum.

■ **Ama ödüller biraz da yazarı kamçılamıyor mu yeni kitaplar yazmak için?**

Yunus Nadi Roman Ödülü'ne, beni hiç tanımayan, çok nitelikli ve seçkin bir jüri tarafından layık görülmüş olmam bu düşüncemi değiştirmiyor. Yazar için motivasyon, yayınevi için prestij kaynağı olduğu ortada, ancak ortalama okur için asla bir referans değil. Özellikle ülkemizde ödüllü kitapların çok okunmadığını biliyoruz. Bu açıdan bakıldığında ödüllerin neye hizmet ettikleri de tartışmaya açık.

Söylediklerimden, alınan ödüllerin sahipleri bu ödülleri hak etmiyor gibi bir anlam da çıkmasını istemem. Mutlaka ödülleri alan kitapların birçoğu değerli ve nitelikli eserler. Okuyunca bunları ben de görebiliyorum. Ancak, hangi kriterlere göre verildikleri, ödülün gizli gerekçelerinin ardında siyasi, dini, mezhepsel ve etnik hesapların olup olmadığı, yarışmaya katılan onca eserin binlerce sayfasının jüri tarafından dar bir zamanda nasıl okunduğu, jürinin tamamının eserleri okuyup okumadıkları gibi bir sürü bilinmez var. Ödül verilirken birileri ya da bazı yayınevleri öne çıkarılıyor mu, acaba başvuran kitaplar içinde daha iyileri var mıydı, bazı yarışmalarda kısa listeler açıklanıyor, ama bu listeler kimler tarafından nasıl oluşturuluyor, neden jürilerde çoğunlukla aynı isimler yer alıyor gibi pek çok soru soruluyor ve bunlar söylentilere neden oluyor. Tüm bunlar son yıllarda verilen edebiyat ödüllerine gölge düşürüyor maalesef.

Baku

YALIN GÜNDÜZ

Bak bu koyu turuncu sonbahar kucaklaşan söğüt ile rüzgâr yaşanmış ademle havvayı oynuyorlar.

Geçmişimin ezgisi ezberimde: bir yanda çöp dökülmüş sıkışık sokaklar, öbür yanda yaramaz ve saygısız çocuklar. Arkamdan sebepsiz klaksonlar -

Sel üzerinde yolculuktan bu, ruh katili bir ırmağa karışma korkusuydular oysa asfalt yolları aşmaktı mutluluk; gerisi bir ölünün çakmağı... o kadar.

HANDE ÇİĞDEMOĞLU

BAŞKA DÜNYALAR

"Ey Gilgameş! Bulamayacağın ölümsüzlüğü aramak için kaybettiğin zamana yazık olmuş. Sana verilen bu yaşamın tadını çıkarmaya bak! Her gününü üzüntüyle değil sevinçle geçirmeye çalış..."

Bazen hayatın gerçekleri, benliğimizi dayanılmaz bir ağrı gibi sarar. Bu gerçeklikler, sevinç, neşe, coşkudan daha çok keder ve acı olarak belirir. O zaman kaçmayı arzular insan. Bedeniyle olmasa da zihniyle kaçmak, hayal dünyasının yumuşak yataklarında huzurlu bir uyku uyumak ister. Oysa insanın kendi hayal gücü, bazen kendini onarmaya yetmeyecek güçtedir. Bunun için başka belleklerin hayal dünyasına kurulmayı seçer. Sanat dallarından en çok edebiyat, bu insani arzusun hedefi olmuştur. Başka dünyalara gitmek, başka hikâyeler yaşamak.

Günümüzde de sıkça duyduğumuz bir söz bu; "Beni alıp götüreceksin, dünyamı unutturacak bir roman istiyorum." Herkes bulunduğu dünyadan kaçmanın, sayfalar arasında gezinirken gerçekliğini unutmanın derdinde. Bu çağda, özellikle de bizimki gibi yaşamayı sancılı coğrafyalarda, bu durum anlayışla karşılanabilir. Ancak edebiyat, bu arzusun karşılığını verecek bir sanat dalı olmasa gerek. Popüler kültüre hizmet edenler haricinde gerçek ve nitelikli edebiyatın taşıdığı anlamlı amaç, okuru gerçeklikten koparmak değildir. Çünkü asıl gerçek insan ve onun meseleleridir. Ne kadar farklı atmosfer, farklı kurgu hatta bazen doğaüstü olaylar yaratılırsa yaratılsın, edebiyat döner dolaşır insan kucağında dinlenir. Evrensel insani değerler, duyguları sırtlanarak yol alır. Bu yüzdendir bir roman onlarca dile çevrilebilir, bir şiir yazıldığı yerden millerce uzaktaki insana dokunabilir, zamanlar ötesi bir varlık

gösterebilir. Destanların, binlerce yıldan bugüne ulaşmasının sebebi de bundandır.

Sözelimi Gilgameş Destanı. Antik Mezopotamya'dan günümüze uzanan, çivi yazısıyla kil tabletlere şiir olarak yazılmış bu destan, insanlığın en eski edebiyat eseri olarak kabul edilebilir. Üzerinden binlerce yıl geçmesine rağmen aynı edebi iştahla okunur. Tarihin ilk kral kahramanı Gilgameş'in serüvenlerinin konu alındığı destan, farklı anlatılara, tiyatro oyunlarına, şiirler ve öykülere tekrar tekrar ilham vermiştir.

Asırlık çınar, Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ da, meşhur destanı, "Gilgameş Tarihte İlk Kral Kahraman" adıyla novella formunda kaleme almış. Sümerce yazılıp destana alınmamış öykülerin yanı sıra XII. tablette yazılanları ve destanda bulunmayan fakat Akadca şiir hâlinde yazılmış doğum öyküsünü de eserine katmış. Kitapta, bulunan tabletlerin direkt çevirisini ve konuyla ilgili görsel belgeleri de görüyoruz. Böylece hem destanın aslına şahit olup hem de yazarın kendine has akıcı üslubuyla düzenlediği öyküsünü okuyoruz.

Pek çoğumuz biliriz. Gilgameş Destanı, Uruk Kralı Gilgameş'in ölümsüzlük ve bilgelik yolunda tanrılar, korkunç yaratıklar, felaketler, olağan dışı olaylarla çevrelenmiş serüvenlerini anlatır. Bundan binlerce yıl öncesindeki insan zihninin yarattığı bir hayal dünyası. Tam da bugünlerde adı geçen, insanı başka dünyalara götüreceksin türden. Ama yine de istediğiniz gibi sizi gerçeklikten koparmıyor bu destan. Bugünden çok uzak çağlarda kurgulanmış bir masal, sizi bugünün meselelerine itebiliyor. Kendinizi, etrafınızdakileri, yaşamı, kendi çağınızı sorguluyor. Çünkü kil tabletlere nakşedilen kelimelerin odağında insan var. Tutkular, umutlar, hayal kırıklıkları, sevinçler, acılar, iyilik ve kötülük var. Destanı okurken

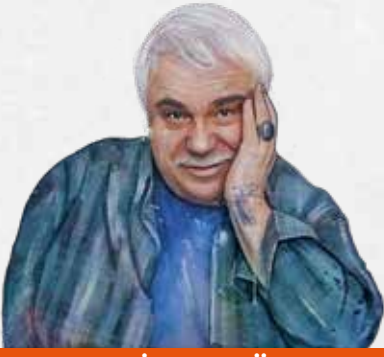
kralın şan ve şeref arzusunun, ölümsüzlüğü arayan umudunun yanı sıra derin bir dostluğun izlerini takip ediyor, tanrı bile olsa kadın-erkek cinslerinin zaaflarına şahit oluyoruz. Gilgameş'in doğaüstü serüvenleriyle bezeli satırlar, sevgi, nefret, yalnızlık, intikam, ölüm korkusu gibi insani duygularla yükseliyor. Tüm bunlar güzellik ve estetikle yoğrulmuş kelimelerin büyümlü etkisiyle gerçek bir edebiyat eseri hâline geliyor. Bu yüzdendir ki binlerce yıl sonra, insan elinde tekrar cana geliyor.

Tanrıça İnanna konuşurken Gilgameş'in aklından neler neler geçiyordu;

"Sen!" diyordu. "Sen soğukta ısıtmayan bir örtüsün! Sen fırtınaya engel olmayan bir kapı, üstüne örtüleni altında ezen bir fıl derisi, içindeki kahramanların üstüne çöken bir saraysın. Sen taşıyanın sırtında eriyen ziftsin! Taş duvarı çatlatan kireç, düşmanı çeken yeşim taşı, ayağı sıkkan bir ayakkabısın sen!"

Anlaşılmayı, anlatılmayı bekleyen bir muamma, insan. Çağlar değişiyor, nesiller, sorunlar, değerler değişiyor. Anlatılacak hikâye kalmadı denilen an, bir yenisi, başka bir elde, başka bir formla şekilleniyor. İnsan, varoluşunun anlamını, soylu yüreğinin yaşam içindeki küçük görünen ulu yerini, çağının, içinde bulunduğu topluluğun meselelerini, derdini, tasasını, umudunu ve mücadelesini sanatla, edebiyatla görünür hâle getiriyor. "Bir ulu ırmak akıyor insan eli ilk mağaraya ilk bizonu çizdiğinden beri." diyor ya Nâzım. İnsan, akan o ulu ırmağın duru bir damlası olma arzusuyla okuyor, yazıyor...

Alıntılar: Muazzez İlmiye Çığ - Gilgameş Tarihte İlk Kral Kahraman Kaynak Yayınları Kasım 2000

HALİL ERGÜN

efsane

ey gönül
boyun vuran bir aşkın
buluşma yeri miydi aradığın
soramam
o pervasız tutkun
kükreken can damarında
uzun bir yola çıkmıştın hani
ısrırganlar dağlamıştı ürkek tenini
acının yüzü kızarsın diye
ateşe vermiştin dalgın ormanları
kaypak eşkıyalar sığınmıştı
gölgene

uzun bir yola çıkmıştın hani
sirtında
açgözlü hasretler yükü
tozdan dumandan bulutlar
kamçılarmıştı
mağrur başını
çırpınıp haykırıştın
kendi içine
beklesin beni aşk
dökmesin yaprağını
büyüsün

oysa bilmez misin ey gönül
gün gelir
coşkun denizler de uykuya dalar
ve her yaşamak
eskitir insanı
kelimeler tüketir
ve sen de unutma
kim bilir

kaç dayanılmaz durak yaşadın
avuçlarında
kaç esmer akşam
avuçlarında
bak hâlâ
sürülmedik tarlalar mahkûmusun
gel
artık çırılçıplak ol
dikleş kalbinle
tarih gibi kokla kendini
bak
dimdik anlatıyor alnın
bak dinle
iklimler bile konuşuyor
sahipsiz
ve kırık bir efsanedir
her aşkın sonu

ANADOLU KADINININ TANRIÇASAL ÖZELLİKLERİNE IŞIK TUTAN BİR CUMHURİYET KADINIYDI:

Sabiha Tansuğ

"Birçok ödül aldım, folklorda da çok ödül aldım ama en büyük ödül, paraların, 50 kuruşun üstüne geçmemdir benim. Ondan daha büyük ödül olamaz! Çünkü bugüne kadar Dünya tarihinde madeni paraya halktan bir sanatçı ve kadın geçmemiştir."

Sabiha Tansuğ, Türkiye'nin idealist kuşağının önde gelen değerlerinden biriydi. Bir etnolog, araştırmacı, yazar ve koleksiyoner olarak Anadolu'nun giyim kültürüne ömrünü vermiş, eski çağda tanrıçasal özellikler olarak kabul gören kadınlık simgelerini Anadolu'nun giyim kültürü üzerinden okuyarak tekrar yaşama geçirmeyi kendisine görev edinmişti.

24 Ocak 2023 günü hayata gözlerini yumduğunda birçok haber sitesi ondan "Paraya basılan ilk yurttaş", "50 kuruş üzerine fotoğrafı basılan Etnolog Sabiha Tansuğ", "Ünlü etnolog" diye bahsediyordu.

Evet, dünyada ilk kez halktan bir kadın olarak paraya resmi basılan sanatçıydı Sabiha Tansuğ. 1 Ocak 1933'te Yunanistan'ın Gümölcine kentinde doğmuş, bugün 100. yılına geldiğimiz Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesi sonrasında Batı Trakya'da kalmasına izin verilmiş Türklerden biriydi. Çocukluğunu burada geçiren Tansuğ, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın Almanya tarafından işgal edilmesi sonucunda ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etmişti. Bu dönemlerde çocukken ilgisini çekmiş olan kız çeyizleri, bohçalar ve giysilere olan merakı İzmir'de kız sanat okuluna gidip dikiş öğrenmesine neden olmuştu. Hayatını çok erken yaşta dikiş dikerek kazanmaya başlamasıyla kumaşlarla kurmuş olduğu ilişki, onun zamanla Anadolu giyim kültürüyle ilgilenmesine ve yaşamının en büyük tutkusu hâline gelmesine yol açmıştı.

1957'den sonra Anadolu'da köy köy dolaşp koleksiyonuna kattığı her bir parça, bugün çoktan

kültür erozyonuna uğramış köylerin, yurdunu bırakıp şehre göç etmiş kişilerin Sabiha Tansuğ'da saklı kalan hazineleriydi. Her birini belgeleyip fotoğraflarını çektikten sonra yurtdışında Anadolu kültürünü tanıtmaya amacıyla sergiler açan Sabiha Tansuğ, aynı zamanda Türkiye'nin ilk kültür elçilerinden biri olarak kabul edilmekteydi.

Madeni paramız üzerine Sabiha Tansuğ'un resminin basılması dünyada ve Türkiye'de bir ilkti. Eski çağlardan 1971 yılına gelinceye dek dünyada sadece tanrıça, kraliçe ve prenses resimlerinin basılması geleneği vardı.

Fransız Şair Pierre Loti'nin yaşamış olduğu yeri 1964'te restore ettirip kahvehaneye dönüştüren de oydu. Böylece, Avrupa'da ilk defa 16. yüzyılda İstanbul'da başlayan ve buradan Avrupa'ya yayılan kahvehane kültürü turizme kazandırılarak Pierre Loti'nin anılarıyla birlikte yeniden yaşatılmıştı.

Yazılarında ve şiirlerinde Anadolu giyim kültürünü anlatırken okuru Anadolu'nun farklı köylerine götürerek giyim simgeleri üzerinden gelenek ve göreneklerine yer veriyordu:

**"Kozak yaylasında bir Türkmen gelini
Baştan ayağa Efes Tanrıçası Artemis gibi
İnançla, felsefeyle donatılır
Yirmi dört parçadan oluşur giysisi
Bunların hepsi kadınlık simgesi
Arkeoloji, etnoloji bu giyimde gizli
Kutupların Tanrıçası benzeri..."**

Çiçeklere olan sevgisini ve Anadolu'nun zengin kültürünü şu dizelerle dile getiriyordu: "... Sadece şu üç beş çiçeğin peşine düşüp dolaşsak. Bir derviş gibi Doğu'dan başlayıp Batı'ya kadar, adım adım Anadolu'yu gezsek çiçeklerle ilgili dahi nice öyküler dinleriz kim bilir..."

Türk Halk Bilimi Araştırma Dalı Ödülü ve Onur Belgesi, P.N. Boratav Halkbilimi Ödülü ve PEN Dünya Kadın Yazarlar Derneği Ödülü, Sabiha Tansuğ'un ömrünü adadığı çalışmalarına verilen

karşılıklardan sadece birkaç tanesi. Sabiha Hanım 2019 yılında bir gazeteye verdiği demeçte, hâlâ büyük bir umutla koleksiyonunun iyi korunarak sergilenebileceği ve birikimlerinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için bir müzeyi hayal ettiğini belirtiyordu ve ekliyordu: "Benim için bir şey yapacaklarsa, Anadolu'da müzemi kursunlar. Bir dönem bana, Sorbonne'da kürsü ve istersem İsviçre'de ya da istersem Paris'te villa teklif ettiler. Yanımda yardımcım bir kız ve eşim vardı. Hiç yüzlerine bakmadım, bakın dedim, ben buraya geldiğimde saçlarım iki yandan örgülüydü, Fransa'da broşürün en arka sayfasında 'köylü kızı' diye yer aldı fotoğrafım. İşte o köylü kızı kendine sunulan teklifi reddederek kendisini dinledi ve bu değere ulaştı. İşte o gün bugün. Bu idealistlik, bu inanç, bunun içinde her şey var. İdeale ne para geçer ne pul. Senin kalbinin yönü seni o yola götürür zaten.

Cumhuriyet... İnanılmaz uygar bir ortama geldik; fukaralık var o önemli değil, öyle bir sistem kurulmuş ki tıkr tıkr kendine göre işliyor. Cumhuriyet bir yandan da anlatılacak bir şey değil, yaşanmış bir şey. Bugünkü insana bunu maalesef anlatamayız. Bugün artık dünya yeni bir yer ekonomisiyle, şekliyle, beyniyle, elindeki aletlerle... Ama biz Cumhuriyet'ten kopmadık, o bize ne görev vermişse çabaladık, kendimizce halkçı olduk.

En üzüldüğüm şey koleksiyonumun müzeye dönüştürülmemesi, bu birikimden kimsenin haberdar olmayışı, bu kültürü dünyaya tanıtamamak, sosyolojik ve antropolojik çalışmalara kaynaklık edecek bu hazinenin gün ışığına çıkamayışı... Bundan büyük üzüntü mü olur?"

Umarız ki; 1975'te Rotterdam'da, 1976'da Strasburg'da, 1980'de Roma La Sapienza Üniversitesi'nde ve 1985'te Köln'de sergiler açan, 1988'de Düsseldorf'ta, Dresdner Bank'ta da koleksiyonun bazı parçalarını sergileyen bu önemli kadın sanatçımızın eserlerini Anadolu'da adına bir müze kurarak sergiler, adını ve emeklerini ölümsüzleştirebiliriz.

KÜRŞAT BAŞAR

“Yalnızlık paylaşılmaz/ Paylaşılsa yalnızlık olmaz” yazmıştı Özdemir Asaf. Yalnızlık hep hüznle, acıyla, içimizi burkan istenmeyen bir duyguyla anılır.

Yazarlar, sanatçılar için aslında vazgeçilmez bir şeydir yalnızlık. Kimi zaman bu sayede olağanüstü eserler ortaya çıkar, kimi zamansa insanı deliliğe kadar götürür.

Çoğu insan yalnız kalamaz, çoğu insanın söyle-mese de yalnızlık korkusu vardır.

Ben yalnızlığa alıştım. Severim yalnız olmayı. Yalnızlık öğrenilebilir mi peki?

Yalnızlık gerçekten çok mu kötü bir şey?

Aristoteles, “Bir insan dünyada her şeye sahip olsa da yalnız kalmasından büyük bir felaket yoktur.” der.

Ben aynı fikirde değilim.

Tek başıma sinemaya, tiyatroya, konsere giderim. Tatile çıkarım. Arkadaşlarım şaşırır. Tek başıma yürürüm, bir müze gezerim, güzel bir yemeğin keyfini çıkarırım. Yine şaşırırlar.

Günlerce evden çıkmam. Yalnız oturduğuma inanmazlar.

Böyle evde tek başına oturmak bizde “bunalıma girmek”le eş anlamlıdır. Ararlar, “Gel seni biraz çıkartalım, iyice daralmışsındır.” diye ısrar ederler.

Birini bulmaya, biriyle tanıştırmaya çalışırlar.

Kimi zaman yalnızlığın bir seçim olduğuna kimse inanmaz, başınıza gelen bir felaket, zorunlu bir durum, psikolojik bir çöküntü hâl gibi algırlarlar.

Çocuk birkaç saat odasında tek başına otursa, anne baba işkillenir, bir işler karıştırdığına kanaat getirir.

“Ahmet şuna bir bak, iki saattir sesi çıkmadı...”

Son yıllarda çocukların bilgisayar başında fazlasıyla zaman geçirmesi, tek başına saatlerce oyun oynaması ciddi bir gündem olarak tartışılıyor. Pedagoglar, psikologlar, eğitimciler, ebeveynler bu durumdan oldukça rahatsız.

Bir arkadaşımın lise çağındaki oğlu geceleri odasına kapanıp kitap okuyor diye annesi beni aramıştı. “Sen anlarsın bunda bir gariplik mi var, bir konuşsan...”

Diymedim ki ben de yıllarca böyle odama kapanıp kitap okudum, bende de bir gariplik mi var?

Aslında vardır belki de. ☺

Yalnızlık öğrenilebilir mi, dedim.

Çünkü bence yalnızlığı öğrenmek çok değerli bir şey.

İnsan yalnız kalmaya alışmayınca, yalnızlıktan korkarak büyüyünce hep birilerine dayanmaya çalışıyor. Yanlış arkadaş seçimleri yapabiliyor, yanlış ilişkiler kurabiliyor.

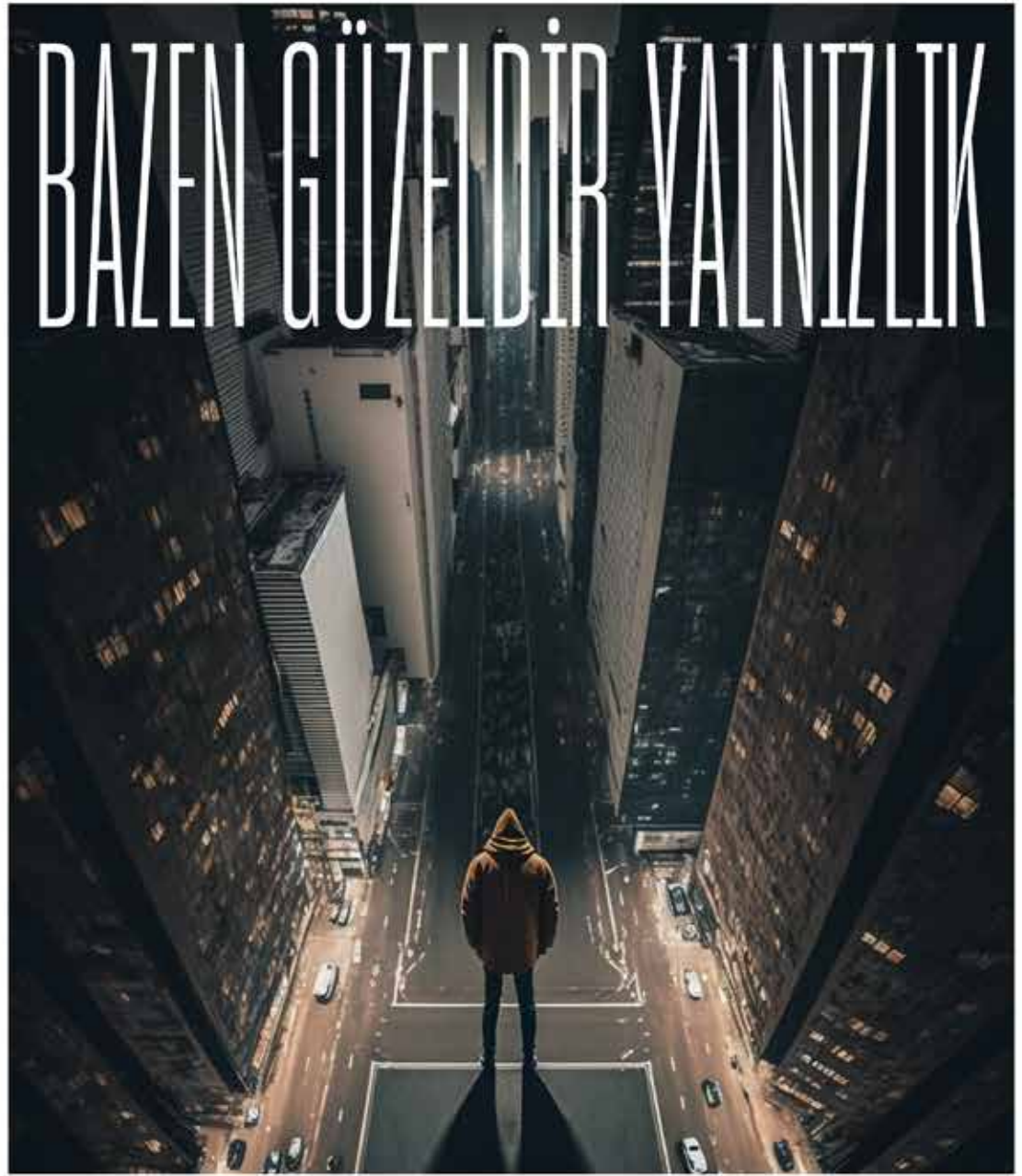
Bir üzüntünün, bir sıkıntılı zamanın ardından yalnız kalamadığı için kendiyi hesaplaşmıyor, sosyalleşmeyi bir bağımlılık hâline getiriyor.

Elbette münzevi bir hayatı, herkesten kopuk kendi başına bir hayatı savunmam.

Ama yalnız kalabilmeyi başaran insanların hayatla ve başkalarıyla daha iyi bir ilişki kurduğuna inanırım.

Hatta bazen bir süre oruç tutar gibi yalnız kalmanın ruhumuza iyi geleceğine inanırım.

Çocukken çok yalnız kaldığım zamanlar olurdu.

Uzun saatler boyu kitaplarla, müzikle uğraşırdım. O zaman bilgisayarlar, telefonlar, oyun konsolları yoktu. Hatta televizyon bile akşamları sınırlı saatlerde izlenirdi.

Kitaplar ve müzik hayatım boyunca benimle oldu. Ben o kitaplardaki kahramanlarla arkadaşlık ettim. Tabii sevdiğilerimle.

Hâlâ o kahramanlar, o yazarlar yıllar sonra bile benimle birlikte. İstedğim zaman açıp okuyorum ve yeniden eski bir dostla karşılaşmış gibi seviniyorum.

Müzik de böyle değil mi?

Üstelik o arkadaşlarım bana hiç kırılmaz, beni üzmez, yalan söylemez, bir şey istemez.

Beni yalnız kulübemden alıp dünyanın en uzak köşelerine, en güzel kentlerine, geçmişin hiç bilmediğim hayatlarına hatta geleceğin bilinmezlerine götürürler.

Size içinde bulunduğunuz durumdan çok farklı, belki daha kötü belki daha güzel hayatlar olduğunu anlatırlar ki siz de kendi hayatınıza farklı bir yerden bakabilirsiniz.

Başka hayal dünyalarında kendinize belki bir yer bulursunuz ve eğer niyetiniz oysa belki bazı şeyleri unutursunuz. En azından bir süreliğine... Ya da içinden çıkamadığınız bir duruma belki bir ara verip, mesafe koyup yeniden bakabilirsiniz.

Bazen kitap da okumam. Yalnızca bir müzik açıp uzun zaman boş duvara bakarım. Herhangi bir sorunu çözmek için değil. Öylesine bakarım. Aklımdan sayısız şey geçer. Bazen sözcükler gelir aklıma, birkaç cümle... Bir yere not ederim.

Çocukken evimizde büyükçe bir gömme dolap vardı. Onun içine girer ve ne kadar süre karanlıkta

bir dolabın içinde kalabileceğimi test ederdim. Onun için hiç “çok sıkıldım, arkadaş istiyorum.” demezdim. Karanlıktan, yalnızlıktan ve sıkışma duygusundan korkmamayı öğrenmeye çalışıyordum belki de...

İçimde kimsenin bilmediği hayali arkadaşlarım vardı. Onlarla uzun uzun konuşur, tartışır, kavg ederdim. Küserdim onlara bazen.

İşte bir zaman gelir o hayali arkadaşlar sessizce kaybolurlar, veda bile etmeden. O zaman ne olur, büyümüş mü oluruz?

Ben büyümek istemedim. Onun için de onların gitmesine izin vermedim. Hâlâ en çok onlarla konuşurum, hâlâ en yakın dostlarım onlar.

Annemlerin bunun için çok endişelendiğini biliyorum ama neyse ki beni pedagoğlara filan götürmediler. O zamanlar öyle adetler yoktu.

Biz çocukların yalnız kalmasına izin vermiyoruz. Onları sürekli bir şeylerle oyalamaya çalışıyoruz. Paket gibi her yere taşıyoruz.

Kesin bir yalnızlık, zorunlu bir yalnızlık, bir kay-bın, ayrılığın ardından gelen yalnızlık zordur.

Ama hayatta bu anlar mutlaka gelir hem de bazen hiç beklemediğimiz anda.

O zaman yalnızlığı öğrenmek çok işe yarar. “Yosun tuttu gözlerim, yalnızlık rıhtımında” şarkısıyla içip ağlamak yerine belki yalnızlığın keyfini çıkarmayı, en azından kendimizle barışmayı başarırız.

İnsan yalnız kalıp kendini tanımayı başarırsa belki başkalarını da tanımayı öğrenir.

Başkalarıyla geçen zamanla kendi kendimize geçen zaman böylece uyumlanır.

Evet, bazen güzeldir yalnızlık.

Bilge kişi ka
çıkmaı sokakı

ranlıkta ışık,
ta yol bulandır

Türkiye'nin iyilik enerjisine İHTİYACI VAR

NASUH MAHRUKİ

Her birimiz ortalama 70-80 yıl süresince, geçmişinde yüz binlerce yıllık bir yaşam tecrübesi bulunan ve gelecekte de muhtemelen en az bu kadar daha var olacak olan gezegenimizin en özel türünün bir temsilcisi olarak yaşıyoruz. Kendi küçük pencereğimizden baktığımızda, bu yüz binlerce yıllık tarihin anlamını kavrayamayıp, birkaç on yıldan oluşan kendi kısacık hayatımızı, tarih okyanusunda bir damla kadar olmasına rağmen, her şeyin merkezi gibi algılıyoruz. İçgüdüsel olarak türümüzün devamını sağlamak için yapmamız gerekenleri yapıyoruz. Ancak bütün zekâmıza ve kapasitemize rağmen, çoğumuz bunu bilinçli olarak kurgulamıyoruz bile. Doğuyoruz, büyüyoruz, geliyoruz, ürüyoruz, yaşılanıyoruz ve ölüyoruz. Yaşam adını verdiğimiz bu sürecin nasıl geçtiğinin ya da nasıl geçmesi gerektiğinin çoğumuz farkında bile değiliz. Çoğumuz, Sartre'ın "kazayla doğmuş, yanlışlıkla yaşayan ve bilgisizlik içinde ölen insanı" gibi geçip gidiyoruz bu dünyadan.

İnsanoğlunun bu dünyayı paylaştığı diğer canlılardan en büyük farkı, yaşamı süresince öğrendiği tecrübelerini, kendinden sonraki kuşaklara, onların da teker teker tecrübe etmelerine gerek kalmadan doğrudan aktarabilmesidir. Bir kurt yavrusu, yalnız geçireceği ilk kışı sağ salım atlatabilmek için, annesinin bildiği bütün avlanma, savunma, saklanma tekniklerini, kendisi deneyerek öğrenmek zorundadır. Anne kurt ne kadar tecrübeli olursa olsun, yavru kurt her şeyi en başından teker teker denemek zorundadır. İbn Rüşd, insanlığın ortaklaşa düşünüşünden söz etmiş; İnsan ölür, insanlık kalır. İnsan şu kısa ömründe çok şey öğrenemez ama insanlığın ortaklaşa ürettiği düşünün ulaşamayacağı sınır yoktur.

Bir toplumda, belirli oranda eğitilmiş insan, doktor, avukat, öğretmen, öğrenci, sanatçı, mühendis yani çoğunlukla pozitif, doğru, olumlu, sevgi ve barış içeren enerji üreten insan olduğu gibi, yine belirli oranda hırsız, dolandırıcı, tacizci, katil yani çoğunlukla negatif, olumsuz, bencillik, saldırganlık ve şiddet içeren enerji üreten bireyler bulunur. Çoğunlukla ifadesini kullanıyorum, çünkü kişinin öğretmen ya da doktor ya da eğitilmiş bir kişi olması illaki pozitif enerji üretecektir demek değildir. Aynı şey diğer durum için de geçerlidir. Bu gruplardaki insanların sayıları, tamamen o toplumun iç dinamikleri sonucunda oluşturduğu iç dengesine bağlıdır. Doğa duygudan yoksun olduğu için, bu durumların hiçbirine aldırış etmez çünkü hiçbirini fark etmez, birini diğerinden daha değerli ya da değersiz hissetmez. Hiçbirinin onun için bir anlamı, diğerlerinden farklı bir değeri yoktur. Doğa her şeyin ve herkesin ana kucağıdır ve yalnızca olasılıklarını gerçekleştirir.

Aynı şekilde her birey için de sonsuz sayıda olasılık vardır. Doğru düşünündeki karma yasasına

göre, bugün pozitif enerji üretenler, yarın pozitif enerji bulacaklardır. İyilik yapan iyilik bulur ya da tam tersi. Bu olasılıkların varlığı aslında din kitaplarının "kader" diye adlandırdığı şeydir. Her birimizin kaderinde sonsuz sayıda olasılık vardır. Biz, seçimlerimizle ürettiğimiz negatif - kötü ya da pozitif - iyi enerjilerle, bu olasılıklardan bazılarının gerçekleşmesine sebep oluruz. Sonra da onları, bize göre iyi ya da kötü diye niteleriz. Yaşam, aslında kısmen bizim seçimlerimize kısmen de diğer değişkenlere bağlı olan bu olasılıkların peş peşe ortaya çıkması, bir diğer deyişle kaderin adım adım nedensellik ilişkisiyle gerçekleşmesidir. Kaderimizde sonsuz olasılık var. Bizim seçimlerimiz ve ürettiğimiz enerjiler, diğer değişkenlerle birleşerek bu olasılıklardan hangilerinin gerçekleşeceğini belirler.

Hindu Upanişad'larında şöyle bir cümle geçer; "İnsan eylemleriyle kendisini yaratır, insanın arzuları ne ise kaderi de odur." İnsanoğlu sürekli elinde tuttuğu seçim özgürlüğü ile geleceğini de kendisi belirler. Daha önceki seçimlerine göre sürpriz bir seçim yapabilme özgürlüğüne her zaman sahiptir. Aslında hepimiz belirli sınırlar içinde sınırsız bir özgürlüğe sahibiz ancak hep aksi yönde koşullandığımız için bunu kullanamıyoruz.

Bir toplumda hırsızların, yalancıların, dolandırıcıların, katillerin, kötülerin sayısı, dürüst ve iyi bireylerin sayısının üzerine çıkarsa, ya da daha doğru bir yaklaşımla toplumda negatif ve kötülük enerjisinin toplamı, pozitif ve iyilik enerjisinin toplamını aşarsa; çünkü bireylerin sayısı değil, üretilen enerjinin miktarıdır önemli olan, o toplum geleceğindeki muhtemel olasılıklardan negatif, kötü olanlarını çoğunlukla gerçekleştirir. Çünkü negatif enerji, negatif enerjiyi getirir ve toplum kendi sonunu hazırlar. Karma yasası,

yani sebep-sonuç ilişkisi, bireylerde olduğu gibi toplumlarda da aynı şekilde etkilidir.

Bu nedenle eylemlerimizde, duygularımızda, düşüncelerimizde mümkün olduğu kadar pozitif olmaya, iyilik hedefiyle hareket etmeye gayret etmeliyiz. Bence yapmamız gereken şey, görünüş ne olursa olsun, mütevazı kapasitemizce evrendeki pozitif enerjileri, iyilik enerjisini artırmaya çalışmak olmalı. İyilik enerjisi ve sevgi kültürü beraberinde korumayı, sahip çıkmayı, güzelleştirmeyi, daha iyi yerlere taşımayı ve sevdiğimiz şeyin mutluluğundan ve başarısından mutlu olmayı da getirir; hatta onun için fedakârlık yapmayı bile.

Türkiye'nin bugün her zamankinden daha fazla iyilik enerjisine, sevgiye, anlayışa, barışa, hoşgörüye, birlikteliğe ve pozitif bakış açısına ihtiyacı var. Cumhuriyet tarihinin belki de bu en karamsar sürecinde ve en tehlikeli seçiminin arifesinde, topluma hâkim olan mutsuzluğu, endişeyi, kaygıyı, gelecek korkusunu, belirsizliği ve en kötüsü bölünmüşlüğü ve bu bölünmüşlüğü yaratabileceği tehlikeleri aşabilmek için, ülkenin tüm aklı başında ve namuslu insanları, tüm yurtseverleri, Cumhuriyet'in kazanımlarının, Atatürkçülüğün, laikliğin, çağdaşlığın önemini farkında olan tüm unsurları birleşmelidir. Türk milletinin kültür köklerinde yer alan barışı, sevgiyi, anlayışı, hoşgörüyü, adaleti ve birlikteliği ödünsüz savunmalı ve biricik ülkemizi, başarısı tescilli kuruluş ayarlarına geri getirerek, bunca soruna yol açan ve koca Türk milletini çok büyük belirsizliklere ve tehlikelere atan bu keyfi, adaletsiz, yağma ve talan düzeninden hepimizi kurtarmalıdır.

O bir Bereket Tanrıçası...

YERYÜZÜ YURDUM BENİM

ZEYNEP ORAL

Kimi insanlar vardır, asla yaşlanmazlar. O, bunlardan biri. Yaşı kaç olursa olsun gülen gözlerinin gerisinde hep bir afacan çocuk tazeliliği ve ışıltısı... O, yani Muazzez İlmiye Çığ...

Sümer Kraliçesi, Hitit Kraliçesi, Toprak Ana... Ona ne çok isimler taktılar... Ama benim ona en çok yakıştırdığım niteleme: "Bereket Tanrıçası". Anadolu dediğimiz bu bereketli toprakların kültür birikimini biz ölümlülere sunan bir tanrıça...

Öyle ya Sümerlerin, Hititlerin, Asurların kullandığı çivi yazısının arşivini oluşturanların önde geleni o... Kitaplarla, sayısız makaleyle, incelemeyle, Sümer ve Hitit uygarlıklarına ışık tutan o... Tabletlerdeki yazıları kitaplara dökerek uluslararası bilim dünyasına sunan o... Muazzez İlmiye Çığ (doğumu 1914), ülkemizin en verimli bilim kadınlarından.

Arkeoloji Müzesi'nden emekli olduktan sonra da çalışmalarını sürdürdü. Bu eşsiz Sümerolog, bilimsel çalışmaları kadar, popüler eserleriyle de bilimle yaşam arasında sınırsız bir bağ oluşturdu. Birkaç kuşak bizler onun kitaplarıyla büyüdü, öğrendik, kendimizi geliştirdik...

"Zaman Tüneliyle Sümer'e Yolculuk", "Hititler ve Hattuşa - İhtar'ın Kaleminden", "Gılgames - Tarihte İlk Kral Kahraman", "Ortadoğu Uygarlık Mirası", "Sümer Hayvan Masalları", "Bereket Kültü ve Mabet Fahşeliği", "Vatandaşlık Tepkilerim", "Atatürk Düşünüyor"... Onlarca kitabından ilk aklıma gelenler.

O sadece bir bilim insanı değil, aynı zamanda cumhuriyet tutkunu, laiklik tutkunu, Atatürk tutkunu, demokrasi tutkunu bir yurttaş. Bu ilkeleri savunmak için yapmayacağı yoktur.

En son 2019 yılının kasım ayında buluştuğuk. Mersin'de Kongre ve Sergi Sarayı'nda sahneyi iki ulu çıkarlar; biri 106, biri 91 yaşındaki iki ulu çıkarlar Muazzez İlmiye Çığ ve ressam, hattat, Etem Çalışkan'la paylaşmıştım. Harf Devrimi'ni, cumhuriyet devrimlerini, Atatürk sevdasını konuşmuştu.

Muazzez Hanım konuşurken sık sık ellerimi yakalıyordu. Ve hiç unutmuyorum ellerim kuş oluyor, su oluyor, ateş oluyor, bir elim Sümer ve Hitit'e; bir elim Atatürk'ün Harf Devrimi'ne uzanıyordu...

Onunla sayısız konuşma, röportaj yaptım. Geçen yıl yaş gününü kutlamak için onu telefonla aramıştım. Telefonu "Canım benim sana uzun ömürler diliyorum." diye açtı. Sesi cıvı cıvıldı.

Benimkinden çok daha genç ve dinamikti.

Telefonda yine ortak anılarımızı paylaştıktan sonra bugün söylemek istediğiniz bir şey var mı, diye sormuştum...

Yanıtını dinledim. Bu kez, gözyaşlarını tutamayan ben olmuşum.

"Suçsuz yere hapse atılan, kilit altına alınan gazeteciler için, gençler için acı çekiyorum. Gazetecilik yaptıkları için, düşünceleri için ceza alıyorlar, hürriyetleri engelleniyor. Çok üzüldüğüm, kahroluyorum. Acı çekiyorum."

Evet, gerçekten acı çekiyordu... 100 yaşını çoktan aşmış olan bilim kadını arkadaşım ülkede olup biten her şeyin farkındaydı! Ve acı çekiyordu! Oysa bakıp da görmeyen milyonlar vardı çevremizde. Gözyaşlarım öfkedendi, başka bir şeyden değil!

Hapiste olmayan gençlere bir öğüdü var mı diye sorduğumda ise "Onlara şunu söyle," dedi ve ekledi: "Çok okuyun, çok çalışın, çok sevin!"

Bir başka konuşmamızda sormuştum: Muazzez Hanım hayatta en çok ne istemiş biliyor musunuz? Astronot olmak, uzaya gitmek... Ve hâlâ bu istekten vazgeçmiş değil... Bütün uzay edebiyatını, uzay kitaplarını okuyup hatmetmesi bundan. Büyüyünce astronot olmak istiyor...

Muazzez İlmiye Çığ, sadece kitaplarını keyifle okuduğum biri değil, aynı zamanda, evet, arkadaşım. Yıllar boyu izlediğim etkinlikleri tartıştı-

ğım; birlikte eylemlere, protestolara katıldığım; soruları arayışları paylaştığım bir arkadaşım. O hem korkusuzdur, hem sağduyuludur.

"Vatandaşlık Tepkilerim" adlı kitabında, "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek" suçuyla yargılanan, bir yıl hapsi istenen ve ilk celsede beraat eden "Cesur Yürek"... O zaman 92 yaşındaydı.

Antalya Altın Portakal'da Birinci Kadın Zirvesi yapıyordu. Laiklik adına arkadaşım oradaydı...

Fazıl Say mahkeme kapılarında sürdürürken, arkadaşımın sanatçıya yazdığı mektup elden ele dolaşıyordu:

"Size bir büyükanne olarak ricam, densizce konuşanlara hiç kulak asmayın, sözle ve yazı ile en ufak bir yanıt vermeyin ki çatlasınlar! Onlara en güzel karşılık daha üstün eserler çıkarmaktır. Var olun! Sağ olun! Bütün duam bu..."

Bodrum Kalesi'nde yaş günü kutlanıyor. Karyalılar, Halikarnaslılar, Bodrumlular, Geziciler, Çapulcular bir araya geldiğimizde "Beni bırakın, Cumhuriyet ilkelerine sahip çıkın." diyordu!

Arkadaşım için tek kutsal var. O da YAŞA-MAK! Dolu dolu yaşamak. Öğrenerek, öğreterek yaşamak... O nedenle günümüzde cehaletin prim yapmasına hâlâ öfkeleniyor ve isyan ediyor...

Nice ışıklı yıllara Sevgili Muazzez İlmiye Çığ... Sevgiyle, saygıyla, minnetle!

NEBİL ÖZGENTÜRK

MUAZZEZ HANIM

“Kadın ve erkeğin eşit işe eşit ücret almasını sağlamak amacıyla ilk reform yapanlar Sümerlilerdir.”

*Sümerolog MUAZZEZ İLMIYE ÇİĞ'in araştırmalarından...

İnanın her ortamda, her fırsatta anlatılması gerek Muazzez Hanım'ın. Kuşaktan kuşağa milyonlarca insana örnek bir bilim insanı. Zaten baksanıza, daha çocukken bilim yolculuğu aile büyüklerinin hayali-dileği olmuş...

Öyle ya... Babası ilim öğreysin diye adını İlmiye koymuş! Ve ardından bilimin ışığına, ilimin gerçeğine adanmış bir hayatın, çiğ gibi her geçen gün büyüyen bir bilgi hazinesinin başkahramanı, bilge kraliçesi, “asırlık çınar” misali bir cumhuriyet kadını olagelmiş. “Sümer Kraliçesi Muazzez İlmiye Çığ”ımız 110 yaşına merdiven dayadı. 107 yaşına ayak bastığı günlerde Mersin'in Erdemli'sinde, portakal kokulu bahçeli evinde (kızının evi) buluşmuştuk. Çok mutlu olmuştum; bilge bir kadınla, yaşama sevinci aşılayan bir insanla sohbet imkânı bulduğum için. Gülümseyerek İstanbul'a döndüğümü hatırlıyorum. Gazete haberlerinde Muazzez Hanım'ın hasta olduğunu

öğrendim; bu vesileyle geçmiş olsun dileklerimi sunuyorum. Onurun, cesaretin, kadınlığın ve bilgeliğin sembollerinden Muazzez Hanım'ın yine bu vesileyle yaşam öyküsünü paylaşmak istiyorum...

...

20'nci yüzyılın başları sayılırdı aslında. Bursa'da yaşayan göçmen bir ailenin kızları olmuştu. Yoksullukla büyümüşü öğretmen babası... Annesi şapka dikerek İlmiye'ye ilk kemanını almıştı. İlmiye de ülkedeki savaş yıllarının sıkıntılı günlerinde babasıyla birlikte dikiş dikecekti. Eskiye ait eserler, çizgiler ilgisini çekmeye başlamıştı gençlik yıllarında, okumayı, öğrenmeyi, araştırmayı seviyordu.

Muazzez İlmiye, üniversitede Hititoloji okuduktan sonra artık “Çivi Yazılı Belgeler Arşivi”nde, çiçeği burnunda bir uzmandı.

Şark Eserleri Müzesi, âdeta ikinci yuvası olacak, 32 yılını bu yuvada geçirecekti. Bu müze, birikimlerini kilitler altında saklı tutan paha biçilmez bir hazine gibiydi âdeta. Muazzez İlmiye, ilk tableti eline aldığı anda gözlerine inanamamıştı; ama daha binlercesi sıradaydı.

Uzman oydu, bilgi ondaydı, sabır da, araştırma azmi de. Özetle, ‘âlem buysa kraliçe

o’ olacaktı.

Her gün evini şöyle bir temizliyor, çocuklarını annesine teslim edip koşarak tutkusuna, tabletleri temizlemeye gidiyordu. Toz toprak kalkınca tabletler binlerce yıldır sakladıkları gizemlerini birer birer sunmaya başlamıştı. Ortaya bir hazine çıkmıştı. Binlerce tableten oluşan çivi yazılı belgeler arşivi... 3000 tanesinin kopyasını yapıp bir katalog olarak yayımladı. Almanya'da çalışmalar yaptı, kongrelere katıldı, İtalya ve Londra'da Hitit sergileri açtı. Dünyaya kanıtlamıştı başarılarını, tanıtmıştı ülkesini, topraklarını...

“Tarih Sümer’le Başlar” adlı kitabı Türkçeye çevirdi Muazzez İlmiye Çığ. Kitap büyük ilgi gördü, bunun üzerine çocuklara Sümer ve Hitit kültürlerini tanıtan kitaplar yazdı.

Bilimle, ilimle ilgilenirken toplumsal sorunlarla ilgilenmekten hiç vazgeçmedi o. Hep cumhuriyet kadını olmakla övündü, başarısını cumhuriyete borçlu olduğunun her fırsatta altını çizdi. “Biz kadınlar sanatta, bilimde devrimimizin en yüksek çağındayız.” dedi. Ata'ya sonsuz bağlıydı, Ata'ya söz ettirmezdi, söz edenlere öfkesini, sözünü esirgemedi... Ki kuruculara saygısızlıkla yarışıldığını gördükçe,

KAR YAĞIYOR "ENKAZ" A

Kar yağıyor
Kar yağıyor
Kar
Enkaz üstünde
Bir bebe inliyor
Bir bebe
Enkaz altında
Kar yağıyor
Kar yağıyor
Bembeyaz
Kundak...

Kar yağıyor
Kar yağıyor
Kar
Enkaz üstünde
Bir genç kız yatıyor
Bir genç kız
Enkaz altında
Kar yağıyor
Kar yağıyor
Bembeyaz
Gelinlik...

Kar yağıyor
Kar yağıyor
Kar
Enkaz üstünde
Bir Gül kokuyor
Bir Gül
Enkaz altında
Bir bülbül konuyor
Bir Bülbül
Enkaz üstünde...
Ahuzar içinde...
Kar yağıyor
Kar yağıyor
Bembeyaz
Gül...

Kar yağıyor
Kar yağıyor
Kar
Enkaz üstünde
Bir çocuk üşüyor
Bir çocuk
Enkaz altında...
Kar yağıyor
Kar yağıyor
Bembeyaz
Yorgan...

Kar yağıyor
Kar yağıyor
Kar
Enkaz üstünde
Bir Ana ağıt yakıyor
Bir Ana
Enkaz altında
Kuzusu meliyor
Kuzusu koynunda
Kar yağıyor
Kar yağıyor
Bembeyaz
Kefen...

işittikçe canı yanıyordu...

İlmiye Çığ, TEMA Vakfı Başkanı, yoldaşı Hayrettin Karaca ile **"Giderayak"** adında bir televizyon programı hazırladı, sundu.

Sık sık eylemlere katıldı ileri yaşlarında Muazzez Hoca. Eylem yaparken sıcak su torbalarını yanında getirdiği için soğuktan da çekinmedi.

Yıllarını adayıp şifresini, gizemini çözdüğü Sümerce, Hititçe kelimeler artık dünyaya yayılan kitaplarda, bir çocuğun kitaplığında...

Tabletlerde gördüğünü aktaracaktı bilimsel olarak ama bilime aldırmaayanlar çıkıp gerçek olan sonuçlara tepki göstereceklerdi güya, en karanlığından... Hakaret edecekler, hedef gösterecekler, tehdit edeceklerdi...

Neyse... Cesaretinden tabii ki ödün vermeyecekti...

Onun için artık önemli olan dostluğun sıcaklığı, çiçeğinin yaşaması, hayatın sade ama güzel ayrıntıları...

Bu arada, Muazzez Hoca, 100 yaşından sonra 'tebdilimekânda ferahlık vardır' misali, Mersin'in Erdemli'sine, kızının yazlığına taşındı...

Portakal ve zeytin ağaçlarıyla, çiçeklerle dolu bahçeli bir eve...

Ama Türkiye'nin her yanından gelen ziyaretçilerini ağırladı, öğrencileriyle sohbet etti, imza günleri yaptı. İşte o evde buluştum Muazzez Hanım'la.

Aklı, hafızası zehir gibi, bilgeliği zirve yapmış bir kadınla saatler geçirdim...

Yıllarını bilime, ilime, gerçeğe adanmış bu kadının kitaplığının en görünen yerinde **"NUTUK"** var ve günde 4-5 kez ziyaret ediyor kütüphanesini. Kitaplar ve sevdikleri onu hayata bağlamış hep. Yılların haklı yorgunluğu var yüzünde ama aynı zamanda şu hayattan geçip giderken dünyaya bir şeyler bırakmanın, bilimin ışığını yaymanın paha biçilmez tatmini ve karşılıksız hazzı... Mutlu, barışık bir yorgunluk onunki... O buluşmada anlattıklarından örnekler bırakmak istiyorum sayfaya.

İstasyon'da hep kalsın, duvara kazınsın yıllar boyu okunsun diye...

Muazzez İlmiye Çığ'dan Hayata Kalan Sözler

"Kadın olmaktan ben daima mutlu oldum. Bir sıkıntım olmadı kadın olmaktan. İşin tuhafı. Bazı kadınlar şu veya bu şekilde bazı baskılar görmüştür evet ama ben mutlulukla söylerim; ne iş hayatımda ne evliliğimde hiçbir sıkıntı görmedim erkeklerden. Yani, sıkıntı görmediğim için herhâlde kadın olmaktan mutlu olarak yaşadım.

Ama ülkenin genel hâline, kadınlarımızın durumuna bakarsak... Kadınlar şiddetin orta yerinde, çünkü sevgisizlik ve kindarlık aşılanıyor topluma..."

...

"Bu kadar uzun yaşamaktan bıktım çünkü lüzumsuz, bundan sonraki yaşamamı lüzumlu bulmuyorum, yazamadığım için. Yani, herhangi bir şey yazamadığım için o yüzden şey diyorum... Sonra evlatlarım, Allah ömür versin, onlar sağ iken, onlar iyi durumdayken ben gideyim. Bütün arzum o. Sağlıklı yaşayayım, öleceğim kadar sağlıklı olayım. Uzun ömür değil. Sağlıklı olarak öleyim."

...

"Bakın bütün spor yapanlar, her hususta son derece ileri kadınlarımız var. Bu 80 yılda yapılacak iş değil. Yaptık. Avrupa'nın 400 yılda yaptığı bir işi, biz 80 yılda yaptık. Bu kadar kadınlarımız demek ki çok zeki ve bu yerlere girdiler. Şimdi bana hemen kötü tarafını göstermeye çalışıyorsun, böyle kadınlar var. O kadınların kabahati yok. Onları eğitmeyen aileler, onları eğitirmeyen devlet. Herkesin kabahati var. O kadınların elinden tutup onlara imkân sağlamayan bütün milletin kabahati var."

...

"Mesleğimi artık bitirdim. Yazılarımı da yazdım. Şimdi gelenler benden bilgi alıyorlar, o bilgileri paylaşmaktan mutluyum."

CAN ERSAL

MALTEPE'DEN - PARİS'E Onay Akbaş

Sevgili dostum Onay'la bundan kısa bir süre evvel Paris'ten yaptığımız telefon görüşmesinin ucu Maltepe'ye kadar uzandı. Maltepe'deki ressamların burada ürettikleri ve sanat adına Maltepelilerle birlikte yaşadıklarını anlattığı bu hikâyeler, bundan tam 39 yıl evvel 1980'li yıllarda başlıyor. O zor günlerde Maltepe'de atölyelerde sanatlarını tuvallere işleyen ressamlar: Timur Çelik, İbrahim Çiftçioğlu, Yüksel Diyaroglu, Arif Hikmet Erciyes, Bayram Gümüş, Aysu Koçak, Kasım Koçak, Mustafa Özel, Celal Özgenç, Ayşen Yıldırım, Burhan Yıldırım, Selahattin Yıldırım, Vural Yıldırım, Ahmet (Onay) Akbaş.

Onay'ın sanat yaşantısı ve mücadelesi ayrı birer hikâye. Sevgili Onay, 1964 yılında Fatsa'da doğdu. Yükseköğrenimini Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Resim bölümünde tamamladı. 1985 yılında Maltepe'de

ilk atölyesini açarak profesyonel sanat yaşamına girdi. Burada daha sonra sanat çevreleri tarafından "Maltepe Ressamları" olarak bilinen oluşumun kurucularından oldu. 1988 yılında Paris'e yerleşti. 1989 yılında Paris'te atölyesini açarak çalışmalarına başladı. Fransız Devrimi'nin 200. yılı kutlamaları çerçevesinde Paris Galerie Sero'da ilk kişisel sergisini açtı. Birçok karma sergide yer aldı. 1992 yılında Fransa'da Beaujolais Sanat Ödülleri'nde resim dalında birincilik ödülüne layık görüldü. 1995-2005 yılları arasında Paris'te hâlâ devam eden Mac 2000 adlı sanat fuarının 11 yıl boyunca danışmanlarından ve katılımcı sanatçılarından biri oldu. 2003-2006 Paris'te Espace d'art contemporain L'autre adıyla kendi sanat galerisini açtı. 2007 yılında Fransa'nın görsel sanatlar dalında en prestijli sanat ödülü Marin'de jüri üyeliğine seçildi. 2010 yılında

Fransa'da Türkiye yılı kutlamaları çerçevesinde Lyon Bianeli, Galerie Regard sud ve Galerie crous des Beaux-Arts Paris'te iki kişisel sergi gerçekleştirdi.

1988'den bugüne başta Art Miami, Art Zurih, Art Geneva, Strasbourg, Manif-seoul, Art Taipei-Taiwan olmak üzere dünyanın birçok sanat fuarında sergilere katıldı, birçok ülkede 50'nin üzerinde kişisel sergi açtı. Ayrıca Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi 2014 Görsel Sanatlar Ödülü sahibidir.

Bu yazdıklarım sevgili Kardeşim Onay Akbaş'ın başarılarının sadece bir kısmı. Hepsini yazmaya kalksam hiçbir sayfaya sığdıramam. Resim sanatındaki ustalığının, mütevazılığının, dostluğunun, dik duruşunun yanı sıra, dünyaya aynı pencereden bakmamız da benim en sevdiğim tarafı. İyi ki seni tanıdım Onay, iyi ki varsın sevgili kardeşim.

Yaşar Kemal Seslenince...

ŞEYHMUS DİKEN

Kimi insanlar vardır ki onlar hep sizden, öz-beöz canevinizdendirler; evinize, mekânınıza, yerinize yurdunuza, şehrinize gel(e)meseler de, bilirsiniz ki aslında hep sizinle birliktedirler!

Edebiyatın büyük ustası Yaşar Kemal benim için böyle bir adamdı. Mehmed Uzun'un hastalığı (2007) ve ölümü (2008) sonrası defin günü dönemlerindeki gelişlerini de sayarsak Şehr-i Kadim Diyarbakır'e dört kez gelir usta.

Ailecek koca bir kervan göçü, 1915 kırımından sonra göçmüşlerdir Van Arnis'ten (Ernis). Bir hafta Van sokaklarında kalırlar. Anası anlatır sonra aklı kesende ustaya! Van ıssızdır, kimseler yoktur, harap haldedir. "Sadece sinekler vızıldardı." der anası. Diyarbakire göçerler. Orada da kalamaz, Mardin üzerinden çöle vururlar. Sonra uçları Osmaniye, Adana Hemite'de çıkar.

Sonra ve yıllar sonra bu kez gazeteci kimliğiyle bizzat kendisi gelir şehre, tarih 1950'lilerin hemen başıdır. *Cumhuriyet* gazetesinde çalışıyor, röportajlar yapıyordur. Diyarbakır ve Van başta olmak üzere bölgede peş peşe röportajları yayımlanıyordur.

İlk kez Diyarbakır röportajında kullanır sonrasında artık yazarlık adı da olacak "Yaşar Kemal" adını. O vakte kadar adı nüfusa düşmüş hâliyle Kemal Sadık Gökçeli'dir.

İstedi ki o muhteşem adamı, onun yokluğunda, öte yakaya göçsünün sekizinci yılında bir daha ve ona çok ihtiyaç duyduğumuz, eksikliğini sözlerle kelamıyla hep hissettiğimiz günlerde bir daha şehre konuk edeyim.

Bilir ve tanır(d)ım o koca yürekli adamı. Yaşıyor olsaydı, çağırırsaydı, ik'eli kanda olaydı dahi o hâlde kalkıp atlar gelirdi Diyarbakır'e.

Gelir gelmez eski, kadim Suriçi'nin tam orta yerine denk gelen pagan döneminin putperselik mekânı, sonrasında Mar Toma Katedrali ve dahi 1400 yıldır da Anadolu ve Mezopotamya'nın ilk camisi, İslam'ın beşinci Harem-i Şerifi Camii Kebir'in önündeki meydan kahvesinin orta yerinde şöyle bir ayakta durur, etrafı alıcı gözle süzer...

Sonra dönüp bana derdi ki; "*Bir koşu eve git! Senin şu Amidalılar kitabında konuştuğun rahmetli Fuat Usta'nın kendi elleriyle yaptığı ve sana armağan ettiği gürgenden, oturma yeri has kendirden sıkılaştırılmış kürsüyü kap gel.*"

Sonra otururdu o Diyarbakır işi kürsüye!

Bu saatten sonra yedi düvel, dört kıta, yetmiş iki milletin cemi cümlesi gelse de hiçbir muktedir güç beni yerimden, bu has kendirle örülü gürgen kürsüden kılmıdatamaz, kaldıramaz!

Ben bu şehirde çok adamların adını duydum, çok şahsiyetler tanıdım. Kürdü, Türkü, Arabı, Ermenisi, Süryanisi, Êzîdîsi, Keldanisi, Rumu, Yahudisi, Türkmen Alevisi; Anadolu ve Kadim Mezopotamya'nın yüz ağarı, ya da zaman ve mekân boyutu içinde rengi solan bilcümle kavimlerinin çokça adamlarını tanıyıp dost, arkadaş, ahbab bildim.

Yazdıklarımın ve dahi konuştuklarımın tümü, aslında bir anlamda onların sesi, onların adına den-

gbêj kelamıydı. Onlardı aslında benim edebiyatıma yön, yol veren.

Hani, yıllar, daha daha çok yıllar evvel geldiğim-de yazmıştım ya! Hatırlarsın...

"Diyarbakır eski, çok eski bir demir kadar paslı... İlk bakışta böyle ya, insan aldanıyor. Sonra yavaşça ayılıp ısınıyor Diyarbakır'a, anlıyor ki böyle değil. Bu şehir kılıf içinde, kendisini öylesine gizlemiş ki, tadına varabilmek, onu sevebilmek için emek istiyor, terlemek istiyor. Bu şehri kılıfından soyup mahremiyetine girmeli. Bu iş zor iş ya, değer. Bunu yapabildin mi büyülendin demektir. Diyarbakır seni büyülemiştir, kurtuluş yok."

"Damların üstünü papatya, ot ve diz boyu kır çiçekleri bürümüş. Bu sebepten pek az ağaç olmasına rağmen, bütün şehir tepeden tırnağa yemyeşil. En geniş dört adım gelen sokaklardan geçerken efkâr basacaktır. Ama durunuz. Bu erken. Korkmadan, önünüze gelen herhangi bir kapıyı çalmalısınız. Kapı, hemen açılır. Kapıyı açan, çoğu, kara gözlü esmer bir kadındır. İlkın afallar. Yabancı olduğunuzu anlayınca buyur eder. Diyarbakır artık kılıfından çıkmıştır. Diyarbakır, bütün sıcaklığı, samimiyeti, güzelliği ile gözünüzün önündedir... Nereye gitsen gül, her yan gül, göz alabildiğine gül, bütün şehir gül kokuyor."

"O gün sabahın çok erken saatinde sokakta kimsecikler yokken boyunlarındaki tek ziynetleri olan çanları çalan ve Dicle boyundan şehre kum taşıyan katırların geçtiği yol üzerindeki kahvelerden birine girim. Günün ucu surların üzerinden görünüyordu. Yanımdaki gül ağacının tepesine gün vurdu. Yaşlı bir zatla merhabalaştım. Hâl-hatır sordum; dedi ki; "Oğul, oğul! Dert mi ararsın Diyarbakır'de! Diyarbakır'ın taşı, toprağı ah u vahtır..." demiştim ya...

He dedim ve ustanın yeniden gelmiş halını düşündüm.

Yaşasaydı ve gelseydi usta; "*Vah benim babam, iki gözüm cancağzım, o gül, nergis, menekşe kokulu*

şehir, ne haldasan! Neler etmişler neler meğher sana. Gene ah û vah düşmüş kara taşına, kara bahtına." derdi.

Ve eklerdi; "O güzelim avlulu, ayvanlı, havuzlu tulumbasından şırıl şırıl hamravat suyu akan bazalt taş evleri yıkıp bu kimliksiz yapıları hangi zalım oğlu zalımlar yapmış ki." der dururdu.

Ve sonra sesini olanca davudi sesiyle gümbürde-terek derdi ki;

"İşte! Ey Diyarbakırliler. Sözüm dünyaya, cümle âlemedir. Ben bu kürsüden artık kalkmam, bu böyle biline!" Hatırlarım, kadim zamanlar evvel bir uzun hava dinlemiştim bu şehrin güzelsesli adamlarından!

Diyordu ki şarkı:

"Diyarbakır dolar şimdi
dolar, boşalır şimdi
dı gel havar yârim dı gel
ya derdime derman
ya katlime ferman..."

"Evet, işte her nerede olurlarsa olsunlar, cümle insan soyu duysun artık sesimi. Bu savaş, bu yıkım bu tahribat bitmez ise ben de bu kürsüden kalkmam!"

Bazen, şöyle bir durup uzuuun bir soluk almak lazım. Upuzun bir nefeslik vakittir şimdi! Biz yazar taifesi ruhun mühendisleriyizdir. Sadece sesimiz değil, ruhumuz da dile gelecek.

Bu halkın sesine ses, nefesine nefes oluna! Dili kısılmaya, lâl û ekbem olmaya! Öz be öz anasının diliyle konuşa. Hemi de tek başına konuşmayla yetinmeyip şarkısını, klamını, stranını da anasının ap ak sütü gibi helal û hoş, öz diliyle söyleye.

Demem odur ki; Yaşar Kemal Usta "*Bu Bir Çağrıdır*" kitabında "*Ben angaje bir yazarım: Kendime, söze ve insanlık onuruna...*" der. Tam da bu işte yine onun sıkça kullandığı sözlerle "xwedê yeke, derî hezar". Evet Tanrı birdir, kapı ise bin. Yeter ki o kapılar ustanın kelamınca açılsın.

Büyük Mübadele'nin 100. Yılı

Büyük mübadele, büyük kopuş, büyük acı demektir. Göçler çeşitli nedenlerle olur, geriye dönüşü mümkündür. Mültecilik savaşlar, siyasi, dinsel nedenlerden olabilir, geriye dönüşü mümkündür. Fakat mübadelenin geriye dönüşü yoktur.

KEMAL YALÇIN

Mübadele, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Yunan Hükümeti arasında 30 Ocak 1923 günü, Lozan'da imzalanan **"Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol"**e göre yapıldı. Bu Protokol 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan Barış Antlaşması'ndan altı ay kadar önce imzalanmıştı.

Karadeniz bölgesinde yaşayan Pontus Rumları, Osmanlı Hükümeti tarafından 1917 yılında zorunlu olarak İç Anadolu'ya sürgüne gönderildiler. Boşaltılmış, sahipleri "tehcir" edilmiş Ermeni köylerine ve evlerine yerleştirildiler. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi üzerine 1918'de tekrar evlerine geri döndürüldüler.

Sahipleri iç sürgüne gönderilmiş olan Rum köylerinin ve evlerinin birçoğu yağmalanmış, harap edilmişti.

İç sürgüne gönderilmiş, sahipleri yok edilmiş Ermeni köylerine yerleştirilmiş Rumlar "Ermenilerin başına gelenler, bizim de başımıza gelecek." düşüncesiyle büyük bir korkuya kapılmışlardı.

1918 yılında köylerine geri dönen, köyleri yağmalanmış olan Rumlar canlarını kurtarmak için bulabildikleri yollardan kaçarak Yunanistan'a sığınıyorlardı.

Yunan işgal ordularının İzmir'i ve Ege bölgesini işgale başlamasından sonra bazı Rumlar da köylerini terk ederek Aydın'a, Denizli'ye doğru iç göçe başladılar. Kurtuluş Savaşı başlayınca Garp Cephesi Komutanı'nın emriyle, Garp Cephesi Mıntıkası'nda yaşayan yetişkin Rum erkekleri cephe dışına çıkarıldılar. Denizli, Isparta, Burdur bölgesinde yaşayan yetişkin Rum erkekleri önce Konya, Kayseri bölgesine sürgün edildiler. Bu bölgenin kadınları, kızları, çocukları, yaşlıları Eğirdir Gölü'nün içindeki Nis Adası'na toplandılar. Daha sonra yayan olarak Kayseri'ye gönderildiler.

Yunan Ordusu'nun yenilgisinden sonra Batı Anadolu Rumları bozguna uğramış Yunan Ordusu ile birlikte İzmir'e doğru kaçarak canlarını kurtarmaya çalışıyorlardı.

Karadeniz'de ve Batı Anadolu'da yaşayan Rumlar 1918, 1919, 1920, 1921, 1922 yıllarında canlarını kurtarmak için her yolu deneyerek, kimisi Rusya üzerinden, kimisi deniz yoluyla, kimisi karayoluyla Yunanistan'a ulaşabildiler.

1922 yılından sonra Anadolu'da sadece Ortodoks Karaman Türkleri kalmıştı.

1920 yıllarında Yunanistan nüfusu dört milyon kadardı. Anadolu'dan akın akın gelen bir milyon kadar sığınmacı Rumları yerleştirecek yeterli köy ve ev yoktu. Yunanistan Anadolu Rumlarını iskân etmekte çok zorlandı.

Yunanlılar, Anadolu Rumlarını köylerine sokmuyor, "Siz Yunanca bilmiyorsunuz, ne biçim Yunanlısınız?" diyerek aşağılıyorlardı.

Yunan ordusunun yenilgisinden sonra binlerce Anadolu Rum'u Yunanistan'a gelebildi.

"Mübadiller Türkiye'ye yenilikler getirdiler, eğitime çok önem verdiler."

Yunan hükümeti, sığınmacı Anadolu Rumlarını Müslüman Yunan vatandaşlarının yanlarına yerleştiriyordu. İki odası olan bir Müslüman, bir odasını Anadolu'dan gelmiş sığınmacı Rum ailelere vermek zorundaydı. Müslümanlar evlerini, mallarını, ek-meklerini sığınmacı Anadolu Rumlarıyla paylaşmak zorundadı.

Yunan hükümeti "Siz Müslümanları yakında Türkiye'ye göndereceğiz. Gidinceye kadar beraber kalınız." diyordu. Müslüman Yunan vatandaşları ile Anadolu'dan kaçarak gelen aç, susuz, perişan Ortodokslar benzer kaderi, ortak bir tarihin acılarını paylaşıyorlardı.

Mübadele, Nobel Barış Ödülü Sahibi Dr. Fridtjof Nansen tarafından önerildi

Yunanistan Hükümeti, çok acil bir sorun hâlini almış olan sığınmacılar sorununu çözmek Milletler Cemiyeti'nin denetiminde Yunanistan'daki Müslümanlarla Anadolu'daki Ortodoks Karaman Türkleri'nin mübadele edilmesini tek çare olarak görüyordu.

Lozan Barış Görüşmeleri başladığı zaman Milletler Cemiyeti Temsilcisi Norveçli Kutup Araştırmacısı, Diplomat, Nobel Barış Ödülü Sahibi Dr. Fridtjof Nansen bir mübadele antlaşması yapılmasını önerdi. Milletler Cemiyeti temsilcisinin bu önerisi

kabul gördü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Yunanistan Hükümeti arasında 30 Ocak 1923 günü, Lozan'da **"Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol"** imzalandı. Mübadelenin 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren fiilen başlaması kabul edildi.

Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol

"Sözleşme ve Protokol"ün 1. Maddesine göre: Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girilecektir.

"Bu kimselerden hiç biri, Türk Hükümeti'nin izni olmadıkça Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir."

Sözleşmenin 3. Maddesine göre, "Karşılıklı olarak, üzerindeki, Rum ve Türk nüfusu mübadele edilecek olan toprakları 18 Ekim 1912 tarihinden sonra bırakıp gitmiş olan Rumlar ve Müslümanlar, 1. Maddede öngörülen mübadelenin kapsamına girer sayılacaktır."

"İşbu sözleşmede kullanılan 'göçmen' (émigrant)

terimi, 18 Ekim 1912 tarihinden sonra göç etmesi gereken ya da göç etmiş bulunan tüm gerçek ya da tüzel kişileri kapsamaktadır.”

1912 yılından sonra göç edenleri de içine aldığından mübadele kapsamına girenlerin sayısı çok fazla oldu.

Atatürk'ün annesi ve kız kardeşi de 1912 sonrasında Türkiye'ye geldikleri için mübadil kabul edildiler.

Mübadiller Mustafa Kemal Atatürk'ü de kendileri gibi bir mübadil kabul ederler.

1912-1924 arasındaki on iki yılda Türkiye'den Yunanistan'a 1,5 milyon kadar Ortodoks Rum, Yunanistan ve Ege adalarından 600 bin kadar Müslüman Türk göç etmek zorunda kalmış ya da mübadele edilmiştir. Osmanlı Hükümeti'nin verdiği rakamlara göre savaşta, göç ve sürgün yollarında 500 bin kadar insan ölmüştür.

Türkiye'de İstanbul, Gökçeada, Bozcaada sınırları içindeki Rumlar ile Yunanistan'daki Batı Trakya sınırları içinde yaşayan Müslümanlar mübadele dışında tutuldu.

Ayrıca gizli tutulan bir maddeyle Türkiye'nin isteği doğrultusunda, genelevlerde çalışan Rum kadınlar "ihtiyaca binaen" mübadele dışında tutuldu.

Mübadele milliyetlere göre değil, dinlere göre yapıldı

Mübadele milliyetlere göre değil, dinlere göre yapıldı. 1912 ile 1924 arasında yerlerinden yurtlarından ayrılmış Müslümanlar ve Ortodoks Rumlar "mübadil" kabul edildi.

Türklerle Rumlar değil, Ortodoks dininden olan Anadolu Rumları ile Yunanistan ve Ege adalarında yaşayan Müslümanlar mübadele edildi.

Bu nedenle tek kelime Rumca bilmeyen özbeöz Türk Karamanlılar, Ortodoks dininden oldukları için zorunlu mübadeleye tabi tutuldular.

Aynı şekilde anadili Yunanca olan, tek kelime Türkçe bilmeyen "Patriyot" olarak adlandırılan Müslümanlar da mübadeleye tabi oldular.

Mübadelenin büyük zorluklarını daha çok gittikleri ülkenin dilini bilmeyen Ortodokslar ve Müslümanlar yaşadılar.

Karma Komisyon'nun görevleri

Türkiye ve Yunanistan'ın yanı sıra aralarında üç bağımsız devletten üyelerin de bulunduğu karma bir komisyon oluşturuldu. Mübadele sürecinin gözetimi bu komisyona verildi.

Karma Komisyon, Ankara ve Atina'da birer merkez oluşturdu. Karma Komisyon'un Türkiye ve Yunanistan'da ara kurulları da vardı. Göç etmeyi bekleyen Müslümanların ve Ortodoksların mal kayıtlarını yapmak bu ara kurulların göreviydi.

Karma Komisyon'un çabalarıyla mal sayımı işlemleri yapıldı. Müslümanların sahip oldukları malların, mülklerin kayıtları "Tasfiye Talepnamesi"ne kaydedildi.

Mübadeleye tabi olan ailelerin hayvanlarının sayısı, arazilerinin miktarı kayda geçildi. Türkiye'ye giden mübadiller iskân edildikleri yerlerdeki Rum mallarından karşılığını alacaklardı.

Fakat bu karar doğru dürüst hayata geçirilemedi. Birçok Rum malı İskân Komisyonları'ndaki üyelerin ellerinde kaldı.

Mübadele uygulaması

Mübadele uygulamasına filen 1923 sonralarında başlanabildi. Türkiye'ye göç ettirilen Müslümanlar Selanik, Kavala, Pire, Hanya, Resmo, Kandiye gibi liman ve iskelelere yanaşan Türk gemiler tarafından taşındılar. İstanbul Tuzla, İzmir Urla, Mersin gibi yerlerde oluşturulan "Tahaffuzhane" denilen merkezlerde bir ay karantinada tutulduktan sonra bazıları Doğu Anadolu'daki Ermenilerden boşal-

mış köylere gönderildiler. Bazı mübadiller de Ege, Marmara, Karadeniz bölgelerindeki boşalmış Rum köylerine yerleştirildiler.

Ortodoks Rumlar ise Samsun, Trabzon, Mersin, İzmir, İstanbul gibi liman kentlerine yanaşan Yunan gemileri tarafından Yunanistan'a taşındılar.

Mübadiller yoğun biçimde 1923-1924 sonbahar ve kış aylarında taşınmaya başladığı için büyük zorluklar yaşandı. Mübadil Müslümanlar ve Ortodokslar başta barınma sorunu olmak üzere açlık, salgın hastalıklar gibi büyük zorluklarla karşılaştılar. 40-50 yaş üstündeki mübadillerin büyük bir kısmı mübadelenin ilk iki yılı içinde ölüp gittiler.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti "**Mübadele, İmar ve İskân Bakanlığı**" adlı yeni bir bakanlık kurdu. Yeni bir İskân Yasası çıkardı.

Mübadillerin iskân edildikleri yerlerden ayrılmaları yasaktı. Fakat özellikle Elazığ gibi Doğu illerine iskân edilen mübadiller buralara uyum gösteremediler. Ayrıca yerliler mübadillere huzur vermediler. Bu nedenlerle bir müddet sonra iskân edildikleri yerleri terk ederek Marmara, Ege ve Karadeniz bölgesine gelmek zorunda kaldılar.

"Adiyen İskân Kuralı"

Mübadele Protokolu kurallarına göre mübadiller taşınabilir mallarını yanlarında götürceklerdi. Taşınmaz mallarının karşılığını ise göç ettirildikleri ülkeden alabileceklerdi. Müslümanların ellerinde Yunanistan'da sahip oldukları taşınmaz malların miktarını bildiren "Tasfiye Talepnamesi" adlı resmî belgeler vardı. Fakat "Tasfiye Talepnamesi" Türkiye'de uygulanamadı. Çünkü giden Rumların mallarının mülklerinin yüzde 80'ine yerli mütegalibeler, ağalar, bürokratlar tarafından el konmuştu. Rum mallarından ancak yüzde 20 kadarı Yunanistan'dan gelen mübadillere verilebildi.

"Adiyen İskân Kuralı" denen bir kural uygulamaya kondu. Bu kurala göre her aile başına 30 dönüm tarla, kişi başına da üç dönüm bağ bahçe verilecekti.

Mübadillerin iskân edilecekleri yerlerde üçer kişiden oluşan İskân Komisyonları kuruldu. İskân Komisyonları "Adiyen İskân Kuralı" gereğince Rum mallarını mübadillere dağıtacaklardı. İskân Komisyonları doğru dürüst çalışmadı. İskân Komisyonu üyeleri Rum mallarının çoğunu kendi aralarında bölüştüler, azını mübadillere verdiler. Mübadiller uğradıkları haksızlıkları biliyor, görüyorlardı fakat itiraz etmekten korkuyorlardı.

Benzer haksızlıklar Anadolu Rumlarına karşı Yunanistan'da da yapıldı. Anadolu Rumları yerli Yunanlılar tarafında bazı köylere sokulmadı.

Milletler Cemiyeti'nin ya da bazı devletlerin göçmen iskân fonlarından alınan maddi desteklerle Anadolu Rumları için Yunanistan'da, Müslüman mübadiller için Türkiye'nin bazı şehirlerinde özel göçmen ya da mübadil köyleri kuruldu.

Mübadiller 50 yıl bırakıp geldikleri evlerine, barklarına, köylerine gidemediler. Kapılar 1974 yılında açıldı.

Türkiye ve Yunanistan 1930 yılında Ankara'da imzalanan "Ankara Antlaşması" ile Mübadele olayını "tarihe tevdi" ettiler.

Mübadelenin sonuçları

Mübadiller Rumeli'den, Selanik bölgesinden, Girit'ten, Ege adalarından geliyorlardı. Birçoğu köylüydü, çiftçiydi. Fakat birçoğu da Avrupa tarzı yaşayan, kültürlü, eğilmiş, ticaretten anlayan insanlardı.

Mübadiller Türkiye'ye yenilikler getirdiler, eğitime çok önem verdiler. Rumeli çiftçileri Anadolu'ya daha ileri tarım tekniklerini getirdiler. Birçok yerde taşımacılık sektörünü canlandırdılar, ilk kamyonculuğu, otobüsçülüğü mübadiller yaptılar.

Bu anlamda mübadiller Türkiye'nin kalkınmasına

çok büyük emek katkıda bulundular. Mübadiller Türkiye için bir şans oldu.

Günümüzde Türkiye'de 10 milyon kadar insanın kökeninin mübadeleye, göçlere dayandığı tahmin ediliyor. Buna rağmen Türkiye'de hiçbir üniversitede Mübadele Araştırma Enstitüsü yoktur. Türkiye'de devletin kurduğu resmi bir mübadele müzesi ve mübadele arşivi yoktur. Mübadele tarih kitaplarında açık ve net olarak işlenmemektedir. Türkiye henüz mübadele tarihi ile yüzleşmemiştir.

Mübadele Yunanistan için de bir şans olmuştur. Yunanistan'a giden Anadolu Rumlarının çoğu eğitilmiş, meslek sahibi, üretimden, ticaretten, sanayiden, denizcilikten, siyasetten anlayan insanlardı. Anadolu Rumları Yunanistan'da hayatlarını yoktan var ettiler ve Yunanistan'ın kalkınmasında büyük emekler verdiler.

Günümüzde Yunanistan nüfusunun üçte biri, yani 4-5 milyon kadarı Anadolu kökenlidir.

Yunanistan'da mübadele arşivi Atina'da 1927 yılında kurulmuştur. Mübadele arşivinin 140.000 sayfa kadar olduğu tahmin ediliyor. Ayrıca Atina ve Selanik'te Mübadele Araştırma Enstitüleri vardır.

Yunanistan siyasetinde Karamanlılar büyük öneme sahiptirler. Soyadı "Karamanlis" olanların çoğu Karaman'dan gelmişlerdir.

Hayat geçmişe göre değil, geleceğe göre yaşanır. Mübadelenin acıları günümüzde ve gelecekte Türkiye ile Yunanistan arasında dostluk ve barışın gelişmesinde temel olabilir.

Tek dileğim dünyada insanları göçe, mübadeleye, yerlerinden yurtlarından kopmaya zorlayan savaşların, siyasi ve dinsel çatışmaların sona ermesi, huzur barışın gelişmesidir.

Büyük Mübadele'nin acıları Türkiye, Yunanistan ve dünya için barışa, dostluğa bir çağrıdır.

Kaynaklar:

1. Akgönül Samim, *Türkiye Rumları, Ulus -Devlet Çağından Küreselleşme Çağına Bir Azınlığın Yok Oluş Süreci*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007
2. Yerasimov Stefanos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1977
3. Oran Baskın, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları-2, Ankara, 1986
4. Tuncay Mete, *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980, Siyasal Tarih*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992
5. *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-192)*, Kemal Arı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995
6. Aladağ Ertuğrul, *Andonnia- Küçük Asya'dan Göç*, Belge Yayınları, İstanbul, 1995
7. Yiannakopoulos Georgios A., *Refugee Greece, Photographs from the Archive of the Centre for Asia Minor Studies*, Athens 1992
8. Yalçın Kemal, *Emanet Çeyiz - Mübadele İnsanları*, Bircamanlar Yayıncılık, İstanbul, 2020
9. *Milli Mücadele'de Denizli-Isparta-Burdur Sancakları*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını
10. Menç Hüseyin, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya - Portreler - Belgeler*, Ankara 1992
11. Demir Hülya, Akar Rıdvan, İstanbul'un Son Sürgünleri, İletişim, İstanbul, 1994
12. Şener Cemal, *Topal Osman Olayı*, Ant Yayınları, İstanbul, 1994
13. Werfel Franz, *Musa Dağı'da Kırk Gün*, Belge Yayınları, İstanbul, 1997
14. Sotiriyu Dido, *Benden Selam Söyle Anadolu'ya*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1993
15. Millas Herkül, *Türk Yunan İlişkilerine Bir Önsöz, Tencere Dibin Kara*, Amaç Yayınları, İstanbul, 1989
16. Soysal İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayını
17. Tanilli Server, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Çeviren: Adam Yayınları, 1999

BİLGE ÇOLAK

“Gençliğimi bıraktım Sofya’da...”

Soğuk bir kış günü... Yüzünde yine aynı ifade var: Ciddiyet. Bulgaristan’ın sokaklarında dolaşıyor. Aklında memleket meseleleri... Düşünceli düşünceli atıyor adımlarını. Bir mekânın önünden geçip gidecekken gelen sesleri duyunca bir müddet duruyor kapının önünde. Sonra da merak edip yavaşça açıyor kapıyı, içeride birçok insan neşeli neşeli sohbet ediyor. Boş masalardan birine oturuyor; çevresindeki insanların gülüşlerini, hararetle sohbet edişlerini izlerken yine düşünüyor: “Ne olacak memleketin hâli?” Kapı tekrar açılıyor. Bir Bulgaristan köylüsü... Ağır ağır ilerliyor gördüğü ilk boş masaya. Kapıdan girdiğini gören garsonlardan biri, hızlı adımlarla adamın yanına gidip ona hizmet edemeyeceklerini ve gitmesi gerektiğini söylüyorlar. Garsonun bu sözleri, şaşırtıyor Mustafa Kemal’i. İnsanların özgürlüğü kısıtlanmamalı bu şekilde, giyimine kuşamına göre sınıflandırılmamalı. Mustafa Kemal, bunları düşünürken Bulgar köylüsü konuşmaya başlıyor: “Bulgaristan benim ürettiğimi yiyerek geçiniyor. Paramı da ödedikten sonra niye buradan gidecekmişim!” Mustafa Kemal’in yüzünde ufak bir tebessüm oluşuyor: “Memleketimin köylüsü de böyle olmalı!” diye geçiriyor içinden. Katılacağı yardım konseri geliyor aklına. Telaşlanıyor, yanına çağırdığı garsona saati soruyor ve vaktinin daraldığını anlayınca alelacele kalkıp konserin verileceği yere doğru hızlı adımlarla gidiyor. Mekâna girdiğinde bir kadın ile göz göze geliyor. Kadının yüzü kızarmaya başlıyor, hemen çeviriyor yüzünü. Mustafa Kemal, davet edildiği masaya ilerliyor ama göz göze geldiği o kadına bakmadan duramıyor. Masadakilere hâl hatır sorduktan sonra yanında oturan Ali Fethi Okyar’a dönüp, gördüğü kadının oturduğu yeri işaret ederek: “İçeri girdiğimde onunla göz göze geldim. Tanımama fırsat bile vermeden hemen çevirdi yüzünü. Kim olduğunu biliyor musun?” diye soruyor. Ali Fethi Okyar, emin olmak için biraz düşündükten sonra: “Dimitrina... General Kovaçev’in kızı.” diye yanıtlıyor. Mustafa Kemal, tekrarlıyor: “Dimitrina...” Onun adının anons edildiğini duyunca

ne yapacağını bilemiyor. Alkış seslerinin içinde piyanonun başına geçtiğinde ona daha da hayran kalıyor Mustafa Kemal. Bütün dikkatini onun üzerinde topluyor, dikkatle dinliyor onu. Dimitrina da göz ucuyla göz göze geldiği genç subaya bakıyor. Kendisini nasıl bir dikkatle dinlediğini fark ettiğinde belli belirsiz bir mutluluğun içini kapladığı apaçık belli oluyor yüzünden. Yine alkışlar içinde piyanonun başından kalkıp masaya döndüğünde ikisinin de gözleri birbirlerinden ayrılmıyor. Piyano notaları, yerini valse bırakmaya başladığında Mustafa Kemal, kararlı yüz ifadesini takınıyor. Ayağa kalkıyor ve bu defa hiç gözlerini kaçırmadan Dimitrina’ya bakarak ilerliyor yanına. Zarif bir hareketle dansa kaldırıyor. Dimitrina; önce tereddüt ediyor, babasına bakıyor izin ister gibi. General Kovaçev, küçük bir baş hareketiyle yanıtlıyor Dimitrina’nın soru dolu bakışlarını. Salonun ortasında dans eden General kızını ve Sofya Ataşeliğine henüz atanmış genç subayı, pür dikkat izliyor herkes. Birbirlerine ilk görüşte sevdalanan bu iki genç için ise o salonda sadece kendileri var gibi: Unvanları, sıfatları olmadan... Dimitrina ve Mustafa Kemal... Birkaç dakika bir ömür oluyor onlar için. Attıkları her adımda yeni bir hayal dünyasına açılıyorlar. Evlenmişler, bir aile kurmuşlar... Çok mutlu ve kalabalık bir aileleri varmış. Derken ikisinin de yüzündeki o kocaman gülümseme yok oluyor. Simsiyah bulutlar kaplıyor hayallerini. Kenetlenmiş elleri arasına soğukluk giriyor, ayrılmaya başlıyorlar birbirlerinden. Başlarını yukarı kaldırıyorlar yavaşça. Her defasında büyük hevesle uçmaya başlayan bir güvercin, hep aynı yerden geri dönüyor çaresizce. Kapanan kapılar, bir daha hiç açılmıyor.

Ben ise o günden beri Sofya’dayım. Dimitrina’yı dansa kaldırdığı o gün, ellerinin ilk kez birbirine değdiği yerdeyim. Mustafa Kemal’in bir sözü vardır, çoğunuz biliyordur: “Gençliğimi bıraktım Sofya’da...” İşte ben oyum. Mustafa Kemal’in, elli yedi yıllık ömründe erken vazgeçtiği, Sofya’da bıraktığı “gençliğiyim”.

"Alkış seslerinin içinde piyanonun başına geçtiğinde ona daha da hayran kalıyor Mustafa Kemal. Bütün dikkatini onun üzerinde topluyor, dikkatle dinliyor onu."

KURAK

KENAN BAŞARAN

Firavun'un rüyasında mıyız ya Yusuf? Bugün de senin tabirine muhtacız. Sular çekiliyor. Göller kuruyor. Nehirler hırçın hırçın akıyor. Firavun'un rüyasındaki cılız inekler gibi. Hatta bir ip gibi ince ince akıyor; Fıratlar, Dicleler, Niller... Üstlerindeki köprüler gereksiz birer yük. Haybeden birer gölge. Birer dekor. Kurak günlerden geçiyoruz. Artıyoruz. Hiç durmadan. Anbean dünyaya gelen binlerce bebeğin çılgınlığı mutlu ediyor etmesine de, endişelendiriyor da. Onlar; çocuklar namınadır bu endişe. Çünkü biz ataları, gasp edersesine yedik, içtik onların buğdayını, başağını ve suyunu. Onların bolluk yedi yılı olacak mı, karambol. Mirassız koyduk Adiloş bebeleri. Ayrımsız, tüm coğrafyaları aynı kader yaptık.

"İki milyar cansın" diyen ey büyük Atilla, ey şair! Sanki antik çağlardan sesleniyorsun bize. Oysa mısralarının mürekkebi kurumadan 8 milyar can olduk. Ve de perişan.

Masal cümlelerine dönüyor işte, düşlerin mühendisleri koca şairlerin heceleri, tek tek. Üşümüyoruz ocakta. Susuz Yaz'ın afişi, sanki bir komedi filmininki olmuş. Öyle ya, Susuz Kış'lar düştü bize. Bağır ey seyyar! Velî'nin bedava acı suyuna da fiyat biçildi, biçilecek. Bak şimdi, Galata Köprüsü'nün murûriye memurları düştü akla.

Yer yarıyor. Mecaz değil. Ovalar çöküyor; adı

obruk. Derinden kazılmış mezarlarımız. Altında lale, üstünde sümbül bitmeyen obruktan mezarlar. Kurak günlerden geçiyoruz.

Firavun'un düşündeki yedi yıllık kuraklığına razıyız. Marquez'in yalnızlığındaki yüz-yıllık yağmursuzluğuna ve ardı sıra yüzyıllık sağanağına karşın, razıyız bir nefeslik sayılacak kuraklığa.

Kuraklığımızın bahanesi yalnızca susuzluktan değil. Sözümüz de kurak. Sevincimiz de, hüznümüz de kurak. Yazımız, oyunumuz... Şarkımız da, bakışımız da. Geçimimiz, siyasetimiz... Psikolojimiz ve sosyolojimiz de... Toplumsal bir kuraklık bizimkisi. Bir çürümüşlük. Üstelik dünya âlem hepten. Kurak günlerden geçiyoruz.

Güneşin, ayın, dünyanın suç ortaklığıyla mahkûm olduğumuz bir kuraklıktan söz etmiyorum. Riyakârlığın yarattığı bir kuraklık bizimkisi. Ekmeğimiz kadar, düşümüz, umudumuz, inancımızın da katık edildiği bir kuraklık. Suyumuz kadar, hırsımız, öfkemiz, gözyaşımızın da sömürüldüğü. Rüya değil, riya tüm bu çektiklerimiz sevgili Kızılök. Şad olasın.

Emin Alper çekti riyakârlığın distopik kuraklığını. Riyanın da kârın da ayrıca bir kuraklığı var. Selin en

önünde biz vardık, silip süpürürken börtüyü böceği dâhil. Arkamızdaysa, bizi gayrete getiren onlar; yani riyakârlar vardı. Sel gitti, kum kaldı. Unutkanlığımızın ağır bedeli. Devasa obruklar sırsız bir ayna. Velakin daha iyi gösteriyorlar çirkinliğimizi. Obruk, obruk! Söyle bana...

Konya ovasında bir yer. Duyguları ve arzuları sömürülerek körleştirilen bir ahalî. Biz de varız o ahalide. Uzaktan da olsak. Onlar da hepimizin aynası, obrukların yanı başında. Değil mi ki çoğulun değil, çoğun hükmündeyiz. Öyle bir körlük ki, kendilerini yutacak devasa çukurları göremiyorlar. "Su, su, su" diye ortalığı yangın yerine çevirirken, mezarlarını elleriyle kazdıklarını bilemiyorlar. Alper'in kamerasını tuttuğu bizim bir kesitimiz de olan o ovalılar, Saramago'nun körleriyle kardeş. Kurak günlerden geçiyoruz.

Şehvetimizden geçinenler, hepimizi isimsizleştiriyor, bensizleştiriyor ve ahlaksızlaştırıyor. Toprak, bu yüzden çöküyor.

O obruklar, yalnızca yeraltı sularının kurumasından doğmuyor. Daha çokçası onlar, bizim yerüstü hazarımızın ve aslen zorbarların bize işlettiği suçlarımızın obruklarıdır. Suç aleti ellerine tutuşturulmuş, bir yaşam sirkinin acınası nesneleriyiz. Riyakâr erklerin pistinde, cehennemi bir partideyiz.

"Güneşin, ayın, dünyanın suç ortaklığıyla mahkûm olduğumuz bir kuraklıktan söz etmiyorum. Riyakârlığın yarattığı bir kuraklık bizimkisi."

"SESİM SUSTUYSA, KALBİM DURMUŞ DEMEKTİR."

Nükhet Duru...

Yüz yıllık Cumhuriyet'imizin 50 yılında var olan ve ileriye dönük hayalleriyle hep var olacak olan Nükhet Duru...

50 yıl boyunca bir insanın aynı şarkılarla, o şarkıların hep aynı yerinde aynı tepkiyi, alkışı alabilmesi nasıl mümkün olabiliyor diye hep şaşırıyorum. "Bu da benim sihrim." diyor Nükhet Duru.

Bugün, yol arkadaşım, Türk pop müziğinin en kendine özel şarkıcılarından biriyleyim. O, bir başladığı mı anlatmaya; kendinizi bir romanın satırları arasında dolaşırken sanırsınız. Bu yol nasıl geçer anlamayız diye düşünüyorum. İkimiz de sakarız, sulu gözüz ve yufka yürekliyiz. Nükhet kalbini açmış yolgeçen hanı gibi. Kapıdan geçiş serbest, içeride kalış; davranış ve ruh hâline göre değişiyor, biri çıkartılınca bir daha geri dönüşü olmuyor.

Akşamüstü saatlerindesiniz. Kırmızı şarabınız var bu kez. Yol kenarı ağaçlarını, güzelliğini biz öyle hayal ediyoruz ki, gerçeğindeki eksikliği göremez oluyoruz.

Vay be Nükhet, desene 50 yıl oldu...

Olsun. Bir elli yıl daha var önümüzde.

14 yaşında müzik yaşamına başlamak zor geldi mi sana? "Küçük kızım, ne işim var burarlarda, arkadaşlarımla aylaklık yapıp filmlere, gezmelere gideyim" demedin mi? "Hani benim gençliğim anne?" diye iç geçirmedin mi?

Hayır, elbette iç geçirmedim. Üstüne üstlük kendimi çok şanslı hissettim. Düşünsene ergenliğin başlarında elinde mikrofon sahnedesin, şarkı söylüyorsun. Alkışlanıyorsun, onaylanıyorsun ve de üstelik kocaman halka küpelerin, saçını arkında topluyorsun Carmen topuzuyla ve makyaj yapıyorsun istediğin kadar.

Makyaj yapmayı hep çok sevdin değil mi? 40 yıllık arkadaşız seni makyajsız en fazla on kere görmüşümdür. O da sabahın kör saati sana gelmişsem. Nedir bu makyaj aşkın senin?

Bana özel bir şey gibi soruyorsun Bircan? Bütün kadınlara iyi geliyor makyaj. Benim için bir terapi neredeyse. Millet terapiye gider ben makyaj yaparım. Aynaya baktığımda kendimi yenilenmiş ve istediğim şekilde değişmiş görünce iyi geliyor. Meditasyonum bu benim. Aynadaki Nükhet ile barışık olmak... Tamam iyisin kızım diyebilmek... Onu diyene kadar makyaj ile arkadaşlığım sürüyor. Bakımlı olmayı seviyorum.

Senin en önemli özelliğin bence şarkı sözlerini çok önemsemen. Neredeyse bu sözlerle göre yaşamayı seçmiş olman...

Evet yolda yürürken, yemek yaparken, evi toplarken, örgü örerken, dikiş dikerken (çok da marifetli kendisi elinden her iş gelir... Onun gibi güzel mercimek ekmeği yapana denk düşmedim şu ana kadar...) düşünürken, ağlarken, gülerken şarkı söyler Nükhet Duru. Şarkı söylemek onun nefes alma şekli.

Ben şarkı sözlerine göre yaşamayı seçtim. Betsiyle öpüşmeyen sözler benim için şarkı değil. Ben yorumcuyum, anlatıcıyım, hayal ederim ve hayal ederim. Şarkıcı değilim yaşayanım. Çünkü şarkı söylemek benim için iş değil yaşam biçimi. O yüzden

BİRCAN USALLI SİLAN

yaşadığım sürece şarkı söylerim ben. Sesim sustuysa, kalbim durmuş demektir.

Nükhet sen yaşamda hem en zirveyi gördün hem de dibe batmışlığın oldu. Bazen işte, bazen sevgide...

Düşmeyi öğrenmek, düştükten sonra nasıl kalkacağını bilmeye hazırlık yapmak demek benim için. Ben asla yaşama küsmedim. En zor günlerimde bile, en dibe battığım, en sert ihanetleri ve başarısızlıkları yaşadığım bile, yaralarımı görmezden gelip ayağa kalkmayı başardım. Küskünlüklerim oldu elbette ama asla insanlardan, şarkılardan, benim şarkılarımı elli yıldır benimle aynı anda söyleyenlerden vazgeçmedim...

Beni en güzel günümde
Sebepsiz bir keder alır
Bütün ömrümün beynimde
Acı bir tortusu kalır
Anlayamam kederimi
Bir ateş yakar tenimi
İçim dar bulur yerini
Gönlüm dağlarda dolandır
Ne bir dost, ne bir sevgili
Dünyadan uzak bir deli
Beni sarar melankoli
Beni sarar melankoli
Ne bir dost, ne bir sevgili
Dünyadan uzak bir deli
Beni sarar melankoli
Beni sarar melankoli
Ne kış ne yazı isterim
Ne bir dost yüzü isterim
Hafif bir sızı isterim
Ağrılar, sancılar gelir
Yanıma düşer kollarım
Görünmez olur yollarım
En sevgili emellerim
Önüne ölü serilir
Ne bir dost, ne bir sevgili
Dünyadan uzak bir deli
Beni sarar melankoli
Beni sarar melankoli
Ne bir dost, ne bir sevgili
Dünyadan uzak bir deli
Beni sarar melankoli
Beni sarar melankoli

Ve melankoli...

Evet, sizin de tahmin ettiğiniz gibi Nûkhet benim için söylüyor şu an bu şarkıyı. Bana demek daha doğru. Çünkü sizinle paylaşacağımı biliyor bu anı. Hepimizin paylaştığı bir an olsun bence. Hep birlikte var mısınız söylemeye?

Nûkhet insan olmakla ilgili sorum olacak sana. Nedir insan olmak? Senin gayretin ne yönde? Sen kimden ve neden vazgeçmezsin?

Yaşam bana insan olarak, kalp kırmadan, incitmeden, var olanı paylaşarak yaşamayı öğretti. Kalıcı olan iyi olmak duygusu ve gayreti. Geri kalan şan, şöhret, para, pul, güzellik, varsılık, popülerlik hepsi geçici. Ben insanların yüreklerini sevmeyi öğrendim her şeyden önce ve inanın bu artık benim uzmanlık alanım oldu. Şarkı söylerken de tam bunu yapıyorum. Ve bu hâlimin doğru olduğunu düşünüyorum. İnatçı, azimli, burnun dikine giden o küçük kız çocuğunu da hep korumak istedim. O küçük kız çocuğu benim vazgeçilmezim ve beni ayakta tutan en önemli direnç...

Belki de bu yüzden bu kadar destekliyorsun genç şarkıcıları?

Ben hayatta emeği, yeteneği ile var olan, var olmaya çalışan, savaşı, direnen ve pes etmeyen herkesi çok seviyorum ve destekliyorum. Kendi alanımdaki gençlere baktığımda bazılarını gerçekten çok ayrı yere koyuyorum ve süreç içinde hayatımızda ne kadar yer alacaklarını biliyorum. O kadar çok olanağın arasında bazen kendilerini göstermeleri çok kolay gibi görünse de, algıda seçicilik yaratmalarının o kadar da kolay olmadığını görüyorum. Aslında benim yaşla alışverişim yok, zamanı doğru kullanmakla ilgili derdim var. Barbara Streisand 81 yaşında ve halen aslanlar gibi konserler veriyor. Liza Minnelli mesela...

Çok uzağa gitme Emel Sayın ve Ajda Pekkan da var... Alpay'ı da es geçemeyiz öyle değil mi?

Klasik olmak böyle bir şey. Ben onları izlemeye doyamıyorum. Gerçekten müthiş performanslar sergiliyor bu dostlarım.

Aslında sen de, Nilüfer de, Sezen Aksu da klasiksinsiz. Hem popüler hem klasik ve asla eskimeyen bir jenerasyon. Bu nasıl bir sevgi ve sahiplenilmek gerçekten şaşkınlık içindeyim...

Aslında sen bir ikonsun. Belgeselin yapıldı ama...

Evet, sen söylemeye çekiniyorsan ben söyleyeyim tam da istediğimiz gibi olmadı elbette. Ama bir emek vardı ve ben bu emeğe, isteğe saygısızlık etmem. Elbette çok daha iyi yapıldı eyvallah. Yaparız da...

Bence senin yaşam hikâyen çok etkileyici, bildiğim tanık olduklarımız bile heyecan verici. Bilinmeyenlerin, duyguların, hatıra sandığında kadifelere sarıp sakladıkların. İllaki film olmalı. Vurup çarpar eminim bir sürü insanı.

Sobe! Gördün beni. Evet hayalini kurduğum tam da bu. Son dönemimde kendimi kendim oynarım ama ilk gençliğimi canlandıracak birileri illaki bulunur. Sahneye ilk çıkmaya başladığım andan, uvertür-lükten, assolistliğe geçişin hikâyesi. İsmim neonlarda yazılmıyorken, günün birinde en üstte yazılmasının hikâyesi. Sahneye çıkarken üstüne giyecek kıyafeti zor bulurken, günün birinde dolaplara sığmayan kostümlerin hikâyesi. Aldığın ödüller ve bu ödülleri görüp "ben nasıl bir şeymişim" diye şımarmamak için ödülleri sağa sola dağıtmanın hikâyesi. Evlilik... Aşk ilişkilerim... Kendimi kapamalarım, açmalarım, elimden tuttuğunu sanırken aslında kuyumu kazanları görmeyişlerim, bu görmeyişlerden aldığım derslerim... Ve elbette yaşadığımız sosyoekonomik, politik iniş çıkışlar... Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Kenan Evren dönemi... Ve son dönem politik yıllar... Ve her kesimden insanlarla el ele, göz göze oluşum. Çünkü benim için asıl olan insanlık ve sevgi. Ve bilge kadın kıvamına gelişim. İnsanın kendine olan inancındaki direnişim. Bu filmin olmasını elbette çok istiyorum.

Beni benimle bırak hikâyesi. Beni benimle bıraktıklarında baştan başlama hikâyesi.

Beni benimle bırak giderken,
Başka bir şey istemem sen ayrılırken,
Beni benimle bırak ne olur
Gerisi senin olsun...

Söyle Nûkhet söyle... Ben bu şarkıyı ne kadar çok severim bilir misin? Gerçekten bir yaşam öğretisi gibidir bu şarkının sözleri. Ne güzel yazmış değil mi Mehmet Teoman? Ve elbette ne güzel bestelemiş değil mi Cenk Taşkan?

Sabahattin Ali desem sana...

-“Ben Sana Vurgunum”, “Melankoli”... Beni ben yapan insan derim. “Kuyucaklı Yusuf” derim, “Kürk Mantolu Madonna” derim... O kadar genç yaşa bu kadar çok eser sığdırmanın hayranlığı derim. Aynı dönem yaşasaydık, illaki giderdim yanına, yamacına. Benim için şarkılar yazmasını isterdim. 40 yıllık hayata ne çok şey sığdırmış değil mi?

Mehmet Teoman, Cenk Taşkan, onlar da ne güzel insanlardı değil mi? Sevgili Mehmet Teoman'a selam olsun, Cenk Taşkan'ı rahmetle anıyorum.

-Ben kendi şarkılarımı söylemek istiyorum dediğimde, bana inanan ve yanımda olan insanlar. Onlara olan gönül borcum asla bitmeyecek. Bana inanmaları hep yanımda olmaları, onların desteği o kadar kıymetliydi ki. Evet, gerçekten bir ayırık otu gibiydim. İllaki kendi şarkılarım olsun istiyordum... Ve şimdi 60'lı yaşlarımda bile o 20'li yaşlarımdaki Nûkhet'e iyi ki iyi ki bunda inatçı davranmışsın diyorum...

Gelecekle ilgili planların neler?

-Öyle çok ki... Hangi birini anlatsam?

Evet, böyledir işte Nûkhet Duru. Bir sevdadır onun için yaşamak ve şarkı söylemek. O, sesini, yüreğini kalkan yapmış bir insandır, kadındır. Aykırıdır, ayırık otudur ama bazen bir kadife eldiven içindeki demir yumruk gibidir.

Caz da söyler, türkü de, pop da söyler. Bana göre müzikallerin kraliçesidir. Carmen'de izlemiştim öncelikle onu ve hayran kalmıştım. “Yedi Kocalı Hürmüz”, “Beni Nûkhet Duru Saniyorlar”, “İstanbulname”...

Ama en çok Timur Selçuk ile verdiği konserlerde sevmiştim Nûkhet Duru'yu. Şan'da o beyaz piyanonun önünde söylediği şarkıları asla unutmam ve hiçbir konser o konserlerin önüne geçemez.

Münir Nurettin Selçuk'un bestesi Ümit Yaşar Oğuzcan'ın sözleri...

Beni kör kuyularda

Merdivensiz bıraktın

Denizler ortasında

Bak yelkensis bıraktın...

Öylesine yıktın ki hayallerimi beni sensiz bıraktın

Beni bensiz bıraktın.

DİLEK NEŞE AÇIKER

İnsanlaşan böcekler ve böcekleşen insanlar

Krem rengi ön kanatlarıyla güneş ışığını yansıtarak çöl sıcaklığında bedenini serinleten *Nicrophorus americanus*'tan, küçük bir memelinin, bir kuşun, bir sürüngenin bütün karkasını kemiklerine kadar tüketebilen leş böceğine ya da yırtıcıları savuşturmak için arka kanatlarında yanıp sönen göz şeklinde lekelerle sahip benekli ipek böceğine kadar eklem bacaklılar dünyası her daim insan merakının öznesi konumunda olmuştur.

Edebiyatın hamamböceğine dönüşen Gregor Samsa'sı ya da sinemanın örümceğe dönüşen Peter Parker'ı olsun, bir kısım insan paranoyasının kaynağı bu küçük yaratıklar varlıklarıyla geçmişten günümüze sanatın besleyici unsurlarından biri ve olmaya da devam edecek. Eğlenceli animasyonlarda, korku filmlerinde, klasiklerde ya da günümüz romanlarında, eklem bacaklıların hayal dünyasının sınırlarını zorlayan var oluşları ve dönüşümleri tartışmasız şekilde sanata büyük katkı sunar. Üstelik sadece hikâyeye değil, kimi zaman büyük bir başlangıca da.

Kafka'nın *Dönüşüm*'ü (Die Verwandlung) yazdığı yıl aynı zamanda sinemasal bir başarının da yaşandığı yıldır. Litvanya'nın Kaunas kentindeki Doğa Tarihi Müzesi'nin o zamanki müdürü, 1882 doğumlu Ladislav Starevich* ölü böceklere tekerlekler ve ipler takıp ara sıra da bacaklarını plastik

veya metal aksamlarla değiştirerek onları kamera önünde geçirdi ve 13 dakikalık bir stop-motion film çekti. Ana karakterleri böcekler olan, sadakatsizlik gibi sıradan bir konuyu oldukça eğlenceli hale getiren *The Cameraman's Revenge* adı bu film animasyon tarihinde son derece önemlidir. Filmde böcekler birer karakter olmanın ötesine geçer ve sanki hikâyeyi yaratan taraf olurlar.

Böcekler kimi zaman başkahraman, kimi zaman kötü adam, kimi zaman sevimli bir çizgi karakter olarak karşımıza çıkarken gerçek hayattaki inşa etme becerilerini, küçük dünyalarındaki gizemin insan zihnindeki yansımalarını ve sıra dışı bedenlerinin etkileyici unsurlarını sanatın hizmetine sunarlar.

Alice Harikalar Diyarında'nın Tırtıl'ı böceklerin edebiyat dünyasındaki bir başka temsilidir. Dev bir mantarın üstünde oturan tırtıl, tavırları ve söyledikleriyle değişimi ve bilgeliliği sembolize eder. Kaba olmaktan imtina etmeyen umursamaz tırtılın dünyasında değişim olağandır.

J.R.R. Tolkien de eserlerinde böcekleri korku ögesi olarak kullanan yazarlardan biridir. Tolkien çocukluğunu geçirdiği Güney Afrika'da bir tarantula tarafından ısırılmıştı. Mark Horne ve Emily Asher-Perrin gibi pek çok yazar *Silmarillion*, *Hobbit* ve *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki korkunç dev örümcekleri yaratmasının altında bu olayın yattığını ileri sürer. Tolkien böcekler meselesinde çeşitli zamanlarda farklı açıklamalar yaptı. 1961'deki bir röportajında "Örümcekleri sevmiyorum. Bu patolojik bir korku değil, ama onlarla hiçbir ilgim olmamasını tercih ederim." dedi. *Hobbit*'e örümcekleri koymasının amacınınsa oğlu Michael'ı korkutmak olduğunu söyledi. Nihayetinde eklem bacaklılar korku aşılacak için etkili varlıklardır, çünkü insan zihni onlardan korkmak üzere koşullanmıştır. Açıklamalar ne yönde olursa olsun Shelob'un sadece hikâyeye katkısından dolayı *Yüzüklerin Efendisi* evreninde kendine yer bulmuş olması kuvvetle muhtemeldir.

Tabii mevzu bahis eklem bacaklılar olunca konuya Kafka'sız devam edilemez. Çevreye yabancılaşma duygusunun işlendiği *Taşrada* *Düğün Hazırlıkları*'nın sorumlulukları altında ezilen kahramanı Raban bir kaçış

yaşamak için özgür bir böcek olarak yatağında kalmayı düşlemiş, *Dönüşüm*'ün Gregor'u ise ailesi için faydalı olmaktan bir asalağa evrilirken bu dönüşümün acısını çekmiştir. Kafka'nın böcekleri günlük hayattaki sıradan insanların içsel, felsefi ve ekonomik meselelerini sert kabuklarıyla üstlenir ve okuyucuya düşünecek sayısız malzeme verir.

Sinema endüstrisinin böcekleri edebiyattakilere göre daha renkli ve çeşitlidir. Görülebilir olan karakterler beyaz perdede adeta yeniden can bulur.

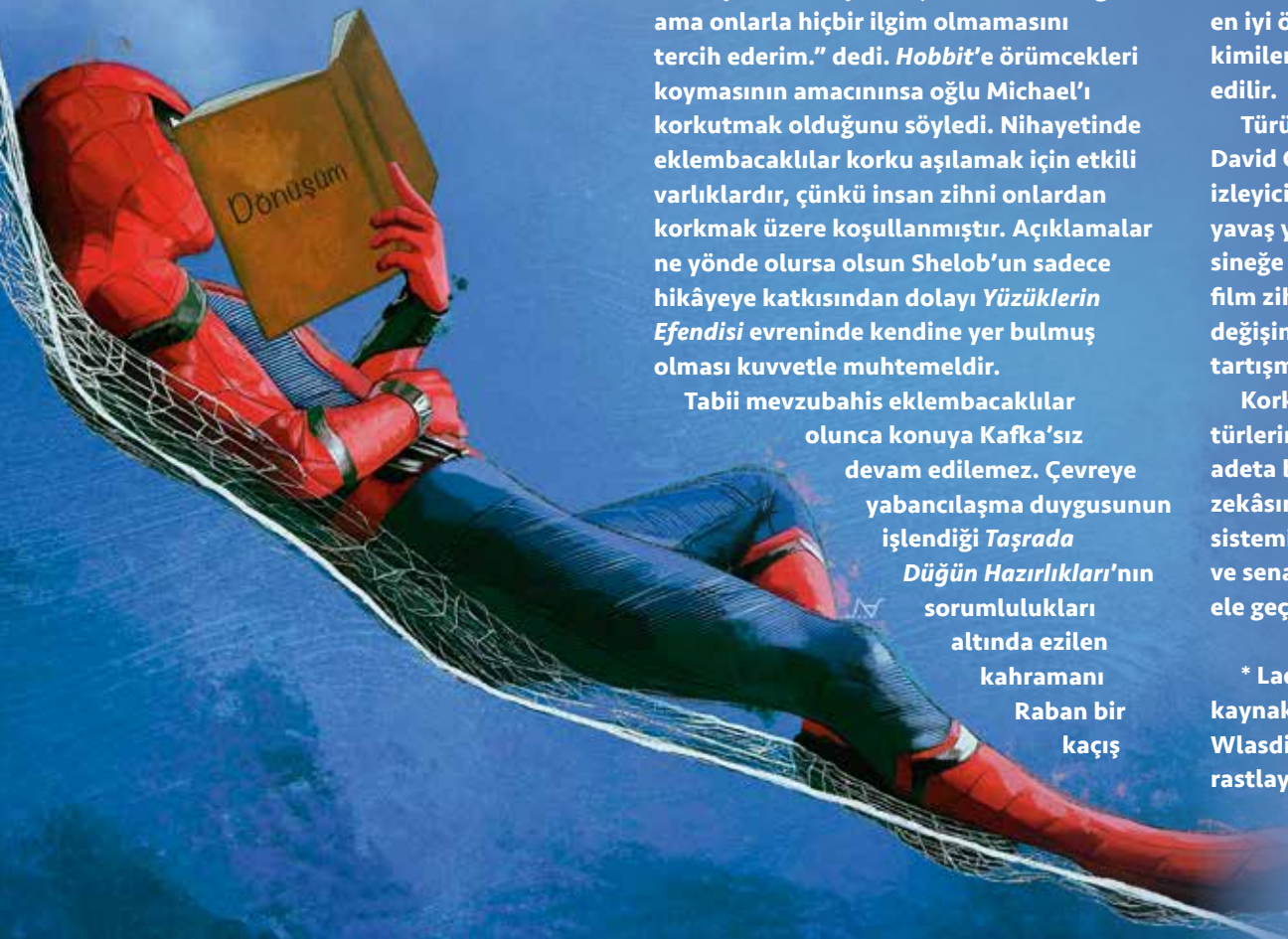
1940 Walt Disney animasyonu *Pinokyo*'daki bir karakter olan böcek Jiminy Cricket filmde insanlaştırılmıştır. Eklem bacaklılar genellikle animasyon çocuk filmlerinde antropomorfize edilerek sempatik hale getirilir ve korkutucu özelliklerinden arındırılır. Karakterler sevimlidir, anatomik olarak metamorfoza uğramıştır, sevecen ve eğlencelidir.

Yetişkin filmlerine geldiğinde işler değişir. Böcekler artık korkunç yaratıklardır. Kendi varlıkları dışında kötücül başka yaratıkların bedenlerine de ilham kaynağı olurlar. Bazen başka galaksiden gelen bir düşmana dönüşürler, kimi zaman da başka bir bedenle birleşip yeni ve şeytani bir varlık olarak karşımıza çıkarlar. *Alien*, *Predator* gibi sinemanın ikonik karakterleri de böcek bedeni ve davranışlarından esinlenen karakterlerin en bilinen örneklerindendir. Doksanlı yıllarda örümcek korkusunu artırdığından şüphe duyulmayan Frank Marshall filmi *Arachnophobia* da yapılmış en iyi örümcek temalı filmlerden – hatta kimilerine göre en iyisi – biri olarak kabul edilir.

Türün kült filmlerinden, sıradışı yönetmen David Cronenberg elinden çıkmış *The Fly* izleyiciye bilim insanı Seth Brundle'ın yavaş yavaş ve ürkütücü bir biçimde sineğe dönüşmesini gösterir. 1986 yapımı film zihnin, ruhun ve bedenin aynı anda değişimini başarıyla verirken felsefecilere de tartışma zemini sunar.

Korku, bilim kurgu ve fantastik gibi türlerin yazar ve yapımcıları için böcekler adeta birer nimettir. Anatomik yapıları, sürü zekâsına sahip olmaları, çoğu alt türün kast sistemi kullanması gibi özellikleriyle roman ve senaryo yazarlarının hayal gücünü nasıl ele geçirdiklerini anlamak kolaylaşır.

* Ladislav Starevich'in adına çeşitli kaynaklarda Vladislav Starevicz ve Wlasdislaw Starewicz olarak da rastlayabilirsiniz.

ATAOL BEHRAMOĞLU

Yüzüncü Yıl Marşı

Göklere yükselince bağımsızlık bayrağı,
Doluyor içimize bir yaşama sevinci;
Sevgili Cumhuriyet, Ata'nın armağanı,
Canımız pahasına koruyacağız seni.

**YÜZ YIL DEĞİL YÜZLERCE, BİNLERCE YIL SONRA DA
SEN HEP YAŞAYACAKSIN ÖZGÜRLÜK VAR OLDUKÇA**

Geceler boyu süren bir uzun karanlıktan
Başardık çıkarmayı aydınlık bir şafağı;
Halkın ekmeği gibi kutlu ve kutsal olan
Bu aydınlık sabahın Cumhuriyet'tir adı.

**YÜZ YIL DEĞİL YÜZLERCE, BİNLERCE YIL SONRA DA
SEN HEP YAŞAYACAKSIN ÖZGÜRLÜK VAR OLDUKÇA**

Cumhuriyet herkesin kardeşliği demektir,
Silinsin yüreklerden kin, kuşku ve düşmanlık;
Kendi yazgımız şimdi kendi elimizdedir,
Yeryüzü bütünüyle vatanımızdır artık.

**YÜZ YIL DEĞİL YÜZLERCE, BİNLERCE YIL SONRA DA
SEN HEP YAŞAYACAKSIN ÖZGÜRLÜK VAR OLDUKÇA**

Bilinç ve sevgi olsun hedefi insanlığın,
Parlasın özgürlüğün ışığı alnımızda;
Doğum sancılarında her yeni çağdaşlığın,
Yaşasın Cumhuriyet, yaşasın kuşaklarca.

**YÜZ YIL DEĞİL YÜZLERCE BİNLERCE YIL SONRA DA
SEN HEP YAŞAYACAKSIN ÖZGÜRLÜK VAR OLDUKÇA**

Prensip Meselesi

AYŞEN ŞAHİN

Diğer mekânların aksine 14 Şubat'larda meyhaneyi açmam. İki sevgilinin dışarıda yemek yiyerek kutlamasını değil birlikte özenli sofraya kurmasını arzuluyorum olabilirim. Belki de 14 Şubat'ların vazife savma yemeklerinde sıkılan çiftler görmekten yılmışımdır.

Ya da rakı masasında çiftlerin birbirlerine hediye vermeleri bana batmıştır. Aşk öyle "Haydi günü geldi kutlansın" bir durum değil. Alışverişe dayalı sözde bir aşk günü, özenle hazırladığımız o sofraların mezesi değil.

Birine âşıkсан zaten her baktığın yerde onu görüyorsun, günü geldi diye hediye arayıp bulmak da neymiş?

Hediyelerin en güzeli "görünce aklıma sen geldin"lisi.

Sair bir anda seni düşündüğünü bilmek kadar kıymetlisi var mı? O paketin içinden çı-

kan şey tam da seni anlatıyorsa işte o zaman kendini anlatabilmiş olmanın, şu hayatta birinin seni anlamış, gerçekten tanımış olmanın hazzı da eklenir, tadından yenmez.

Dükkânı neden açmadığımı soranlara verecek bir yanıtım tam olarak yok. Aşk kurallı yaşamayı reddediyorum, aşkın sürü psikolojisiyle yaşanmasını da. Ayrıca kafama göre yaşayabilmek için bu işlere girdim. Keyfimin kâhyası ve ben öyle istiyoruz, açmıyoruz. Yine de müşteri velinimet, böyle denmez. Müstehzi gülümseyerek "Prensip meselesi" diyorum on yıldır. Yüzümün ifadesini, tonlayışımı duyan, 14 Şubat'ı sevgilimle kendime ayırdım zannediyor. "Biz de insanız, biz kutlamayalım mı?" demişim gibi hak veriyor.

Geçenlerde akademisyenlerin kalabalık bir masası vardı. Sıdika sona kaldı. Öyle bir âdetimiz var, en sona kalır o, kapatma hazırlıklarına yardım eder, ben ona yolluk koyarım. Kısa ama derin bir sohbe dalarız. Tarih hocasıdır, onu dinlemek bana belgesel izlemek gibi bir zevk verir.

"Bu sene de açmıyorsun 14 Şubat'ta değil mi?" dedi. Aynı çalışılmış gülüşümle yanıtladım "Prensip meselesi."

"Hayırdır?" diye de sormadan edemedim. "Olmaz ya belki açarsın da gelirim diye sorayım istedim." dedi.

Az daha elimdeki tabakları düşürecektim. Sıdika hiç çift olmadı. Hiç. Çok uzun zamandır tanırım. Çok zeki kadındır, çok da güzel. Her sene güzelleşiyor gibi hissediyorum ama

doğruya doğru yirmili yaşlarını pek hatırlamıyorum. Kendi yirmili yaşlarımı bile hatta... Şimdi ellilerinde. Gördüğüm en iyi ders anlatıcılardan, dersine girmedim ama her sohbeti ders gibi geçer illa.

Erkeklerin hep çok ilgi gösterdiği kadınlardandı, hâlâ da öyle. Bir adamla yemeğe geldiği sık olur ama ikinci şansa erişen azdır, üçüncü kez yan yana gördüğüm sayılıdır. Aynı adamla dört kereden fazla görünmesi pek rastlanmayan bir doğa olayıdır. Çok karışmam, o anlatmadıkça sormam. Meyhaneci sormaz, anlatılanı dinler ve sır olarak içinde tutar.

Sıdika Hanım, 14 Şubat kutlamaya niyetleniyorsa bunun bir haber değeri vardır. İçim içimi yiyor meraktan, umarım anlatır...

"Senin için açarım, nadir görülen bu hadiseyi başka mekâna kaptırmak istemem." dedim.

"Yok, yok tam öyle bir şey değil." dedi.

"Yine de -bir şey-" dedim.

Sıdika böyle kapitalizme hizmet için hikâyeleştirilmiş günlerden hazzetmez. Onun için mesela 14 Şubat Birinci Sırp Ayaklanması'nın tarihidir, Asbest Grevi'nin başlangıcıdır, Hariri Suikastı'dır, Tariş Olayları'dır.

Kim derdi ki Doçent Doktor Tarihçi Sıdika Hanımefendi 14 Şubat'ta kendine gidecek meyhaneye arayacak, peheyy...

Sırf onun için açarım. Eski dost, yılların müdavimi başka şeydir, olmazlar oldurur onlara, olmaz denen olmuş galiba zaten ona.

Sen beni yanlış anladınları, vay çok mahcup oldumları profesyonelce savuşturdum.

Dedim "Masanı soğuk mezeyle donatırım, fırına kaşarlı mantar bırakırım. Meyhaneyi zaten kapatıyorum, sana kapatmış olayım. Hayırı yanıt kabul etmiyorum, ısrarcıyım."

Dediğimi de yaptım. Mis gibi bir sofra hazırladım, iki uzun gümüş şamdanın yanına uzun şömine kibritlerinden koydum ki mumlar rahat yansın.

Kapıyı çektim, anahtarı girişteki saksının altına bıraktım, tiyatroya gittim. Tiyatroya da âşığım neticede dedim, güldüm kendi kendime. Herkesin bir şeyin peşinde çıldırmış gibi sürüklendiği böylesi günler, kendim gibilerle aynı yerde olmak iyi geliyor bana. Çıkışta bir şeyler atıştırıracaktım ama vitrinlerdeki, mekânlardaki kırmızı kalplerden başım döndü, kiliseye girip oturdum. Hristiyanlıkla alakam yok ama kilisenin yüksek tavanı, akustığı, mum ışıkları iyi geliyor bana. Geceleri sakın de.

En "Saint Valentine's Day" benimkiydi, bir Sevgililer Günü, çıkış efsanesine en uygun bu şekil kutlanabilirdi bu ülkede, kendime güldüm. Bugünlerde kendimi iyi güldürüyorum.

Artık gitmişlerdir diye düşündüm, dükkânı kontrole gittim.

İnce bir ışık sızıyordu, umarım mumları yanık unutmadılar diye geçti içimden.

Anahtar da yok saksının altında, bırakmayı unuttular herhalde.

Yedeğim yanımdadır hep, açıp girdim. Bir başına oturuyor Sıdika masada, karşısına dizmiş kitapları, önünde bir not defteri.

İyice sarhoş olmuş galiba. Sessizce çöktüm girişteki sandalyeye. Ayıp biliyorum ama adamı görmek istedim, tuvalette vesaire bir yerdeyse, onu görmeden çıkmak istemedim.

Sıdika'nın mutfak ya da tuvaletteki görünmeyen biriyle değil kitaplarla konuştuğunu fark ettim sonra. Önündeki Mary Antoinette, Mary Queen of Scots, The Weaker Vessel, Cromwell kitapları dizisine elindeki otobiyografik kitabı vura vura söylüyordu,

"Antonia Hanımcığım, Sayın Lady Antonia Margaret Caroline Fraser, bu nasıl bir şanstır da zekânıza denk bir Hugh bulmanız yetmezmiş gibi bir de Harold'a rastlamanız?

Biriyle 22, diğeriyle 28 sene... İki evliliğinizin toplamı yaşıyor, evliliği hiç istemiyorum ama neden hiçbir erkeğe dayanamıyorum? Şu bildiklerini anlatabildin mi acaba, dinleyebildiler mi seni? Şaşırttılar mı arada bilgileriyle? Toplam 50 sene nasıl yaşadınız Lady'im evli ve tahammüllü?"

Kitapları dağıttı, diğer kitap setini çekti önüne; eliyle tek tek alıp kenara koyarken söylenmeye devam ediyordu:

"Nazca çizgilerini bulan kadın, ömrünün Peru'da Nazca peşinde geçiren kadın, adını havaalanlarına veren kadın, ah canım Maria

Reiche hayatı yapayalnız geçen kadın, tek bir adamı bile sevedemedi demesinler diye bir aşk hikâyesi uydurduğunu biliyorum, o adamın adını hiç vermemiş olman sır tutmaktan değil, o adamın hiç var olmamasından; şuracığımdan, kendimden biliyorum. Sonum senin gibi ama bu başarısızlığı nasıl sindireceğiz be Maria, yaşıma bugün itibarıyla 50."

Doğum günüymüş demek 14 Şubat... Sessiz kalamadım. "Sıdika?" dedim usulca.

Ağlayacak diye korktum; bana dönüp güldü. "Gel 50 yıllık başarısızlığıma bir kadeh de beraber içelim." dedi.

"Saçmalama, sen tanıdığım en başarılı insanlardan birisin, müthiş bir akademisyensin, makalelerin, kitapların, feyz bir ömrün var, ne başarısızlığı?"

"Ben âşık olamıyorum gülüm, yapamıyorum. Neşeli, hoş, kibar, yetenekli adamlar var, öyle bilgisiz ki deliresim geliyor. Dayanamıyorum yaş oldu 50. İnsan yetiştiriyorum üniversitede, ikili bir diyalogu nasıl çözmem bunca sene?"

"Hayatım, sen kendine bir sen daha arıyorsun, tarihi sen kadar bilmeyeni nefes almayı bilmez gibi yargılıyorsun. Büyüsüne öyle kapıldın ki kendi günceni, tarihini yazamıyorsun. Hayata bir bak, bugünden

bugününe bak, olduğun yere ve zamana alıcı gözle bak. Herkesten öğrenilecek bir şeyler var, öğrenmeye açık insan, öğrenmeyi ve dinlemeyi reddeden birçok bilenden yeğdir. Okulda sınav yapa yapa herkesi sınava sokmaya alışmışsın. Notun da pek kıt aşk olayında. Aşk mükemmellikten uzak bir şeydir, hasarıyla, öngörülemezliğiyle güzeldir. Tam bir tasviri yoktur, doğru yanıtı hep görecektir. Sınavı bırak, biraz da sen otur öğrenci koltuğuna, bir de karşındakine o gözle bak. 50 yıl geçti diye panikleme, ömür çok uzun, öğreteceğin, öğrenecek ve deneyimleyeceğin çok uzun yıllar var ömründe. Ne Marie ne Antonia, sen çığ olacaksın belki, çığ ol hatta; hayat hacminin altında kalsın, kendi tarihini de yaz, öfkenle, neşenle, bugünleri de katarak. Hem şu coğrafyada, her gün onca vukuat, belirsizlik, vaka... Yakışır mı sana 50 yaşa üzülme? Yapılacak çok işler var daha, yaşanacak kim bilir neler neler..."

Bir kahkaha attı, bana "Haklısın be!" derken.

Kitapların içinden seçip "Çivi Çiviye Söker"i önüne koydu, kadehini doldurdu.

Attım önüne Muazzez İlmiye Çığ'ın "Yandı İçim" kitabını.

Dedim koy bana da bir duble sek olsun, yandı içimiz be!

Dükkânı birlikte kilitlerken birden irkilip sordu: "Hadi ben ikna oldum da madem çok biliyorsun, sen neden hep yalnızsın?"

Dilim şöyle söyledi: "Prensip meselesi."

İçimden böyle geçti: "Çünkü teoriyle pratik bambaşka şeyler şekerim."

Daha birkaç devrim göresim vardı...

"Aşk mükemmellikten uzak bir şeydir, hasarıyla, öngörülemezliğiyle güzeldir. Tam bir tasviri yoktur, doğru yanıtı hep görecektir."

İsmi mi bilme

EBRU COŞKUNER

bir varmış üç çokmuş
çağlarmış suları kımıl kımıl
yutarmış ovaları sivri dağları
bahar yeşiliymiş nefesi
efsun sarmış diyarları

düşle... gökkuşağı ebem ebem
ne kadar doğu o kadar muhterem
ne vakit kuzey o kadar çağla
nemli bir hayal kirpiğinin ucunda

denizdeki balık mısın ey beşer
pullar gümüşü kuyruk cümbüş rengârenk

yormayagör durgun suyu kuşluk vakti
dalga biçer sandalı öte dünyaya
geçit vermez köksüz tövbeler

beni duymadığında üstüme yağmur
tıslar evren kara yılan göklerin ahi
sarınsa aşka çobanlar
el etse biri ceddime

suyun dehlizinde döne döne
üçten bire varıyor şimdi
eden
özümdeki dünya alem

Bir çocuk balkon duvarına doğru üfleyivermişti soluğunu. Havalanmıştı yavaşca bu sabah çatıdaki martinin kanadından kopup gelen tüy.

Vals diye seslenmişti adını zamana. Tüm gün bu duvarda kalmış, bu esintisiz günün akşamında, görebildiği her yüze bakarak öyküsünü dinlemişti. Bu onun düşme anıydı biraz da. Uzun süre kalabiliyorsanız düşte, zamanın sesini de yüzünü de hissetmeye başlıyorsunuz siz de.

Karşı bodrumda yaşayan şişman adam mutsuzluğunu yenmek için taşınmıştı buraya. Tüm kış pencere kenarında oturup zamanla konuşmuş, geçen sene baharın gelişiyle sokağa bakan duvarda ki sarmaşıkların pembe çiçeklerini fark etmeye başlamıştı. Garipsediği bahçesindeki çiçekleri onu gülümsetince, yenilerini eklemiş, hatta bir süre sonra yeni yavrulayan kedinin kızlarından birini bile arkadaş etmişti kendine. Zaman **'Animato'** demişti adına. Bodrumda yaşayan bir **'Animato'**.

Günde iki kez sokaktan geçen, ayağı aksak kadını görüyor musunuz? Aynı zaman da felçli de. Bu yüzden çok zor konuşuyor. Tek isteği fark edilmek. O yüzden her gün dört ayaklı bastonuyla bir ayağını sürüyerek karşı caddeye geçip, mutlaka çay ve kek söyler, ardından sigarasını yakıp biraz etrafa gülücük verip markete uğrar ve mutlaka iki parça yiyecek alıp, ayağını sürükleyerek evine döner. Birisi gülümseyerek

Düşler de Zaman

DENİZ ÖZEN

'Merhaba' derse ondan mutlusu yoktur. Gününü tamamladığını düşünür. Fark edilmiştir. Zaman ona **'Aleatori'** der ardından fısıltıyla. Her zaman aynı sokaktan geçen bir **'Aleatori'**.

Sonra şu karşı evde sırtı dönük bilgisayarlı çocuk var ya. Hah! O işte. Öyle çok kaçırıyor ki hayatı ne meltemi bilir ne de güneşin ne zaman battığını. Gücüm olsa da döndürüp bu tarafa yüzünü, baktırsam bulutlara doğru. Varsa yoksa para, onun için. Fakat çok mutsuz kazanama-

dığından. İnsan başka bir âlem için yaratıyor olsa bile, hangi renk hangi zaman hangi ten, hiç bilmeden olur mu? Dokunmamış daha teni başka bir tene. Yazık! Zaman ona **'Elegia'** demiş. Odasında sırtı dönük bir **'Elegia'**.

Bu ritim ise yan apartmanda çatı katında yaşayan kızdan geliyor. Yaz kış güneşi görmeye dursun, fırlar çatıya kalır saatlerce. Mutlaka elinde cep telefonuyla gülümseyerek oturuyordur çatıda. Sürekli coşkuludur, odasından sokağa taşan şarkı sesleri tüm sokak duyar ama duymazdan gelir çoğunlukla. Kısa süreli sevgilileri vardır hep, ama vardır! En güzel rengidir bu sokağın. Turuncu saçlısı. Zaman ona **'Lustig'** demiş. Çatı katında gülümseyen bir **'Lustig'**.

Ve tam da aşağı yokuşa doğru bisiklet binen şu kıvrıkcık çocuk. Beş kardeşin ne ilk ikisi ne de son ikisi, tam ortancası. Mimar olsun ister annesi, ilk önce onlara hayalindeki evi yapsın diye. Mutlaka bahçeli ve köpekli. Düş bu ya, zamana çok yalvarmış geçmesin diye sınav geceleri. Çok da çalışkan.

Zaman onu çok severmiş. Herkes uykudayken duruverirmiş arada hatta. **'Sinfonietta'** dermiş ona da gülümseyerek. Sen **'Sinfonietta'**'sın!

Sapsarı yaseminden bir halı gibiydi bahçe.

Düşteydim.

Hayat siyahtan sarıya evrilirken sokaktan bir senfoni yükseliyordu.

"Sürekli coşkuludur, odasından sokağa taşan şarkı sesleri tüm sokak duyar ama duymazdan gelir çoğunlukla. Kısa süreli sevgilileri vardır hep, ama vardır!"

AN

ZAFER KÖSE

Başkaldırarak Bilinçlenen İnsan

Farklı türde birer kitabı ilişkilendirerek okumayı sever misiniz? Örneğin; “Yer Demir Gök Bakır” romanı (Yaşar Kemal) ile “Rüyalar, Masallar, Mitoslar” incelemesini (Erich Fromm)... Örneğin, “Varlık ve Hiçlik” (Sartre) ile “Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği” (Kundera)...

Konulara benzer biçimde yaklaşmayan, farklı açılardan bakan kitaplar da olabilir elbette: “Kitlelerin Ayaklanması” (Gasset) ile “Bitmeyen Kavgı” (Steinbeck).

Bazen, şanslı olduğunuzda, ilgilendiğiniz konuyu ele alan ve birbirini böyle bütünleyen kitapları baştan fark eder, peş peşe okuyacak şekilde listenizi hazırlarsınız. Bazen de, okumakta olduğunuz bir kitapla yıllar önce okumuş olduğunuz diğer türdeki bir kitap, kafanızda kendiliğinden buluşur.

Örneğin, bir sabah, büyük bir gecikmişlik duygusuyla, Camus’nün kitabına başlarsınız: “Başkaldıran İnsan”. Sonraki saatler günler boyunca, okumaya her ara verdiğinizde, yıllar öncesinden bir kitap gelip girdap gibi çeker sizi: “İnce Memed”. Ve diğer kahramanlar. Yaşar Kemal’in kahramanlığa mecbur insanları. Unutduğunuzu sandığınız birçok roman kahramanı, zihninizde tekrar tekrar canlanır.

BAŞKALDIRAN İNSANIN HİKÂYESİ

Bunlardan biri, yine dağa çıkar. Çünkü düzene uyum sağlamaz ve ağanın uygulamalarına mecburen başkaldırır. Bir süre sonra, sığındığı kuytuluktaki kuş yuvasına bakarak köydeki çocuklarını düşünür. Anne kuşun gidip gidip yavrularına yiyecek getirdiğini gördükçe, bir kuş kadar olmadım diye kahreder. Ağaya karşı gelmese, itaat etse, böyle can tehlikesi yaşamayacak, evine dönecek, çocuklarının karnını doyurabilecektir. Günlerce sorgular kendini. Yüzyıllarca sorgular. Yavrusunu besleyen kuşu seyreder. Doğru bildiği yoldan dönmek için kendine mazeretler geliştirmeye çalışır. Sağ kalmanın bir yolunu aramak ayıp değil ya; arar, düşünür.

Yaşar Kemal’in penceresinden bakınca, o

kuytadaki insanın içinde kopan fırtına, on binlerce yıllık bir hikâyeye dönüşüyor. Biz de onunla birlikte insanlığın bir durumunu, başkaldırmayı deneyimliyoruz. Bir can için değer mi, diyor kahramanımız. Ağaya itaat etmeyi, ona yararlanarak güvenli ve avantajlı duruma gelmeyi reddediyor. Doğru bildiği yola devam etmeye karar veriyor. Biz de hiçbir koşulda alçalmayan insan onuruna tanık oluyoruz.

Yaşar Kemal’in penceresinden bakarak yaşadıkça, hayatın belki de en temel gerçekliğini her gün, her ortamda yeniden görüyoruz: Başkaldırmak, bilinçlenmekten de öncelikli bir insanlık durumudur.

Nice eğitilmiş, birikimli insanın itaat etmeye eğilimli olduğunu biliyoruz. Çünkü eğitilmek, birçok durumda, iktidarın kontrolündeki eğitim sisteminin penceresinden bakmak sonucunu yaratıyor. Ama yozlaşmamış, kendine yabancılaşmamış her insanın, çoğu zaman koşullarına rağmen içinde taşıdığı bir niteliktir, başkaldırı. Yaşar Kemal, işte bu derin temanın, başkaldırının büyük yazarı olarak dünya edebiyatında yerini çoktan aldı.

Hele Camus’nün kitabıyla birlikte düşünüldüğünde, Yaşar Kemal okurları için konu netleşiyor: Başkaldırmak için insanın önce belli bir bilinç düzeyine ulaşması gerektiğini düşünmek, doğru değildir. Haksızlığa karşı çıktığını gördüklerimiz genellikle bilinçli kişilerdir, ama yüzeysel gözlemlerimiz bizi yanıltabilir. Aslında çoğu durumda, başkaldırı bir bilinç yaratıyordur. Cinsellikten, güvenlik arayışından, sağ kalma güdüsünden, hatta anne-babalıktan bile daha derin bir insanlık hâlidir, başkaldırmak. Kişisel ve toplumsal varoluşun özü!

GÖZE ALMAK

Zaten başkaldırmayı göze almayan insan bilinçlenemez ki! Güvenliğiniz veya konforunuz için tehlike yaratan bir düşüncüyü benimseyebilir misiniz? O düşünceyle ilişkili bir gerçeği görebilir misiniz? Elbette böyle bir şey mümkün. Ama

bunu, birikiminizden ve düşünme yeteneğinizden çok, cesaretiniz ve ahlakınız sayesinde başarabilirsiniz.

Gerçekleri görmek, her şeyden önce, göze almayı gerektiriyor. Çünkü sürdürdüğü hayata aykırı biçimde düşünce geliştiremez insan. Durumuna uygun değerlere bağlı kalmak için kendini inandıracağı mazeretler üretecek, gerekirse düşüncelerini “uygun” biçimde dönüştürecektir. Ancak hayatını değiştirmeyi, hatta gerekirse kişiliğini değiştirmeyi göze alanlar, özgürce düşünebilecektir. O zaman belki koşullarını aşan bir düşünsel düzeye ulaşmak, gerçekleri nesnel biçimde görmek mümkün olacaktır.

Özgür düşünebilmeyi engelleyen koşullar arasında, kuşkusuz, zengin ve başarılı olmak da var. Burjuva sınıf iktidarının hüküm sürdüğü bu dünyada bile, hemen herkesin başına gelebilir (Neyse ki, “büyük insanlık” açısından çok küçük bir risk). Yine de, özgürce düşünüp ne yaşadığını anlayabilmek yolunda bu engeli aşmak hiç kolay olmasa gerek.

KAHRAMANLIĞA MECBUR

Yaşar Kemal’in kahramanları, entelektüel birikimleri sayesinde değil, görmeyi göze aldıkları için gerçekleri görebiliyorlar. Korkusunun üstüne üstüne giden, boyun eğmeyen, “bir can için alçalmayan” karakterler onlar. Gerçekleri görüp harekete geçtikçe, birilerinin bir şey yapmasını bekleyen insanların kahramanı hâline geliyorlar. Adeta mecbur kahramanlara dönüşüyorlar, destanlaşıyorlar. Tekrar tekrar.

Yaşar Kemal romancılığını “bilinçlenmek” ve “başkaldırmak” temasını irdelleyecek biçimde ele almak, bu açıdan bakarak onun kahramanlarını incelemek, günlük hayatın koşuşturmasına dalmış insanların yüreklerinde ve zihinlerinde sarsıntılar yaratır. Bu nedenle, Yaşar Kemal okurken her seferinde oluşan onca hayranlığımıza rağmen, epeyce rahatsızlık da duyarız.

Kutsal Aile

KUBİLAY ERDELİKARA

Anne, kucağındaki bebeğin açık kalmış ağzına bir üzüm tanesi tıktı, “Babandan iyi mi bileceksin?” dedi oğula.

Leyla Erbil, soyutla(n)ma nedir en iyi imgeleyen, gördüğüm, okuduğum ve bildiğim yazarlar arasında en hayranlık duyduğum kişi oldu son zamanlarda. Bu yazıda “Kutsal Aile”yi ele alıp, okumasını yapmaya çalışacağım.

Hikâyeyi daha anlaşılır kılmak adına karakterler üzerine basit simgesel kodlamalar yapar isek incelememiz adına iyi olacağı kanaatindeyim;

Anne: Toplum içindeki sağduyuyu,

Baba: Cumhuriyetin amasız ve fakatsız sahipliğini,

Oğul: Geçmiş şanlı tarihimizin (yeni öğrenmişliğin hevesiyle) savunuculuğunu,

Bebek: Şuursuz fanatizmi,

Nine: Geçmişin büyüklüğünü ve özlemini ifade etmektedir.

“Kutsal Aile” ilk paragraftaki cümleyle başlamaktadır. Ve şu şekilde devam eder;

Baba, “Otuz yıldır ben anlatıyorum ben” dedi, “bu vatanın evlatlarına!” Demirci halısına indirdi bir tekme.”

Demirci Halısı, Türklerin Orta Asya’dan getirdiği, bugün Manisa’nın Demirci ilçesinde Selçuklu Hanedanı’ndan beridir işlediği

motifleri simgelemektedir. Öğretmen ya da herhangi bir öğretici konumunda olduğu sözlerinden anlaşılan ve “vatan” vurgusu yapan babanın bu halıyı evinde bulundurması, tekme atma ironisinden çok, tarihini sahiplendiğinin göstergesidir.

Oğul, babanın tekmeyle indiren ayağına baktı, “Tüm dünya yanlış belletmiştir halkına geçmiş.” dedi. Kendini beğenmiş diri bir sesti oğul.

Baba, “Doğrusunu bilen kim yani sizler mi!” Öteki ayağıyla vurdu halıya bu kez, terliği fırladı ayağından.

“Bizler öğrenmeye başladık yeni yeni, sizlerinse yapacak neyi kaldı ki?” Masanın üzerinden gazeteyi çekip okumaya koyuldu.

Cumhuriyet bir devrimdi. Büyük bir devrimdi ama halkın içinden, yüzyılların getirdiği cehaletin içinden, bağrından yeşermemişti. En basit tabiriyle Cumhuriyet, “halkın kendi kendini yönetmesi” ve bu dönemin coğrafyasında alışlagelmişin çok dışında, tanınmayan bir olguydu. Leyla Erbil’in hikâyesindeki temel eksen de tam olarak bu pragmatik durumla ele alınmalıdır.

Somya’da kımıltısız yatan kafa ninenindi. “Padişahımız ikindi divanından sonra Belgrad’a dönmüştü... Sava Belgrad’dan yirmi saat sürerdi... Svacpa... Moranik Palankası...”

Ana, “Her gece yapmasanız ki bu kavgayı!” dedi, bebeğin ağzına bir üzüm tanesi daha tıktı, “Yiyessin ki vaktinden önce büyüyessin?”

Oğulun kırık ön dişleri. “Ninenin bildikleri daha doğrudu” diye kumral ve seyrek bıyıklarını aşağıya çekti.

Anlaşılabileceği üzere ninenin geçmişe özlemi, annenin anaç sağduyuluğu ve bebeğinin ağzına üzüm tanesini sokması da abisine benzememesi, bir an önce aklı başında bir birey yetiştirmenin isteği olarak düşünülmelidir. Oğlunun dişlerinin kırık olması ise siyasi mücadelesini evin dışarısında da verdiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Odada yürüyen bir konsol gibi bir baştan bir başa gidip gelen baba halının yeni kalmış yapraklı bir adasına çıktı. “Tarih sadece tarih değildir, halka her şey anlatılmaz!” dedi, öteki kıyıya geçerken bebeğin önünde durdu, işaret parmağını ikinci boğumuna dek bebeğin açık duran ağzına soktu çıkardı.

Oğul, gazeteyi masaya sürdü, bacak bacak üstüne atıp ilk kez görüyormuşça baktı babaya. Nine ise tam bu sırada bir of! çıkardı. Baba, ana, bebek nineye, nine hiçbir yere baktı. Ana, bebeği oğlun kucağına koyarken, “Otur ki azıcık ağabeyin kucağına!” dedi.

Oğlanın, babasının kendisine benzememesi

için kardeşini terbiye etmesine aldırmaşızın, onu ilk kez görüyormuşça bakması bir yakınlaşmanın, barışmanın habercisidir. Tam bu iyileşme hâlini bitiren ise ninenin nedensiz bir of! çekişidir. Dönemin, sonraki dönemin ve hatta bugünden sonraki dönemin de sorunu bu değil midir? İyileşmenin mutlak bir neden bulunup sağlanamaması. Sıradan bir of! çekişi hepsi bu... Bu durumda annenin yine iyimser tavrını (müdahalesini) görmekteyiz. Bebeği abisinin kucağına vermiştir.

Oğul, "Gizlemek ihanettir!" diye homurdandı.

Nine, "Bir şişe, bir şişe göbeğimi yitirdim!" diye sızlandı.

Ana, boş bir rakı şişesi uzattı.

Baba, "Çok mu ağrın var ana?"

Nine, "Anadolu beylerbeyi Vezir Daltaban Mustafa Paşa serasker tayin edildi..."

Bu konuyu yeniden açmasından kuşkulanan baba, halının kıyısında uzayan bir gül yaprağına basıp dikeldi başucunda ninenin ve "Neren ağrıyor ana?" diye bağırır, pusuda bekleyen oğuldan her vakit kendini kurtaran anasına dolu gözlerini dikti. "Allah seni başımızdan eksik etmesin !" dedi, ardından oğluna gülümseyerek dedi: "Neler gelir aklına bak ninenin!" Oğul dikti gözlerini üzerinde irili ufaklı kuşların oynadığı

perdeye. -Perde tığla örülmüştü.-

Ana, "Ver ben bulayım ki?" dedi. "İşte burda!"

Nine "Berhudar ol kızım."

Oğul, "Ya Moranik Palankası Nine?" diye babayı gözledi.

Nine, "Moranik Palankası'nı da fethettik; Moranik Palankası ki yapılmıştı taş, tuğla ve kiremitle. Beş kule, iki asma kapı, beş haydutla savunulurdu... Palanka zindanından kurtarılan on beş erkek, beş kadın Müslüman... Ben..."

Baba, ninenin oynayıp duran anaforu baktı, "Yorma onu!" Kanepeye oturup demin oğlunun okuduğu gazeteyi açtı.

Nine, "13. Çarşamba günü Niş, 14. Perşembe günü Musa Paşa Palankası, 16. Cumartesi Halkalı Pınar menzili, o gün yağıyor yağmurla karışık kar, üşüyorum..."

Baba, "Allah'ın insanları birbiriyle savması olmasaydı yeryüzünün bozulurdu düzeni (Bakara, Kur'an, 251)" dedi.

Oğul ayağa kalktı, bebeği ananın kucağına verdi -çelimsiz, gök gözdü-, "Tanrı zalim halkları eritmez doğru yola (En'am, Kur'an, 45)" dedi, ardından ayağıyla kapıyı itip çıkıp giderken bıyıklarının ağzının içine içine tıktırdı; konuşurken kırık dişleri arasından tükürükler saçılmıştı babanın yüzüne. Baba, elinin tersiyle yüzünü sıvazlayıp dikti gözlerini oğulun çıktığı kapıya.

Kapı çıralı çam ağacından yapılmıştı. Türkiye'de bu ağaçtan çoktur. Şimdilerde, ağaç kesicileri Kastamonu'da dört lira yevmiye alırlar. Atatürk yapmıştır kılık devrimini 1925'te, Kastamonu Vilayet Konağı'nın önünde toplaşmış olan halka başındakini çıkarıp göstererek, "Bu serpuşa şapka derler." demiştir.

Halk ince uzun beyaz parmaklar arasındaki kara fütreye ya da ak Panama'ya bakmıştır, ardından birbirine bakmıştır, ardından gene Atatürk'e bakmıştır, şapka mor bir kuş olup havalanmış çıralı çamın dalına konmuştur.

"Kutsal Aile"nin Kastamonu'da yaşadığı anlaşılmaktadır. 1925'te Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçekleştirdiği şapka devrimine atıfla, Leyla Erbil'in kurgusunun paralel bir tutum izlemesi de bu sebeptendir. Halkın önce kara fütreye ya da ak Panama'ya (Panama kanalının inşasında işçilerin taktığı fotr şapka) bakması, ardından birbirlerine bakmaları, sonra Atatürk'e tekrar bakmaları ve şapkanın mor (hayalin, rüyanın rengi) bir kuş olup çıralı çamın dalına konmasının anlatımı tesadüf değildir elbette. İncelemenin başlarında da belirttiğim gibi Erbil, bu hikâyesinde devrimin toplumu kavramasını / kavrayamamasını ve bu sürecin ne denli zor başarıldığının fotoğrafını çekmiştir bizlere.

Nine, "Buldunsa göstermedin niye bana göbeğim?" diye sordu.

Ana, bebeği babanın kucağına koydu, baba açık duran ağza ortaparmağını üçüncü boğumuna dek sokup çıkardı. Ana, ninenin yorganını kaldırdı: yoktu ninenin gövdesi,

boştu yatak, başın takılı durduğu şişeye ninenin elini dokundurdu: "İşte, gördün mü?"

"Gördüm, buldum, bildim, öldüm" dedi, nine. "Cebeciler kethüdası Mustafa Ağa'yı cebecibaşılığa, Cebecibaşı Abdurrahman Paşa'yı Sakız muhafızlığına, Tamişvar'dan ayrılmış bulunan Deli Ömer Paşa'yı Midilli muhafızlığına, Midilli'den ayrılan Bahri Mehmet Paşa'yı Kıbrıs valiliğine tayin ettim..."

Ana yorganın altından şişeyi çekti ve dışarıya götürdü attı.

Hikâyede Leyla Erbil'in özellikle nine karakterini nasıl soyutladığını çok net bir şekilde görmekteyiz. Nineyi geçmişten kalanlarımız, hurafelerimiz, kurtulamadığımız gerçeküstü benliğimiz, üstünlük yönsememiz olarak da değerlendirebiliriz.

Ailenin (ninenin verdiği tarihsel ve coğrafi bulgulara bakıldığında) 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan Berlin Anlaşması'yla Kastamonu'ya yerleştirilen Balkan göçmenlerinden olduğu düşünülebilir. Çünkü bu anlaşma ile 10 bin kadar balkan göçmeni bu bölgeye yerleştirilmiştir.

Baba ananın çıktığı bu çıralı çamdan yapılma kapıya yeniden baktı. -

Kastamonu'da en çok frengi ve hizmetçi yetişir.-

Babanın çıralı çamdan yapılma kapıya yeniden bakması kendi tarihini, göçünü, şimdiki durumunu, belki geleceğini, belki de tüm bunlara şükretmesini imgeler. Leyla Erbil'in satır arası verdiği bilgi son derece doğrudur. Kastamonu bölgesi uzunca bir dönem frengiden muzdarip olmuş, halk yoksulluk içinde hizmetçilik yapmıştır. 13 Haziran 1910 tarihli, 45 maddelik "Kastamonu Vilayetinde Teşkil Olunacak Memleket Hastanelerinde ve Seyyar Heyet-i Tibbiyeye Dair Nizamname" de Kastamonu vilayetinde 6 hastane kurulmasını ve yatak sayısının yarısının frengililere ayrılmasını içermiştir. Ayrıca bu hastalığın göçmenler ve savaştan dönen askerler nedeniyle yayılması, babanın çıralı çamdan yapılma kapıya yeniden bakmasının derinliğini artırmaktadır.

Ana çıkar çıkmaz bebek yere attı kendini. Daha doğrusu kendi mi attı, baba mı yanlışlıkla düşürdü yere onu, yoksa itti mi kucağından bile bile bilinmedi ama düştüğü yerden koca sesi işitildi: "Baba, bana Viyana'yı kuşat; baba, bana Eflak Boğdan beyliklerini, Bosna ve Hersek'i al, baba bana Kırım'ı, Kıbrıs'ı, İran ve Irak'ı al! Baba, bana taaaa Asya'nın ortasından kopup geldiğimiz yerlere gideceğim bir at al!"

Ve bizler, kendimizi, yeniden, yeniden doğurduk!

Leyla Erbil'e saygıyla...

KAYNAKÇA

Özhan ÖZTÜRK Pontus: Antik Çağ'dan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi Cemal SEZER "Bolu Sancağında Frengi (1912-1918)", Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

GERÇEK BİR HİKÂYEDEN UYARLANMIŞTIR

Zamansız yolcu

DERYA ERKENÇİ

Hakkınızda kendi hakkımda bildiklerimden daha fazla şey biliyorum. Yaşamaya isteksizce, gelişigüzel ve zorlanarak cesaret buldunuz. Kitap ayracı, kulaklık, yaya geçidi ve motorsuz taşıt kullanmıyorsunuz. Bir türlü olgunlaşamayan fikirlerinizde yanardöner niyetler. Tam dalamadığınız renksiz düşlerinizde kusurlu büyüyen çiçekler. Abartılı aşklarınızda eğreti bir masumiyet... Tatmin etmek zordur sizi, sadece tahmin ediyorum. Hayatınızın metninde sarıya boyadığım satırlar var. Kalınlaştırdığım kelimeler, çift tırnakla manasına hapsedilmiş ironiye tahammülsüz cümleler, bazı içi boşaltılmış sözlerin yerine yeni öneriler... İkide birde, boşu boşuna "Sizi ben yazıyorum." deyip durmuyorum.

Şüphyle yatıp inkârla kalkıyorum. Reddedişin vaatkâr cazibesi beni benden alıyor. Sabah uyanır uyanmaz cümleler kuruyorum: "Kndim halletmek zorunda olduğum sorunlarım var." Henüz tam olarak dünyaya gelemediğim için kurduğum ilk cümlede yazım hataları yapıyorum. Ucuz kahramanların kendi kendine konuştuğu vasat öykülerden ilham alıyorum. "Hadi midye toplayıcısı, daha iyisini yapabilirsin." Tekrar deniyorum. "Radyosuz mutfaklar, alt metinsiz öyküler gibidir." Ya da. "Hiç kimseye imrenmem kayığı olan birine imrendiğim kadar." Ve son. "Hayatım gerçek bir hikâyeden uyarlanmıştır."

Kurtuluş için herkesin öğretmen olduğu bir toplumu hayal etmeye gerek yok, bizzat içinde yaşıyoruz. Uğruna dostların başını bile feda edebileceğimiz sarsılmaz ihtirasımız, beşeri ve âlemi nizama çekmek. Çok tatlıyız. Zorbalığa bile vaktimiz yok. İşimiz başımızdan aşkın. Bu berbat görevi hallettirmek için azmettireceğimiz vampirler arıyoruz. Herkesin kendine göre bir düzeni var. Düzensiz insanı kimse sevmiyor. Biz kaygıyla büyürken herkes "Bir düzenin olsun evladım." diyor. Düzenin nasıl olacağına hep başkaları veriyor. Başka birileri -sırf bizim yerimize asil görünsünler diye- kılıç kuşanıp tahta çıkmış deccallardan medet umuyor.

A caba her İstanbullu, Anadolu Yakası'nın içlerine doğru Ailerlerken benimle birlikte aynı dipsiz kuyuya mı düşer? İçerenköy'ün iç Erenköy değil de, bir şeyleri içeren köy olduğunu düşündünüz mü hiç siz de? Ankara asfaltında tabelasını her gördüğünüzde içiniz sıkılır mı? Köy neyi içermektedir, çözebilmiş misinizdir? İnsanlar bir yerden bir yere gittiğinizi, hangi mekânların içinde durduğunuzu, belki biraz da dış görünüşten tahminle nasıl olduğunuzu bilir. Bütün bunlar olurken neler düşündüğümüz hakkında hiçbir fikirleri yoktur. Düşünceleriniz tek arkadaşınızdır. Ne de olsa bütün hayatlar gibi sizin hayatınız da gerçek bir hikâyeden uyarlanmıştır.

TAHSİN YÜCEL

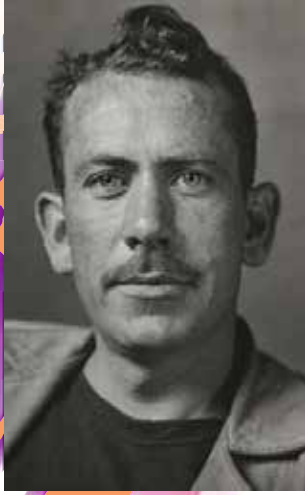
"Yedi gün dediğin kadar uzun değildi, insanları unutmaya yetmezdi. Ama yıkmaya yeterdi, değerleri, amaçları, sevgileri kül etmeye, baştan sona değiştirmeye yeterdi."

ŞUBAT ÇİÇEK AÇTI

NİLGÜN MARMARA

"Niye kimseler izin vermez yollarına kuş konmasına?
"Öyle güzelsin ki kuş koysunlar yoluna"
bir çocuk demiş."

JOHN STEINBECK

"Edebiyat, ne boş kiliselerde ilahilerini söyleyen cılız ve güçsüz rahiplerce neşredilmiştir, ne de dünyadan uzak kibirli papazların umutsuz bir oyunudur. Edebiyat, konuşmak kadar eskidir. İnsanın ona olan ihtiyacından doğmuştur ve o günden bugüne bu ihtiyaç azalmamış, daha da artmıştır."

SÂDİK HİDÂYET

"Düşündüm: Gökte herkesin bir yıldızı olduğu doğruysa, benimki çok uzakta, karanlık ve pek önemsiz bir şey olmalıdır. Belki de benim hiç yıldızım yok!"

Hazan, hüznün, bereket ve hasat mevsiminde doğmuşlardı... Bereketli ömürleri oldu. Saygıyla anıyoruz...

İSTASYON

MALTEPE BELEDİYESİ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ: ALİ KILIÇ MALTEPE BELEDİYE BAŞKANI
GENEL KOORDİNATÖR: CANAN DÖNER MALTEPE BELEDİYESİ BAŞKAN YARDIMCISI
PROJE TASARIM: NURTEN GEROĞLU
GENEL YAYIN YÖNETMENİ: ULAŞ GEROĞLU
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: ZEYNEP HAYMAN MALTEPE BELEDİYESİ KÜLTÜR MÜDÜRÜ
EDİTÖR: SELÇUK ÖZBEK **TASARIM:** BARIŞ CAN SARIKAŞ
KAPAK İLLÜSTRASYON: EKİN BAŞAK AKGÜL
SAYFA İLLÜSTRASYON: EKİN BAŞAK AKGÜL ve AYLİN ÜNAL
SOSYAL MEDYA: SEDA ŞANLI **WEB TASARIM:** CENGİZ YILDIRIM
YAYIN SORUMLUSU-VE GÖRSEL YÖNETMEN: BURCU GEROĞLU

DANIŞMAN: NEBİL ÖZGENTÜRK

ADRES: PROF. DR.TÜRKAN SAYLAN KÜLTÜR MERKEZİ
GÜLSUYU MAH. NAR SOK. E5 YANYOL ÜZERİ MALTEPE/İSTANBUL
Tel:0 (216) 589 36 00

İstasyon Dergisi PDF'ine Web Sitesi üzerinden erişebilir ya da Sesli Dergi formatında dinleyebilirsiniz.

[/istasyon_dergi](https://www.instagram.com/istasyon_dergi) [/istasyon_dergi](https://www.facebook.com/istasyon_dergi) [/istasyon_dergi](https://www.youtube.com/istasyon_dergi)

www.istasyondergi.com iletisim@istasyondergi.com

GEÇMİŞ OLSUN

TÜRKİYE

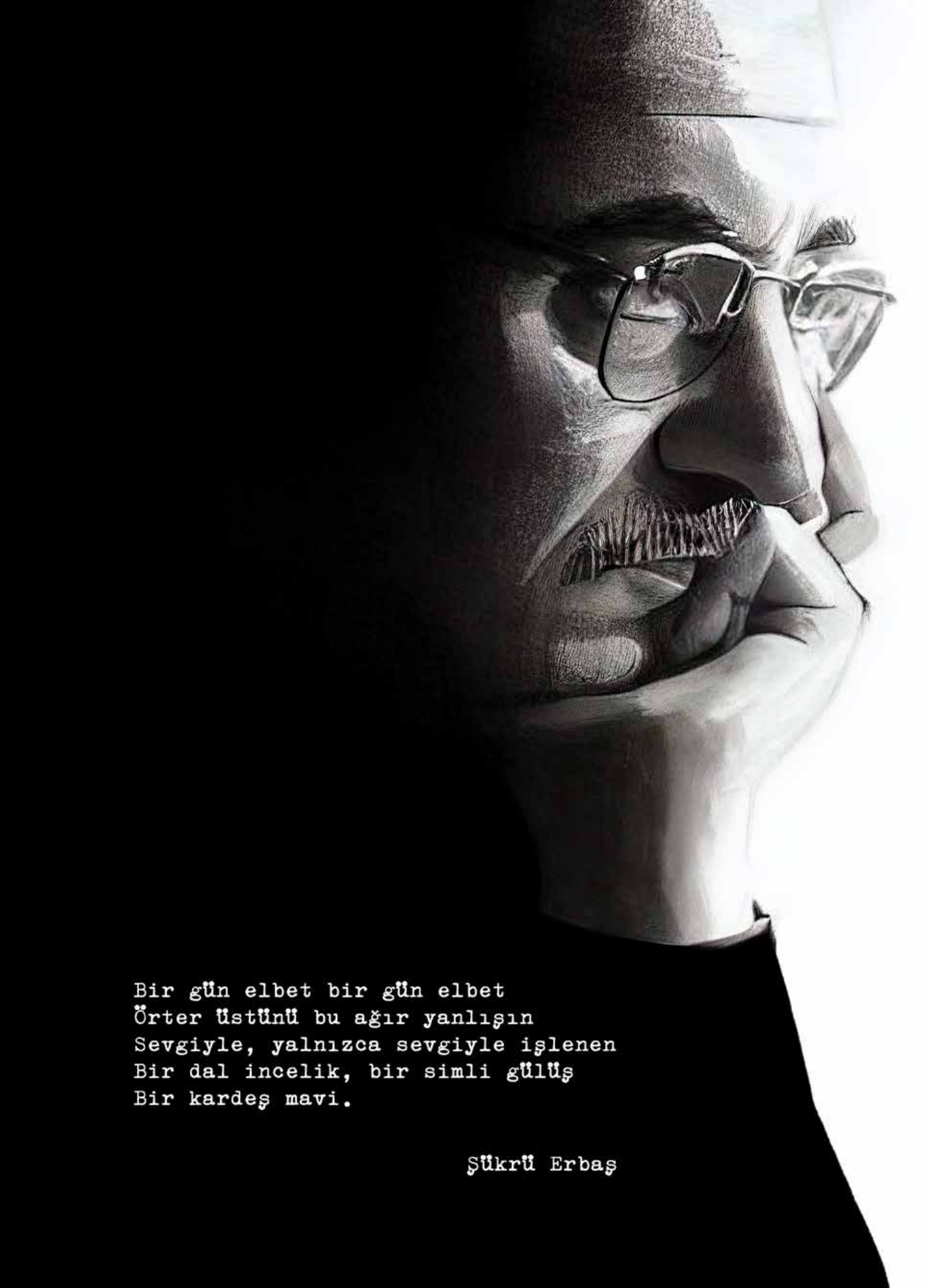
#Dayanışmalıyileştirir

*Daima
Sevgi Kazanacak*

Ali KILIÇ
Maltepe Belediye Başkanı

06
02
23

Bir gün elbet bir gün elbet
 rter üstünü bu ağır yanlışın
Sevgiyle, yalnızca sevgiyle işlenen
Bir dal incelik, bir simli g l   
Bir kardeş mavi.

  kr  Erba 